

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat

73. évfolyam
1998/6.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

- Rác Miklós:* Úrvacsorai igehirdetés (a Vasi Egyházmegye
Lelkészi Munkaközösségében)..... 201

TANULMÁNYOK

- Kertész Botond:* Az evangélikus egyház 1848-ban..... 202
Robert Rosin: Luther és az egyházszervezet akkor és ma
(fordította: *Paál Gergely*)..... 206
Sólyom Jenő: Gazdasági autonómia vagy gyülekezetek közötti szolidaritás?..... 209

KITEKINTÉS

- Nagy Gyula:* Egyházi Világhíradó IX. évfolyam 4-5. Szám 212
Szabóné Mátrai Marianna: „Valamiért nem lehet élni – csak valakiért”
– beszélgetés *Bíró László* római katolikus püspökkel 216
Fabiny Tamás: In memoriam Ernst Käsemann (1906-1998)..... 218

FIGYELŐ

- Johann Gyula:* Dicsérjétek az Urat! (Na de trombitával is lehet?)..... 220
Kertész Botond: Egy lelkész másfélévszázados vallomása hivatásáról
– ifj. *Szethlo János:* Elmélkedés a papai hivatás- és készülségéről 222

FÓRUM

- Korányi András:* Az egyház mozgástereiről – a mai Magyarországon (Vigilia, 1997) 224
Kőhádi Dorottya: „Reménységünk nem szégyenült meg...”
- *Veöreös Imre:* Levél *Kőbányára*, az Evangélikus Gyülekezetnek 225
Ribár János: (Egy)házi olvasmányok 226
Andorka Eszter: Levél *Bence Imréhez*..... 227
Szentpétery Péter: Utóhang – *Lüdemann* búcsúja a keresztyénségtől 228
Pósfay György: Emlékezzünk *Brachna Gábor* amerikai magyar evangélikus lelkészre.. 229
Szebik Imre: Igehirdetés *Koren Emil* temetésén..... 231
Kinczler Irén: Egy volt tanítvány visszaemlékezései 232

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

- Korányi András – Győri Gábor:* Szentháromság ünnepe..... 234
Nánai László – Kovács László: Szentháromság ünnepe utáni első vasárnap..... 235
Smidéliusz András – Skorka Katalin: Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnap 237
Gabnai Sándor – Kondor Péter: Szentháromság ünnepe utáni 3. vasárnap..... 238
Sárkány Tibor: Úrvacsorai istentisztelet igehirdetése 239

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: *Szabóné Mátrai Marianna*, Rózsavölgyi köz 3. Tel:3636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 117-1108; 117-5

Felelős kiadó: *Tóth-Szöllős Mihály*

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. *Fülöp Attila*

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).
Nyugdíjas lelkészek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A címlapon: *Pilarik István* úrvacsorai kannájának részlete. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

A fotót *Molnár Géza* készítette. A borítót: ifj. *Harmati Béla* tervezte.

MÉCSÉS TE IGÉD

Úrvacsorai igehirdetés

A Vasi Egyházmegye Lelkeszi Munkaközösségében

Mt 8,1-4

Olyan jó Jézussal találkozni! Igaz, erről sem Mózes, sem Illés nem beszélt, ott a hegyen, hanem talán helyettük is Péter. Mindenesetre a leprás, amikor Jézus lejött a hegyről, szintén ezt tapasztalta. Persze, persze. Más a két hegy, más a két eset, de a leprás sem számolja már régen a hegyeket-völgyeket. Mióta Vele találkozott. Igen, azóta átértékelődtek a dolgok. ... Vagy talán nem is. ... Csak valahogy a helyükre kerültek. Nem egészen, még, még nagyon kell figyelni, mindenekelőtt Őrá.

Mi is volt a világ? Egy nagy ajtó. Egy mozdíthatatlan, százszor bezárt ajtó. ... Nem, az nem lehet. Esetleg mindig ott állt mögötte valaki, folyvást lesve, nem jövk-e? És mire odaértem, bezárta. Vagy bezáratta. Ó, hogy fordultak el az úton is! Kedves női hangokhoz tartozó remegő kezek milyen serényen hintettek port minden lábnyomomra vastagon a kút körül, amíg én, égve a szegyénytől — amit, hiába múltak az évek, nem tudtam leküzdeni — igyekeztem eltűnni az első bokor mögött.

Egyszer esett az eső. Végre. Már két napja nem találkoztam senkivel, de nem is volt szükséges, egy jó lélektől nagy batyut kaptam, nem kellett nélkülöznom. És akkor váratlanul, abban a nem utasnak való időben, olyan közel került hozzám egy ember, hogy amikor elkiáltottam a „tisztátalan”-t, magam jobban megrémültem a hangtól, mint az a szembejövő.

Mert az emberek nem nyitottak, hanem bezártak. És én sem nyithattam addig, amíg be nem zártam. Mindig először, ez így van jól, megértettem, be kellett kerítenem magamat. „Tisztátalan! Vigyázz, tisztátalan!” Azután kis résen figyeltem, vajon kikiálthatok-e? Van vidék, ahol nem az embereket kell fürkészni, hanem a környéket, hogy kő vagy bot van-e a közelben. Mert akkor majdnem biztosan az lesz a felelet. Igazuk van. A halál angyalát ki kívánja? Sorstársak, ha összetalálkoztunk,

regéltünk jó emberekről. Regéltünk. Mert voltak. De nem lehetett őket ismét megtalálni. Pedig nincsen annál gyönyörűbb, mint amikor kinyílik egy ajtó. Meglátni, megközelíteni, és ha nem záródik be! Ott lehet állni előtte csendesen. Valahol bent halk nesz. Azután jön valaki, hozza, hozza. ... Egyszer egy kis fiúcska akart adni. Elszaladtam. Megréműltem tőle. Olyan tiszta volt.

A leprás ember megtanult más akaratára figyelni. ... Nekünk meg kell tanulni? ... Nekünk meg kell tanítani? ... Van étel, ital, ruha, lábbeli. Van annyi, hogy felesleges csacszkodást is megvehetünk annak, akit szeretünk. ... És ha valamit megkíván. ... Tudják ők és mondják is; akarom. Már nem kérdés, hogy akarod-e? — Vajon mit felelhetne nekünk Jézus?

Olyan jó Jézussal találkozni! Mindenkinek megvannak a maga használatos útjai, feltételei. És akkor jön ő. Ha egy leprás, aki örökké ugyanazzal a belső kérdéssel indulva tőle kérdezi „akarod-e?”, azt mondja neki: „akarom!” Hihetetlen. ... Nem az hihetetlen, hogy meg is fogja tenni, hanem az, ahogy átveszi a szót. Én tudom, hogy ez mekkora zökkenő. Mert az. De neki nem számít. Neki még ez sem számít. Az Örökkévaló Ország hírnöke, aki ezúttal is, jó házaló módján „mutat valamit a készletből”. Hát persze, hogy nem ért hozzá a vevő! Csak a csillogást látja. De meg van fogva. Majd hozza újra a szükség vagy a vágy. És ő pontosan ezt akarja. Mindig őhozzá, mindig őáltala.

Olyan jó Jézussal találkozni! Gyere Testvér bátran! Elveszi, felveszi, viszi ő a te batyudat is. Ő jön hozzád! Ezt nem tudta a leprás. És veled akar tovább menni. Ámen.

Rác Miklós

TANULMÁNYOK

KERTÉSZ BOTOND:

Az evangélikus egyház 1848-ban

Írásomban megkísérlem ismertetni azokat a főbb problémákat, amelyek az evangélikus egyházat érintették a forradalom és az azt követő polgári átalakulás során. A forradalom és szabadságharc folyamán felmerült kérdések közt az egyik legfontosabb volt az 1848/20. tc., amely Magyarország története folyamán először biztosított teljes jogegyenlőséget az evangélikus egyház számára. A törvénycikk evangélikus fogadtatása lesz írásom fő témája.

Az egyházi „közvéleményt” leginkább a korabeli sajtóból lehet megismerni. A protestáns egyházaknak 1848-ban egyetlen, hetente kétszer megjelenő lapja volt, a Székács József és Török Pál pesti evangélikus, illetve református lelkészek által szerkesztett Protestáns Egyházi és Iskolai Lap (Továbbiakban PEIL). A „hivatalos” vélemény a különféle egyházi gyűlések jegyzőkönyveiben fogalmazódott meg.

1848 eseményeinek megértéséhez érdemes egy pillantást vetni az evangélikus egyház helyzetére a reformkor idején. A találón „csendes ellenreformációnak” nevezett 18. század végén II. József türelmi rendelete tette lehetővé a magyarországi protestáns egyházak számára a „normális” működést. A rendeletet az 1791/26. tc.-ben a magyar országgyűlés is szentesítette. Ez hatalmas előrelépést jelentett ugyan a korábbi évtizedekhez képest, de még korántsem biztosította az evangélikus és református egyház teljes egyenlőségét az államvallásként működő katolicizmussal szemben.

A reformkori országgyűléseken már 1825-től kezdve folyamatosan jelen volt a vallás ügye. Központi problémát a vegyes házasságok, az ezzel összefüggő reverzálisok, illetve a katolikusból protestánsra való áttérések jelentették. A korszak liberális közhangulatára jellemző, hogy a protestáns követek mellett katolikusok is felszólaltak az ezekkel kapcsolatos súlyos visszaélések ellen. A katolikus főpapság szívós ellenállása dacára sikerült elérni, hogy az 1844/3. tc. orvosolta a protestáns egyházak legfontosabb sérelmeit. A katolikus egyház „uralkodó” felekezet volta azonban még ekkor sem szűnt meg sem jogilag, még kevésbé anyagilag.¹

Érdemes egy pillantást vetni az evangélikus egyház szerkezeti felépítésére. A négy egyházkerület nagyfokú

autonómiát élvezett; az egyetemes gyűlés lényegében csak ajánlásokat fogalmazott meg. A kerületek alatt lévő egyházmegyék és gyülekezetek elvileg nagyobb függésben voltak a kerülettől, de gyakran előfordult, hogy a kerületi határozatok végrehajthatatlannak bizonyultak. Az egységes fellépés hiányának hátrányait ugyan sokan érezték, de a hagyomány erejével, és a protestantizmus szabadságának nagyon erős liberális eszméjével szemben a központosító reformjavaslatoknak nem volt esélyük.

Ezt a széttagoltságot figyelembe kell venni, amikor az evangélikus egyház, mint intézmény, 1848-as szerepét vizsgáljuk. Még a kerületi, vagy egyetemes gyűlések egységes, jegyzőkönyvbe foglalt állásfoglalásai mögött is sok eltérő, egymást kizáró vélemény húzódnak meg. Ennek ellenére úgy érzem, hogy a többségi, hivatalos álláspont — egyéb forrásokkal is összevetve — jól felismerhető ezekben a döntésekben.

Az evangélikus közvélemény általában lelkesen fogadta a forradalom vívmányait. A PEIL március 26-i cikkében, melyet keltezés szerint március 19-én Pozsonyból írtak, a szerkesztők reagáltak az eseményekre: „Ezen állapotoknál szegyenkezve vonul magába a legmerészebb emberi számítás is, és ösztönszerűleg hajol meg a gondviselés előtt, mely a népekhez intézi sorsait.” Az egyház feladata, hogy a volt jobbágyság közt a nyugalmat fenntartsa, a forradalom vívmányait megismertesse, de türelemre és engedelmisségre is intsen.

Április 23-án, a törvények szentesítése után Zay Károly egyetemes felügyelő írt a PEIL-ben az evangélikus egyház tagjainak kötelességeiről. Hálát kell adni a Gondviselésnek kegyelméért, a rendeknek önzetlenségükért, a minisztériumnak és a nádornak bátor kiállásáért, a királynak kegyéért. Minden osztálynak, nemzetnek és felekezetnek kötelessége az összefogás, hogy meg lehessen őrizni az új vívmányokat, a békét és a rendet.²

Az 1848 június-júliusában megtartott kerületi közgyűlések kivétel nélkül üdvözölték a forradalmat. Haubner Máté, a dunántúli kerület püspöke szerint a tavaszi események áldásaiban lehetetlen nem észrevenni

¹ A magyarországi protestáns egyház története. Szerk.: Szilinszky Mihály. Bp., 1907. 639–675. o.

² PEIL 1848/17. április 23. 514–515. o.

a Gondviselés munkáját az egyházra nézve.³ A bányai kerület püspöke az áprilisi törvényeket nagyobbra értékelte, mint a protestantizmus biztonságát szavatoló összes eddigi törvényt és békekötést együttvéve.⁴

A forradalom által kivívott jogegyenlőség és keresztyén tanítás összefüggését talán az alábbi, a PEIL-ben névtelenül megjelent vers fejezi ki leg-szemléletesebben, amelynek első és utolsó versszakát idézem.

„**ÁDÁM**

Egy atyától származunk,
Egy családhoz tartozunk
Testvérek vagyunk
Melly felséges gondolat!
Nagynak érzem magamat
S méltóságomat. (...)

Már akármik legyetek
Én vagyok testvéretek,
Hozzám jöjjetek!
Egy atyánk! Ez jelszavunk,
Közjavunkért lángolunk,
Élünk és halunk!⁵

Amint láttuk, az egyház vezetői a békesség fenntartására minden adandó alkalommal felhívták a figyelmet, a forradalom mégsem kerülte el a soproni líceum ifjúságát. Április elején éles hangú petícióban követelték a tanulmányi rendszer reformját. Miután Haubner Máté püspökkel és a konventtel nem sikerült megegyezniük, tovább folytatták március végén megkezdett mozgalmukat, és vezették Sopron forradalmát.⁶ A tudós Hunfalvy Pál kemény kritikát gyakorolt a lázadó soproni ifjúság, de egyben a pesti márciusi ifjak felett is, amikor követeléseiket a PEIL-ben arcátlanak és indokolatlannak minősítette. Majd így folytatta: „*S kinek képében követelik azon gyors intézkedéseket? Természetesen a nemzet képében és nevében (...) mert Pesten is egypár ember, ki azzal dicsekszik, hogy semmit sem tanult, s hogy a sok számára profesor neki secundaet adott szintén a nemzettel identificáltatja magát*”⁷ Ez a fiatalság lusta, züllött és erkölcstelen. A szerző a márciusi ifjak, közelebről a szintén evangélikus Petőfi Sándor felett mondott ítéletet, amikor Deák-pályám című versének szavait idézte.

A forradalmat követő értékválságra világított rá cikkének befejező mondata: „*Hajdan a történelmi előző kerékvágásában lett valami rend, ha most a kötelesség szent érzelmében nem alapítunk minél előbb rendet, úgy csak azt tesszük mit legdühösebb ellenségeink óhajtvá óhajtanak.*”⁸

A soproni diákok ügye felmerült a dunántúli kerület június 14-én tartott közgyűlésén is. A kerület megértéssel fogadta az ifjúság jobb tanulási lehetőségeket óhajtó követeléseit, de a lázadást és sztrájkot elvből nem

helyeselte. Az eseményekben résztvevőknek feltétel nélküli amnesztiát hirdetett.⁹

A forradalom és szabadságharc legsúlyosabb és mindvégig megoldatlan ellentéte a nemzetiségi kérdés volt. Ez az ellentét érintette az evangélikus egyházat is, főleg a magyarországi evangélikusság ekkor 40%-át kitevő szlovákok tekintetében. A kérdés mélyebb tárgyalása meghaladja e dolgozat kereteit. Ezért csak annyit jegyzek meg, hogy több felvidéki szlovák lelkész, Józef Hurban, Hodža Mihály, nyíltan szembe-helyezkedett a forradalommal és szabadságharcral, amely ellen a dunamelléki egyházkerület erőteljesen fellépett, de a gyakorlatban nem tudta felfüggesztő ítéleteit foganatosítani. A szlovákok forradalom-ellenessége azonban nem volt általános. Szeberényi Jánost, a bányai egyházkerület szlovák származású, magyarul alig beszélő püspökét éppen amiatt a körlevele miatt ítélték el 1849-ben, amelyben szlovák hitsorsosait a magyar kormány melletti hűségre buzdította.

A felvázolt öszkép, mint látjuk, nem teljesen egyértelmű, de azt leszögezhetjük, hogy az evangélikus egyház döntő többségében a liberális birtokos nemességhez hasonlóan üdvözölte a reformokat és lelkesen fogadta a polgári Magyarország megteremtését. Az elért vívmányok békés megőrzésére és a helyzet mielőbbi megszilárdulására törekedett.

Az 1848. március 15-i polgári forradalom vívmányait, a nemzeti függetlenséget, a jobbágyság felszabadítását, a felelős kormányzást és a polgári jogegyenlőséget az utolsó rendi országgyűlés által elfogadott, 1848. április 11-én szentesített törvények biztosították. Az evangélikus egyház szempontjából ez utóbbi vívmány volt a legfontosabb. A jogegyenlőség a polgárok felekezeti megkülönböztetését is kizárta; ezt szavatolta a már említett 20. tc. Ennek 2.§-a kimondta, hogy a bevett felekezetek (katolikus, görögkeleti, református, evangélikus, unitárius) között tökéletes egyenlőség és viszonyosság van. A 3.§ biztosította, hogy a bevett felekezetek egyházi és iskolai költségeit az állam fogja fedezni. Ennek részleteit a következő országgyűlésre bízta, a minisztériumot pedig arra kötelezte, hogy erről tárgyaljon az érintett felekezetekkel. A 4.§ a felekezeti különbség nélküli, szabad iskolalátogatást, az 5.§ pedig a tábori lelkészi szolgálat felállítását ígerte meg.¹⁰

Az evangélikusok nagy örömmel fogadták a fenti törvényt, de annak alkalmazása felől azonnal komoly vita bontakozott ki. A cikkírók és az egyházi gyűlések elsősorban az állami támogatásról, az egyház autonómiájáról, illetve jövőbeni szervezetről, valamint az iskolák rendezéséről fejtették ki nézeteiket.

A megígért állami fizetés módjáról és mértékéről a legkülönbözőbb vélemények láttak napvilágot a PEIL hasábjain. Egy névtelen cikkíró azt írta, hogy a lelkészek javadalmazásának egy részét továbbra is a hívek fizessék, hogy lelkészválasztási joguk ne kerülhessen veszélybe. A kerületi tisztviselők (püspök, jegyzők, levéltáros) is kapjanak fizetést.¹¹ Haubner Máté dunántúli püspök véleménye szerint azonban a rendes lelkészek is az

³ EOL AGE III.a. 5;7. A dunántúli evangélikus egyházkerület 1848. június 14-i közgyűlésének jegyzőkönyve. /Evangélikus Országos Levéltár (továbbiakban EOL) Archivum Generalis Ecclesiae (továbbiakban AGE)/

⁴ III.a. 5;8 A bányai evangélikus egyházkerület 1848. július 23-i közgyűlésének jegyzőkönyve

⁵ PEIL 1848/23. május 14.

⁶ Fabiny Tibor: 1848 márciusa a soproni líceumban. In: Evangélikus Naptár, 1998.

⁷ PEIL 1848/18. április 30. 546–552. o. Kiemelés tőlem: KB

⁸ uo.

⁹ EOL AGE III.a. 5;7.

¹⁰ Zsilinszky Mihály: Az 1848-iki vallásügyi törvényczikk története. Bp., 1908. 28. o.

¹¹ PEIL 1848/23. június 4. 715–717. o.

államtól kapják meg készpénzben illetményüket.¹² Egy névtelen esperes a városi lelkészek fizetését ezzel szemben készpénzben, a falusiakét terményben, illetve egy hold illetményföldben adta volna ki.

Egy névtelen cikkíró gyakorlatilag az egyház és állam teljes egybeolvasztásáért szállt síkra, amikor a főleg katolikusoknál fennálló felesleges papi hivatalok és haszontalan apácarendek megszüntetését és a hasznos tevékenységet végzők államosítását javasolta. Az egyházi földeket adják haszonbérletbe, ezek jövedelme egyházi célokra szolgáljon, de a községek pénztárával együtt kezeljék, írta.¹³

Egy másik cikkíró kifejtette, hogy az államnak nagyobb szüksége van az egyház támogatására, mint fordítva, mivel az állampolgári köteleességek teljesítésére csak az egyházak tudják ránevelni híveiket. A lelkészek és tanítók fizetését alapjában a gyülekezetek biztosítsák, az állam csak egészítse ki. Ez a tanulmány fejtette ki legvilágosabban, hogy miért jogosult az egyház autonómiája megőrzésére az állam anyagi támogatása mellett is.¹⁴

Az erdélyi szász evangélikusok emlékiratukban kifejtették, hogy a II. András óta élvezett, a mindenkori lelkészek híványleveleiben megerősített tized biztosította a szászok egyházi és művelődési szükségleteit. Ez a joguk a reformáció és Erdély Habsburg uralma után is fennmaradt. Az erdélyi országgyűlés a tized megszüntetésével lehetetlenné tette a szász egyház további működését. Ezért azt kérték a kormánytól, hogy az állami támogatást úgy állapítsa meg, hogy az teljes mértékben pótolja a megszünt tizedet.¹⁵ A szászok tehát ragaszkodtak hagyományaikhoz, de nem helyezkedtek szembe a törvénnyel, és így próbáltak alkalmazkodni az új helyzethez. A megjelent tanulmányok nagy része tehát örömmel üdvözölte az állami támogatás ígérését.

Az egyházkerületek, a minisztérium által szerkesztett íven, elkezdtek az egyházi jövedelmek felmérését. A minisztérium kérésére tárgyalás alá vették az államsegély folyósításának kérdését. A dunamelléki kerület állást foglalt a különböző egyházi alapítványok esetleges államosítása ellen. A tandíj, a stóla és a kollégiumi szupplikációk összegét kell pótolnia az államnak. A tanítóképzés költségeit is az állam vállalja magára.¹⁶ A dunántúli közgyűlés csak annyit kötött ki az államsegély kapcsán, hogy a törvény által garantált viszonyosság az államsegély vonatkozásában is fennálljon.¹⁷

Hivatalosan végül a fentieknél jóval szerényebb követelések fogalmazódtak meg azon az értekezleten, amelyet Eötvös József kultuszminiszter 1848. szeptember 1-ére hívott össze a három protestáns felekezet részére. Az előbb külön-külön, majd együttesen tárgyaló felekezetek szinte vita nélkül elfogadták az evangélikus egyetemes közgyűlés irányelveit. Anyagiak tekintetében tudomásul vették, hogy a háborús állapotok miatt jelenleg nincs kilátás az ígért állami támogatásra. Ezért csak annyit kértek, hogy ahol a lelkészek a tized eltörlése miatt teljesen jövedelem nélkül maradtak — a szász egyházon kívül ez a probléma hét gömör-kishonti

gyülekezet lelkészét érintette — ott segítsen az állam. A jövőre nézve ragaszkodtak eddigi alapítványaik kezeléséhez, és csak az egyházi munka ellátásához ezek jövedelmén felül hiányzó összeget kérték az államtól. A kerületi és egyházmegyei tisztviselők javadalmát teljes mértékben az állam fizesse, a falusi papok és tanítók részére csak jövedelem-kiegészítést kértek. Igényt tartottak az állami nyugdíjra is.¹⁸

A miniszter végül 1 millió forint gyorssegélyt ígért a protestáns felekezeteknek, lélekszámuk szerint arányosan. A papi, illetve tanítói javadalmat fizetni nem hajlandó gyülekezeteket karhatalom bevetésével fenyegette meg. A pénz elosztásának jogát az egyetemes közgyűlés magának tartotta fenn, és a minisztériummal való további kapcsolattartás céljából állandó bizottságot hozott létre 1848. augusztus 30. és szeptember 4. közötti, az értekezlet miatt összehívott rendkívüli ülésén.¹⁹

Az állami támogatás kérdése, illetve az állammal való új viszony egyaránt előtérbe helyezte az *egyházi autonómia* kérdését. A protestáns felekezetek ugyanis — a kormány felügyeletének biztosítása mellett — teljes anyagi, szervezeti, hitéleti és iskolai függetlenséget élveztek. Az új helyzetben, főleg az állami támogatás bevezetésével ezt sokan veszélyeztetve látták.

Székács József szerkesztői megjegyzése a PEIL-ben sérelmesnek találta a reform kifejezést, amelyet Eötvös József használt az említett szeptemberi értekezletre szóló meghívójában, mondván, hogy az egyház csak önmagát reformálhatja, ezt külső, állami beavatkozás nem kényszerítheti rá.²⁰ Ballagi Mór, az izraelitából áttért evangélikus tudós kifejtette, hogy az egyén vallási szabadságának védelmét nem lehet az államra rábízni, ezért szükség van az autonómiára. Óvta a protestánsokat: *a monarchikus absolutismus szélsőségétől megszabadultakat a parlamentáris absolutismusnak rohantatja vas karjai közé.*²¹

A református földbirtokos Jakabfalvy Andrásnak Székács Józseffel megegyező véleménye szerint a bécsi és linzi békekötések által szavatolt autonómia megvalósulását eddig sem a törvény hiánya, hanem az állam által támogatott katolikus klérus akadályozta. Az állam és az egyház teljes szétválasztása mellett szállt síkra.²² Egy névtelen cikkíró úgy vélekedett, hogy az államnak sem lehet érdeke a protestáns autonómia megszüntetése. Az állam ugyanis állampolgárokból áll és nem pedig hívőkből. Az egyházi önkormányzat elvétele a hívők elnyomását jelentené, ami állampolgári hűségüket is aláásná.²³

A PEIL egyik névtelen cikkírója a fentiekkel szögesen ellenkező véleménye szerint a minisztériumnak igenis joga van megváltoztatnia az egyház szerkezetét, mert az államnak csak a vallást nem szabad befolyásolnia. A vallás belső, az egyház viszont külső dolog.²⁴

A szeptemberi értekezleten végül mindhárom érintett felekezet képviselői nagyon határozottan kiálltak a teljes autonómia mellett. Ezt evangélikus részről először hivatalosan a dunamelléki kerület fogalmazta meg, amikor közgyűlésén kimondta, hogy az autonómia nem

¹² PEIL 1848/24. június 11. 746–749. o.

¹³ PEIL 1848/43. augusztus 27. 1111–1114. o.

¹⁴ PEIL 1848/44. augusztus 31. 1127–1130. o.

¹⁵ EOL AGE III.a. 5:4. Az erdélyi hitv. követő szász lelkészeknek emlékirata, tizedek kármentesítését illető, jogilag megállapított igénylők tekintetében. Pest, 1848.

¹⁶ EOL AGE III.a. 5:7.

¹⁷ EOL AGE III.a. 5:8.

¹⁸ PEIL 1848/36. augusztus 3. 1001–1005. o.

¹⁹ EOL AGE III.a. 5:12.

²⁰ PEIL 1848/3. július 13. 898. o.

²¹ uo. 900. o.

²² PEIL 1848/35. július 30. 987–990. o.

²³ PEIL 1848/44. augusztus 31. 1127–1131. o.

²⁴ PEIL 1848/43. augusztus 27. 1120–1122. o.

lehet ára a megígért anyagi támogatásnak.²⁵ Az egyetemes közgyűlés is ilyen értelemben határozott és a miniszteri értekezleten is ezt az álláspontot képviselte.²⁶ A fenti cikkek bizakodó hangulata ellenére hivatalosan a legmesszebbmenőkig szembeszálltak az egyház és állam szorosabb összefonódásával, az autonómia feladásával.

Talán az iskolák kérdésében ütköztek legélesebben a nézetek az egyházon belül. Az iskolák államosításának az evangélikus egyház lelkeszi és világi képviselői között is lelkes hívei voltak.

Haubner Máté dunántúli evangélikus püspök úgy vélte, hogy a hatékonyabb iskolarendszer érdekében minden népiskolát közössé és községivé kell nyilvánítani, a párhuzamosan működő iskolákat pedig össze kell vonni. Az elemi iskolákban szűnjön meg a felekezeti hittan, ehelyett a minisztérium készíttessen közös erkölcsnemesítő olvasókönyveket.²⁷

A már idézett Ballagi Mór az egyházak iskolai autonómiája mellett állt ki és két tanulmányban közölte reformjavaslatait. A népiskola utáni népnevelést a lelkészekre bízta, ebben látva az egyház jövőjét, mondván: „mind az egyház, mind a nép érdekében az egyháznak a mennyből a földre kell alá szállnia, hogy hathasson.” Ballagi Mór szerint az egyház teljes iskolai autonómiája nem zárta ki a nyitottságot a társadalom aktuális problémái felé. A nevelésügy korszerűsítésére elsősorban az iskolák ellenőrzését hatékonyan ellátó szorosabb tankerületi hálózat kiépítését tanácsolta.²⁸

Ifj. Sziehlo János eperjesi lelkész méltánytalannak tartotta az Eötvös által benyújtott, majd később visszavont népiskolai törvénytervezet minisztériumi indoklását, mely szerint az a „papi zsarnokság” alól akarta felszabadítani az állami gyámkodás alá veendő iskolákat. Véleménye szerint a protestáns iskolákban szó sincsen „papi zsarnokságról”.²⁹ Az evangélikus egyház a szeptemberi értekezleten végül a teljes iskolai autonómia mellett állt ki.

Az államosítás és az autonómia pártján állókat is ugyanaz a félelem vezette; a katolicizmus túlzott befolyásától akarták megóvni az iskolákat. Az államosítás hívei számára a liberális állam jóval kisebb veszélyt jelenthetett az iskolákra és a vallásra, mint a katolikusok túlereje. A protestáns egyházakat egymagukban túl gyengének tartották a katolikusok számbeli és anyagi fölényének ellensúlyozására. Az államban szövetségest láttak a közös ellenfél ellen. Az autonómia pártolói úgy gondolták, hogy egy többségében katolikus országban az államosított iskolák előbb-utóbb a katolikus egyház befolyása alá kerülnek. A vallásellenes állam eszméje ekkor még senkiben sem merült fel.

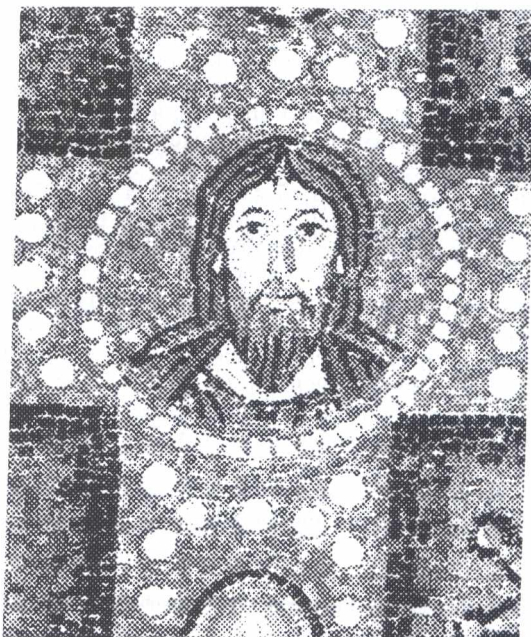
A fentiekből láthatjuk, hogy az evangélikus egyház nagy része örömmel fogadta az 1848. évi forradalmat és az egyház helyzetét újrafogalmazó, az evangélikus egyházat a formálódó polgári Magyarországra beillesztő 1848/20. tc. rendelkezéseit. Az is világosan kitűnt azonban, hogy a liberális kormány érdekei nem teljesen azonosak az evangélikus egyház érdekeivel. Ezt jelezte, hogy az egyház vezetői és irányító fórumai határozataikban, cikkekben és a kultuszminiszterrel

folytatott eszmecsere folyamán is világosan leszögezték, hogy az evangélikus egyház eddig élvezett autonómiáját semmi áron nem hajlandók feláldozni. A kultuszminiszter javaslata az egyházak anyagi szükségleteinek állami fedezésére és főleg népiskolai törvénytervezete azonban azt mutatták, hogy a kormányzat az egyházak feletti minél szorosabb ellenőrzésre törekedett.

A szabadságharc kitörése azonban némileg módosította ezt az álláspontot. Az első kritikus kérdés a lelkészek nemzetőri szolgálata volt. A kerületek kérése ellenére több helyen be kellett vonulniuk a lelkészeknek is fegyveres nemzetőri szolgálatra, gyülekezeteiket hátrahagyva. A PEIL-ben július és szeptember folyamán több olyan cikk is megjelent, amely a lelkészek nemzetőri szolgálat alól való felmentését szorgalmazta. Novemberben már arról jelent meg tanulmány, hogy a nemzetőri szolgálat milyen áldásokat hozhat a nemzeti erkölcsre.

Ahogy az ország helyzete egyre súlyosbodott, úgy ismerték fel az evangélikus egyház vezetői, hogy az elért vívmányok megvédelmzésére ideiglenesen engedni kell az autonómiából. A pár hónappal korábban a reform kifejezést rosszálló Székács a PEIL utolsó, 1848. december 31-i számában közölte Kossuth felhívását, amely szabadcsapatok létrehozására buzdított és a szószekekről kellett felolvasni. Nem tiltakozott az ellen Székács József, hogy a templomokat közvetlenül a politika szolgálatába állítsa a Honvédelmi Bizottmány elnöke. 1848 evangélikus egyháztörténete egyik legszebb fejezetének éppen azt tartom, hogy az egyház döntő többsége a veszély idején felül tudott emelkedni jogos egyházi érdekein, és a nagyobb katasztrófa elhárítása érdekében minden tőle telhetőt megtett a nemzeti összefogás előmozdításáért.

1848-ban merült fel Magyarországon először az a kérdés, hogy mi a szerepe az egyháznak a polgári társadalomban, milyen kapcsolatot kell kialakítani a modern állammal. A konszolidáció elmaradása miatt a kérdésre 1848-ban csak elméleti válaszok születhettek. A forradalom és szabadságharc leverése sajnos hosszú időre megakadályozta, hogy ez a probléma gyakorlati megoldást nyerjen. 1849 egyik nagy veszteségét éppen ez jelentette egyházunk számára.

²⁵ EOL AGE III.a. 5;7.

²⁶ PEIL 1848/45. szeptember 3. 1152–1153. o.

²⁷ PEIL 1848/24. június 11. 746–749. o.

²⁸ PEIL 1848/25., 30. június 18., július 13. 790–796, 902–904. o.

²⁹ PEIL 1848/58. október 19. 1361–1364. o.

Luther és az egyházszerkezet akkor és ma

A megigazulás, mint a legfontosabb hitcikkely, minden teológiai gondolkodás központi kérdése. Megigazulás egyedül Isten kegyelméből, amely hitből Isten ígéreteiben valósul meg. Az evangélikus reformáció ezen alapvető igazságát Luther tűzte zászlajára. Ugyanakkor ez a probléma nem az egyetlen, amely a XVI. század zűrzavarában megújulásra szorult. Az egyházzal való tanítás is komoly kritikával találta magát szemben és gyökeres módosításon ment át. Az egyház koncepciója mindig lényegi kérdés maradt, mert ahogyan az egyházzal viszonyulunk, amint erre a XVI. század ráébredt, úgy hat az egyház a lutheri és a biblikus teológia fő sajátosságaira.

Mit mond Luther az egyházi struktúráról? Mi az abszolút, alapvető irányvonal, amikor arról van szó, hogyan kellene az egyháznak rendeződni, szerveződni, struktúrálni Luther korában és ma? Egyszerű a válasz. Előtte azonban alapozásra van szükségünk. Alapozás nélkül a válasz komolytalannak, légből kapottnak tűnhet, azzal együtt azonban értelmet nyer. Az USA-ban néhány csoport kész abszolutizálni Luther gondolatait, megpróbálván lefagyasztani a XVI. századot és átmenteni a XX. század végére. Azt a látszatot keltik, mintha nem volna különbség a különböző korok között, vagy hevesen kirohannak a ma ellen és úgy tesznek, mintha mi is megtehetnénk azt, amit Luther, akire néhányszor hivatkoznak is, miközben titkon azt kívánják, hogy még az 1500-as éveket írjuk. Ez az aranykor mítosza. Csakhogy mi nem verhetünk sátrat a XVI. század hegycsúcsán. Mint ahogyan egyes törekvések megpróbálják megállítani az időt, mások azonnal készek azzal érvelni, hogy az idők változnak és tulajdonképpen Luther korából semmi nem alkalmazható a mára. Így a történelem a múlt lemezfelvétele marad, amelyet nem lehet áthozni a jelenre, illetve nincsen hatása rá. Mint általában, az igazság most is középen található és inkább összetett, mintsem választható.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a kultúrát, hiszen nem szigetelődhetünk el tőle, mint ahogyan nem szüntethetjük be a légzést és nem szigetelődhetünk el a levegőtől. Fontos azonban, hogy szem előtt tartsuk az elsődleges problémákat, amikor teológiai és kulturális világnézetekre tekintünk. Mi határozza meg az üzenetet? A világban élve szembezállunk-e vele vagy nyomása alatt megadjuk magunkat és engedjük, hogy a világ diktálja a teológia üzenetét? Ha nem figyelünk a szöveggörnyezetre, föl nem tett kérdések megválaszolásának lehetőségét kockáztatjuk, más kérdéseket pedig elkerülünk. Amikor a keresztyének figyelnek valamire és válaszolnak, akkor a szöveg összefüggéseiben belül kell gondolkozniuk, de anélkül, hogy megengedjék, hogy a kontextus úgy viselkedjen, mint a fark, ami csóválja a kutyát.

Ahogyan az előadás elején megjegyeztem a megigazulás egyedül kegyelemből, hit által, a sarokköve mindannak, ami következik. Az egyház és teológiában elfoglalt helye nincs messze ettől a központi alaptól. A sola gratia és sola fide a sola scriptura üzenetében gyökerezik. Luther a Szentírásból, mint végső tekintélyből kiindulva (norma normans) jelezte az egyház helyzetének és rendeltetésének romlását. Az, amivel Luther az 1510-es évek végén és az 1520-as évek elején fellépett a nemzetközi szinten, a szoteriológia és szentségek kérdése szükségszerűen érintette az egyház ügyét, annak szervezetét és szerkezetét illetően.

Luther megpróbált konzervatív, elfogadható módon beszélni. 95 tételét szokásos módon adta elő.¹ Vitát tervezett

az egyetemen belül, ahol gondolatait meg lehet próbálni csiszolni, akár cáfolni is, és ezért a hagyományos eljárás szerint publikálta intencióit. Luther elküldte téziseit egyházi feletteseinek is. Még akkor is, amikor az indulatok elszabadultak, Luther a szervezeten belül maradt. Semmit sem akart a renden kívül tenni. Még fontosabb, hogy Luther levélváltásaiban és a különböző egyházi tisztségviselőkkel való érintkezéseiben a bevett formulákat követte. Nemcsak úgy tett, mintha beletartozna a rendszerbe, hanem elfogadta az intézményt és annak felépítését.

Ugyanakkor biztos volt, hogy az egyház kritika alá fog esni. A római egyház és a reformáció teológiájának összeütöztetése megoldhatatlan volt holmi felületes kiegyezéssel, mert az egyház koncepciója magáról és struktúrájáról a probléma alapvető részeként szerepelt. Róma magát a régi üzenet részévé tette, és ha ez az üzenet megreformáltatik, az egyház, koncepcióját és struktúráját tekintve, ugyancsak reformációra szorul.

Luther kezdettől fogva megadhatta volna az egyháznak a kellő tiszteletet, de nagyon gyorsan a nyilvános csatározásokban az egyház tekintélye darabokra hullott. A zsinatisták már régóta igyekeztek megmenteni a misét és próbáltak új egyházi határozatokat hozni, csak hogy a teljes nagytakarítás elmaradjon. Még a legradikálisabb középkori zsinatisták sem gondolkodtak az egyházzal püspöki hierarchia vagy pápaság nélkül.

Hogy mennyire értette jól Luther ellentábor a 16. század nézőpontját, azt nehéz megmondani. Bizonyosan hamar felismerték, hogy struktúrájuk támadás alatt van. De vajon látták-e, hogy mennyire radikálisan fordította meg Luther az egyház és az ige kapcsolatát? Luther szerint az egyház és annak szerkezete nem az alany, hanem sokkal inkább az állítmány, mivel az ige kijelentetik, azaz hirdetik, és így teremti meg az egyházat. Az egyház és struktúrája egykettőre a viták közepének közelében bukkant fel, amikor Luther teológiája közüggé vált. Luther magatartása a 95 tétel kiadásával kapcsolatban még az egyház szerkezetének elfogadását mutatja, úgyszintén kapcsolatai az ügyével foglalkozó meghatalmazottakkal. Kötelességtudó és engedelmes módon meggyőződéssel 1518-ban, hogy vitára és felülbírálatra ajánlja gondolatait.² Luther, legalábbis a nyilvánosság előtt, még mindig nem utasítja el az adott struktúrát. Ami személyes meggyőződését illeti: kételyei nőnek, hogy a következő év végére határozott és vakmerő módon törjenek elő.

Ha Luther azt gondolta volna, hogy az egyház úgy, ahogyan akkor létezett, a reform egyik képviselője lehetne, figyelmen kívül hagyta volna azt a problémát, hogy a vita élesedett. 1519-re a nyilvánosság előtt kiszélesítette fókuszát, hogy megcélozza az egyházat, különösen is annak szerkezetét. Már ezt megelőzően is néhányan, az úgynevezett reformernek induló klerikusok közül, panaszkodtak az egyházon belüli visszaélésekről és a főtől, a pápától várták a reformok bevezetését. Mások, a zsinatisták a főben jelentkező problémákról panaszkodtak, gondolván, hogy a test nagyobb részének megmentésére még van remény. De mit kezdjenek Lutherrel azok a pápisták és zsinatisták, akik különböző oldalról ugyan, de hallották őt a Lipcsei Vitán 1519-ben? Írásából úgy tűnt, hogy Luther nem gondolja a pápáról, hogy antikrisztus vagy annak ügynöke lenne, hiszen ez a fajta

¹ A 95 tétel hivatalos címe: Disputatio pro declaratione virtutis indulgentiarum WA 1, 233-238

² Disputatio Heidelbergae habita WA 1,253-274

* Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen 1997. november 27-én elhangzott előadás rövidített, szerkesztett változata

vélemény egyszerűen csak mint zsinatista hangzatok utórezgése talált volna elutasításra. Csakhogy Lipcsében, az Eck-kel való küzdelemben Luther továbbmegy: nemcsak a pápa, de a zsinatok is tévedhetnek és tévedtek is.³ Husz János és tanai elítélését hozza fel, mint súlyos tévedést. Ezzel a drámai példával szűk mozgásteret hagy magának, ami sokak számára azonnal nyilvánvalóvá válik. A következő évben pedig még élesebb kritikát hangot üt meg *A német nemzet keresztény nemességéhez* című munkájában.⁴

Róma három fal mögé húzza össze magát státusza védelmében, de Luther keresztültöri mind a hármát. Az első védelmi vonalban Róma megkülönböztetést tesz a szentségi és a szekuláris elhívás között. Azok, akik az egyházban vannak, különleges helyet foglalnak el, minthogy ők szentségi, Istennek tetsző hivatást töltenek be. Minden más foglalkozás, a szekuláris hivatások, nem szereznek a megváltáshoz segítő érdemeket. Miért a hivatások közötti megkülönböztetés, miért e fal? Ez tartja az egyház ügyeit az egyház kezében. Az egyház úgy van megszerkesztve, hogy intézkedjen saját dolgait illetően. Szükség van egyáltalán reformra? A klerikusok, különösen a püspökök, majd eldöntik ezt. A világi emberek jobb, ha távol tartják magukat ezektől a problémáktól. Ők nem részei a struktúrájának.

Luther megközelítése radikalizálódik. Valóban a püspököknek kellene a vezetést biztosítani, de ha a püspökök elmulasztják a felügyelet gyakorlását, és ezzel visszavonják felelősségüket, akkor mi a teendő? Ebben a helyzetben a fejedelmeknek és azoknak, akik hatalommal bírnak, kell előállni, és átvenni a vezetést, biztosítva a reformot az egyház számára. Vitathatatlan, hogy ők nem klerikusok, nem vesznek részt az ordinált szolgálatban, de a 4. parancsolatot tekintve, ha a népről úgy gondolkodunk, mint egy családról, és a fejedelemtől, mint atyáról, akkor a fejedelemnek kell biztosítani a legjobbat népének, beleértve a lehető legjobb lelki vezetést is. Ebből következik Luther Notbischof koncepciója, azaz a "szükség-püspök" tiszte. Micsoda radikális nézet! Eddig itt fal állt, amely függőlegesen elválasztotta a szentségi hivatást a világitól. Luther egészen új szemzőgből nézi a dolgokat: nincs különbség hivatás és hivatás között. A különbség a tisztségek viselői között jelentkezik. Így a hívő fejedelem úgy cselekszik, mint egy igaz keresztény, vagy mint a hit embere, és jó munkát végez, amikor az evangéliumon keresztül gondoskodik az egyház reformjáról. A püspök, aki útjában áll az igazságnak, rossz munkát végez. Azonban semmilyen munkának sincs jelentősége a megváltás szempontjából, mert nem érdemszerző, hanem jó vagy rossz gyümölcse egy fának, amelynek jó vagy rossz volta a hit meglététől vagy hiányától függ. Hogyan birkózik meg ezzel a régi egyházi struktúrával? A fal ledöntött. Luther kritikái úgy látták, hogy a reformátor a Lipcsei Vitában túllépte a célon. Ezzel a tanulmánnyal lefűrészelte a végtagokat - valahogy így gondolhatta az ellentábor. Luther azonban másként vélekedett. A fa szerkezetét tekintve elkorhad, és nincs remény, hogy sokáig áll még, a fejsze pedig ott van már a fák gyökerén. Csakhogy kritikái szemében a reformátori gondolat azt jelentette, hogy az egyház megszentelt hatalma profán kezébe kerül. De Luther még nem végzett.

Amikor régi épületeket renoválnak, időlegesen falakat bontanak el, de mivel valaminek stabilizálnia kell a szerkezetet, a főfalakat nem lehet egyszerűen kiemelni. Luther a főfalak elbontását kezdte el, mégha ezt Róma nem szívesen vallotta is be. Sőt, felégette a lebontott falak alapjait is. Felperzselt azokat, amikor 1520. decemberében, Wittenbergben, az Elster kapun kívül elégette a pápa bulláját. A diákok táplálták a lángot a kánonjog másolataival, a struktúra szabályzataival. Senkinek nem jutott eszébe megmenteni a régit. Természetesen többről volt szó, mint rendtartásokról, szabályzatokról. Sokkal inkább arról, ami azok mögött rejtőzködött: a struktúra tételei, melyek fényessé festették a lángok lobogását. Róma a

struktúrát prioritásként kezelte, és ezeknek a törvényeknek bármely további használatát függetlenül szabályozottnak tekintette. Luther számára ez az álláspont azt jelentette, hogy a különféle szabályok beárnyékolják az evangéliumot.

Luther nem ellenezte az örömtüzet, nem állt a diákok útjába. Valóiban segítette táplálni a lángokat, hozzáadva a pápa bulláját, akinek a hatalmát a struktúra és a kánonjog pájsza védte. Ez a gesztus néhány korábbi támogató tudatában megerősítette az aggodalmat, hogy túl messzire megy. Mielőtt meghódította a nagyközönséget, Luthert úgy ismerték, mint sok más értelmiségit, a német humanistát, aki Wittenbergben teljes erőbedobással dolgozik. Luther „első mozgatóvá” lépett elő, mögötte a reneszánsz „Új Tanításával”, amely egyetemi körökben egyre terjedt, akár a humanizmus lelkesítő ereje a klasszikus művészetekben, amelyek újra feltámadtak, hogy kiszorítsák a skolasztikát és megoldják a szillogizmus és dialektika béklyóit. A humanisták idősebb generációja a korai egyházra és az atyák ragyogó kegyességére tekintő, megújult szemléletet várt, és a komoly, egyszerű és szívből fakadó kereszténységhez való visszatérésre buzdított. Még a 95 tétel is magyarázható humanista felfogásban, hogy támogassa ezt a fajta erkölcsi és kegyességi megújulást. Aki azonban csak ezt várta el, az nem gondolta, hogy Luther a struktúra földig rombolására hivatott el. A humanisták nem hallották meg a teljes üzenetet. Nem ismerték fel Luther éles problémalátásának mélységét, a teológiai következményeket és azt a hatást, amit mindez a struktúrára gyakorolt. Luther módszertani reformja az egyetemen több következménnyel járt - a skolasztikus logikáról és dialektikáról átváltás a nyelvet és a nyelvtant segítségül hívó humanista szövegmagyarázásra -, mint az erkölcsi emelkedés és a személyes kegyesség erősödése. Az egezetikai módszer és az előfeltételek megújodása radikális változást hozott a teológiában és az egyházi struktúrában egyaránt. A reformáció egyik tétele: a feltétel és a módszer mindig kihat az eredményre. Változtasd meg a szemléletet és megváltozik a teológia!

Luther bizonyosan tisztában volt ezen változások jelentőségével, ahogyan azt világosan kifejezte egyik idős tanárához, Trutfetter-hez 1518-ban írott levelében. „Egyszerűen úgy gondolom, hogy lehetetlen az egyházat megreformálni, ha az egyházi törvények, a dekretáliák, a skolasztikus teológia, a filozófia, a logika úgy, amint ma vannak, ki nem gyomlálatnak és más tudományok nem plántálatnak a helyükbe.”⁵ Az egyház struktúrája az igaz teológia útjában állt, és hogy ez a feszültség feloldódjon, a struktúrájának kellett elsőbbséget adnia, hogy a teológia szabad utat kaphasson. Luther idejében felismerte az alapvetet: a teológia, az ige hirdetése és hallása a legfőbb, és a struktúrájának kell azokat kiszolgálnia. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk néhány dolgot, amit Luther nem mondott. Soha nem vitatta, hogy a struktúra önmagában probléma volna vagy megléte automatikusan gyengítené az ige erejét. Luther nem volt egyházi anarchista. Soha nem állt elő egy határozottan elrendelt egyházi struktúrával, sőt, még példaszerűvel sem, ha még oly nyilvánvaló volt is, hogy Róma akkori állapotában menthetetlennek bizonyult.

Ezzel azonban Luther még nem fejezte be teendőit. Egy harmadik csapást mért az egyházi struktúra maradványaira. Az „egyedül kegyelemből, hit által” proklamálásával elutasítja az egyházszervezet közvetítő szerepét, és helyette az egyetemes papság mellett foglal állást. Ha minden hívő pap, és Krisztus kegyelméből közvetlenül Isten előtt áll, akkor nincs feltétlenül szükség egyházi struktúrára, és nem elengedhetetlen követelmény valamely szervezet, ami a hívők fölött működik. Luther kedvenc kifejezése a megigazulásra a „csodálatos csere” (commercium admirabile) segít ezt megérteni. Ebben a cserében Krisztus lép a bűnös helyébe és magára vállalja mindazt, ami a „bűnös” megbélyegzéssel jár: büntetés, az Atya elől való eltaszítottág, halál és pokol. A másik oldalon a bűnös mindezeket maga mögött hagyja és Krisztus helyébe lép. A kereszteskor Krisztus nevében keresztesnek, és ezzel a névvel

³ Disputatio Joh. Eccii et Lutheri Lipsiae habita WA 2, 254-383

⁴ An der christlichen Adel deutscher Nation WA 6, 404-469

⁵ WA-Briefwechsel, vol. 1, no. 74

mindaz jár, amiért ez a név létezik: az Atya szeretete, élet, egyéni, közvetlen kapcsolat az Atyával. Ha ez így van, akkor mi szükség a közbeékelődő struktúrára? A római szervezet lényege az ellenőrzés volt, és így jogot formált az üdvösség közvetítésére. Így a struktúra a törvény, és nem az evangélium szolgálója lett. A struktúra tehát nem egyszerűen a történelmi összefüggések miatt vált tarthatatlanná. Létezésének jogalapja, melyre hivatkozik, hogy ti, magát Isten és a hívők közé helyezi, teszi a struktúrát elfogadhatatlanná. Minden kritika ellenére, Luther sohasem felejtette el, hogy mi az egyház valójában, hol lehet megtalálni és miért rendeltetett. Az egyház élő szervezet, hiszen élő emberek hitéből épül.

Úgy tűnhet, mintha Luther kárt okozott volna az egyháznak. Mégis, Luther folytatta a hitvallások megvallását, amelyek kinyilvánítják az egyház létezését és a Schmalkaldeni Cikkben kitűnően írja le az egyházat, mint juhokat, akik hallják Pásztoruk hangját. Luther sok mindent újragondol az egyházat illetően. A régi tanítás úgy tanította, hogy a szentek »fölköttek« állnak, hogy közbenjárjanak értünk, akik »alul« vagyunk. Ettől a helyzettől vigasztalást reméltek. Luther azonban a szenteket és az igazi vigasztalást máshol találja meg. Először is szentek maguk a hívők, már ebben az életben is. Az igazi vigasztalás pedig Isten ígéretében van, ami a hitet megteremti. A szentek, akik már Istennel vannak »fönt«, és a még kegyelemből köztünk élő szentek, együtt alkotják az egyházat.⁶ Ez a szentek közössége, az »unio mystica«, a titokzatos közösség. Ez a megfogalmazás azonban nem szándékozik az egyházat valamiféle földöntúli, elképzelt kötelékké szűkíteni, mintha sohasem látnánk cselekedni ezt a közösséget. Természetesen az igazi megoldást az egyház jegyei adják, hiszen egy ember sem tudja megítélni, hogy ki igazán szent vagy ki hisz igazán. Isten látja egyedül a szíveket. Habár megcsalhatnak bennünket képmutatók, nehéz elképzelni, hogy minden, amit hallunk és látunk, csupán színlelés, bár ilyenekkel is találkozunk néha. Így az egyházzal azt mondjuk, hogy láthatatlanul létezik.⁷ Luther úgy határozza meg az egyházat, mint a választottak testét, de ez nem jelenti azt, hogy az egyház egyszerűen elvont, szellemi fogalom lenne.

Az egyház természetesen nincs konkrét határok közé szorítva, személyhez vagy időhöz kötve - valójában átível ezeken. A hívők nem létrehozzák az egyházat, hanem ők az egyház, ahogy Luther írja: »Krisztus királyságát az evangélium szilárd és egyszerű ígéje kormányozza.«⁸ Másutt pedig: »Az egyház egész élete és lényege Isten ígéjében van.«⁹ Az evangélium az egyház lényege, nem a hívők. A hívők az evangélium által lettek azzá, amik: egyházzá.

Az egyház addig fog létezni, amíg Krisztus létezik. Ez egy teljesen különböző megközelítése annak, amit Luther a római egyházban látott, hiszen annak lényege a szerkezeti felépítésben és a történelmi létezésben állott. Ha Krisztus és az evangélium az egyház lényege, ez nem jelenti-e azt, hogy az egyház elvont lenne? Aligha. Krisztus és az evangélium nagyon is valóságos. De akkor hol található meg az egyház? Ahol megtalálhatók jegyei. Ezek pedig a szentségek és az evangélium, amiről Melancthon az Ágostai Hitvallás 7. fejezetében írt. Ez azonban ellentétben áll az összes ceremóniával, hivatallal és hierarchiával, röviden azzal a struktúrával, amihez Róma ragaszkodott.

Luther a keresztesítés, az úrvacsora és igehirdetés közül az utóbbival foglalkozott a legtöbbet, mivel felismerte, hogy a hamis igehirdetés megüresítheti a szentségek igaz jelentését, és így azok üres ceremóniává válnak. A hangzó evangéliumot (verbum evangelii vocale)¹⁰ hangsúlyozta, szerinte az írott ige kevésnek bizonyul. Nem elég, ha a helyes teológiai munkák összegyűjtve porosodnak a polcon, mert a teológiát hirdetni, mondani kell az embereknek a törvény és az evangélium

szavaival. Az egyház dicsősége nem a struktúrából, a szabályzatokból vagy a sikeres szervezésből áll. A dicsőség a szentek közösségében található. Természetesen a keresztyének együttélése egyfajta szociális valóságként is megnyilvánul, de ez nem más, mint a dicsőség és a szentség eredménye, ami Isten munkája által bennük dolgozik. Az egyház dicsősége nem korlátozható bizonyos személyekre, helyre, időre, külső dolgokra. Kétségtelen, hogy nem létezhet nélkülük, de nem ezek teszik az egyházat egyházzá. Például az egyház nem létezne olyan ember nélkül, mint Péter apostol, de nem Péter alapozta meg az egyházat, hanem az egyház alapja nyugszik az ígén, amit Cezarea Philippinél mondott: »Te vagy a Krisztus«.

Hogy hol szerveződik még egyház a jövőben, azt nehéz előre megmondani, de mivel az egyház a Krisztusról tett bizonyágtételre nyugszik, amíg Krisztus létezik, az egyház is létezni fog. És amíg az egyház Krisztusban létezik, nem csupán történetében, a sötétségnek kevés esélye marad, hogy eluralkodjék rajta, hiszen a hitet ébresztő Lélek újra és újra munkálkodik.¹¹ Az egyház fenntartása Isten munkája, nem a mi terveink eredménye. Nagy a kísértés, hogy a jegyek használatát hangsúlyozzuk, ahelyett, hogy a jegyeket hangsúlyoznánk önmagunkban. Így szervezésünk és manőveréseink megosztják a figyelmet. Ahelyett, hogy az ige és a szentségek lennének a lényegesek, azzal foglalkozunk, hogy hogyan operálunk velük. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy nem törődünk azzal, közben mi történik, mintha az ige és a szentségek nevében mindenféle régi dolgokról prédikálnánk és Istenre bízunk, hogy válogasson közöttük szívünkben. A hitvallások hangsúlyozása éppen azért fontos, mert nem mi hozunk létre valamit saját szabályaink és szervezésünk segítségével, hanem Isten ígéjével teremt egyházat, és mi ennek az ígének az igaz megvallását akarjuk prédikálni.

Róma ragaszkodott saját egyetemességéhez hosszú történelmére és kiváltságos helyzetére hivatkozva, Luther reformja szétörte ezt a bilincset, mivel az emberek megértették, hogy az egyház önazonossága az evangéliumtól függ. Amikor a nép Luthertől sokkal érthetőbben hallotta az evangéliumot, egyre nehezebbé vált Rómának kitanítani amellett, hogy az megegyezik a katolikus hitvallással. Róma nem száll szembe az üzenettel, de végül mégis megpróbálja kijátszani a struktúrával.

A rajongók alig különböztek Rómától. Az evangélium elutasítása készítette Luthert arra, hogy kritikával éljen irányukban, nem pedig az a helyzet, hogy helyi szinten aránylag szervezettek voltak. Csakhogy ez a szerveződés pontosan kifejezte lényegüket. A szabályok és a struktúra hangsúlyozásába - saját cselekedet - bonyolódott bele, és az evangélium és a szentségek - Isten cselekedete - homályban maradtak. Rómával és a rajongókkal szemben Luther az egyház identitását nem a struktúra és az egyetemesség kérdése kapcsán kívánta meghatározni. Ahelyett, hogy a régi struktúrát újjal pótolta volna, az ígét engedte szóhoz jutni Krisztus népének okulására.

Luther az egyházi szolgálatnak szentelt figyelmet. Az Ágostai Hitvallás a megigazulásból eredezteti az egyházi szolgálatot. »Isten azért rendelte az evangéliumhirdetésnek és szentségkiosztásnak szolgálatát, hogy erre a hitre eljussunk.« Tehát az egyházi szolgálat nem létezik önmagában, de azért rendeltetett, hogy az evangélium hirdetését szolgálja. Üzenet és hallgatóság nélkül nincs lelkész vagy prédikátor. A keresztyének maguk választanak prédikátort, hogy betöltse ezt a hivatalt.¹² Ennek jó rendben és közös megegyezéssel kell megtörténnie. Krisztus rendelte el az igehirdetői hivatalt, melynek betöltéséről a gyülekezet gondoskodik. De hogyan történik ez? Vajon nem igényel törvényeket és egyházi struktúrát? Igen is és nem is. Először is az egyház a gyülekezetben él és a gyülekezet feladata a hivatalok betöltése. A gyülekezeti tagok választanak, vagy ezt rábíthatják mások bölcsességére, vagy akár maguk is vizsgálathatják a jelentkezőt.

⁶ WA 18,651-652

⁷ WA 6,301. WA 18, 652

⁸ WA 7, 743 „Regnum Christi solidio simpliciue Evangelii verbo regitur.”

⁹ WA 7, 721 „Tota vita et substantia Ecclesiae est in verbo dei.”

¹⁰ WA 7, 721 „Non de evangelio scripto sed vocali loquor.”

¹¹ WA 30/III, 89

¹² WA 10/III, 171

Ugyanakkor nemcsak a gyülekezet az egyház megjelenési formája, hiszen nem a többi gyülekezettől függetlenül létezik, mivel azok is az egyház manifesztálódása. Amikor tehát a lelkész meghívásáról beszélünk, több tényezőt kell figyelembe vennünk, például a más gyülekezetekkel való kapcsolatot. Ha valamely gyülekezetnek lelkészre van szüksége, meghívhat egyet, vagy kérheti más gyülekezet segítségét, vagy lelkészeik támogatásával „kiképezhetnek” gyülekezeti tagokat is. Ezenkívül még elmehetnek az egyházi vezetéshez, vagy akár a teológiára is lelkészért. Az a fontos, hogy mindez rendben történjék.

Luther nem kötődött semmiféle speciális struktúrához vagy eljáráshoz. Néha a gyülekezetek teljesen magukra utalva találtak maguknak lelkészt. Megtörtént, hogy egy gyülekezet írt Luthernek, aki ajánlott nekik jelöltet. Többször fordultak a wittenbergi egyetemhez segítségért vagy más egyházi tisztségviselőkhöz is. Milyen tisztségviselőkhöz? Azokhoz a megbízottakhoz, akik az ige szolgálatának érdekében tisztességesen végezték feladatukat. Luther szívesen működött volna együtt a püspökökkel, nem azért, mintha ők feltétlenül szükséges gyülekezetek fölötti személyek lettek volna, hanem mert így hasznos célt szolgálhatnak. Ha a püspökök ebben nem kívánnak részt vállalni, akkor jelenik meg a Notbischof, azaz a fejedelem. A fejedelmek nem prédikáltak, de gondoskodtak prédikátorokról, gyakran úgy, hogy a püspököt szuperintendenssel, adminisztratív feladatokkal és adott földrajzi terület feletti felügyelettel megbízott evangélikus lelkéssel helyettesítették.

A hivatal tehát segíti az irányítást és fegyelmet tart. A püspöknek nincs lehetősége, hogy egyszerűen ráerőltessen valakit egy gyülekezetre, mert ő így akarja. Talán majd eljön az az idő, amikor a gyülekezeti tagok, ha úgy ítélik, kifejezhetik, hogy szolgálattelvőjük nem lelkészüik többé. Nem szeszélyes okok miatt, hanem mert a kifogásolt személy szolgálata nincs összhangban az evangéliummal. Az elhívás visszavonható és a lelkész nem hivatkozhat arra, hogy ő Krisztus szolgálatában áll, és ezért

egyszerűen el kell őt fogadni.¹³ A tévtanításnak is nyilvánvaló következménye az elbocsátás, és az ilyen lelkész ezután nem alkalmas a tanításra, hiszen nem felel meg a páli elvárásnak, hogy tanítsa az evangéliumot és táplálja az embereket.

Bizonyára tetszene nekünk, ha Luther készített volna egy jólsikerült szabályzatot vagy kiválasztott volna egyetlen biztos struktúrát - de nem tette. Sokkal jobban el volt foglalva azzal, hogy az emberek elé tárja az evangélium gazdagságát. És különben is az idő repül, és a vőlegény minden pillanatban visszatérhet. Az apokaliptikus gondolkodás nem engedi a hosszú távú terveket - jegyzi meg egy ismert Luther-kutató.

Végül mit mondhat nekünk Luther az egyházi struktúráról ma? Ha már létezik egyfajta struktúra, győződjünk meg róla, hogy nem önmagáért van és nem önmagát támaszja alá az egyház ellenében. Vizsgáljuk meg, megértettük-e, hogy az evangélium adja az egyház lényegét, az igehirdetés által egyházat teremt, és biztosítja a szentségek helyes használatát. És engedjük, hogy az egyháztagok felelősek legyenek az egyházi szolgálatért.

Ha mindez így alakul, miféle egyházrend jön létre? Mit üzen Luther, az egyházi struktúra milyen speciális formájával kellene a ma egyházának rendelkeznie? Luther hallgat. A struktúra kérdése mellékes mindaddig, amíg az evangélium üzenete hangzik. Ne töltsünk el túl sok időt szabályokkal, táblázatokkal és statisztikával. Önmagukban semmit sem jelentenek, hiszen nem a maguk hasznára vannak. Luther figyelmeztet bennünket: az egyház feladata az evangélium hirdetése.

¹³WA 15, 721

Fordította Paál Gergely
teológiai hallgató

Gazdasági autonómia vagy gyülekezetek közötti szolidaritás?

Az Evangélikus Értelmiségi Műhelyben 1997. november 19-én elhangzott előadás rövidített, szerkesztett változata

Három és fél éve, 1994 nyarán jelent meg az Evangélikus Életben egy három részes cikksorozat az egyházunk anyagi ügyeiről. Akkor tulajdonképpen az foglalkoztatott, hogyan oszlik meg egyházunkban az egyházközségek és az országos egyház bevételében a saját hívektől kapott hozzájárulás, illetve a gazdálkodásból származó bevétel, a külső önkormányzati és állami támogatás, valamint a külföldről kapott segély. Mielőtt a mostani témára térnék, célszerű néhány akkori számról és megjegyzésre emlékeztetni, kiegészítve azokat frissebb adatokkal.

1993-ban a Magyarországi Evangélikus Egyház egyházközségeinek összesített bevételében mintegy 150 mFt-ot tett ki a saját hívektől származó rész (akár perselypénzként, akár adományként vagy egyházfenntartói járulékként adták), gazdálkodásból pedig kb. 70 mFt jövedelemhez jutottak. Ezzel a valamivel több mint 200 mFt-os belső bevétellel lényegében azonos összeghez jutottak a gyülekezetek az ún. külső forrásokból, az állami, önkormányzati és külföldi támogatásból. Ezen belül mintegy 100 mFt készpénz került közvetlenül az egyházközségekhez az egykor elvett egyházi ingatlanok tulajdonjogának rendezése következtében. Tulajdonképpen ez tette lehetővé azt, hogy építkezésekre és felújításokra – csak a nagyobb munkákat tekintve – az ország gyülekezetei 1993-ban legalább 150 mFt-ot költöttek.

Az akkori helyzethez képest mostanra az arányok jelentősen eltolódtak. Az 1996. évi egyházközségi jelentések szerint mintegy megkétszereződött a belső forrásokból származó jövedelem, 220 mFt-ról kb. 430 mFt-ra, a külső forrásokból származó bevétel összege viszont lényegében névértékén maradt. Ez érvényes mind az állami, mind az önkormányzati és külföldi támogatásokra. Észre kell vennünk azonban, hogy a belső források névleges növekedése

tulajdonképpen csak az inflációt kompenzálta. Feltűnő, hogy ezen belül is a gazdálkodásból származó jövedelem emelkedett jobban. A három évvel ezelőtti egyharmad rész helyett már több mint 40 %-ot tett ki.

Igaz, hogy ma még szinte kiszámíthatatlan, milyen következményekkel jár majd a következő években az egyházi finanszírozás új rendjére való áttérés, a személyi jövedelem-adó 1%-át érintő felajánlás lehetősége, egy dologban azonban szinte biztosak lehetünk: az ilyen módon az egyházakhoz kerülő összeg reálértékben nem fogja meghaladni az eddigi támogatást, sőt az átcsoportosítások vagy a hitoktatási díjak elmaradása miatt összességében kevesebb lesz a hitéletre fordítható összeg. Ezért halaszthatatlan feladatnak tűnik nekem, hogy egyházunk háztartásának, azon belül is az egyházközségekben folyó hitéleti tevékenység gazdasági szükségletei fedezésének a kérdéseiről új szempontok szerint gondolkodjunk.

Ezt a gondolkodást szeretném inspirálni ezzel a cikkel, két kulcsszó: autonómia és szolidaritás köré csoportosítva néhány gondolatot.

Egyházfinanszírozási modellek

Nagyon sarkítottan és sematikusán fogalmazva az egyházi tevékenység finanszírozásának három alapmodelljét lehet megkülönböztetni:

1. az állami finanszírozás modellje;
2. a gazdaságilag autonóm gyülekezetek modellje;
3. a testvéri szolidaritás alapján a bevételek újraelosztását megvalósító egyház modellje.

Az első modellben az egyházközségek minden hitéleti és szociális tevékenységének a fedezésére az államtól kapott támogatás szolgál. Nemcsak a tisztán államegyházi keretben élő

egyházak működése sorolható ide, hanem azoké az egyházaké is, ahol megtörtént ugyan az állam és az egyház szétválasztása, de az állam gondoskodik az egyházi adó beszedéséről. Ide tartozik az az olasz modell is, melyet állítólag – felemásan és nem egészen végiggondolva – a magyar kormány is szeme előtt tartott, amikor az új finanszírozásra való áttérést elhatározta.

A második modellben, az előzővel ellentétben, az egyházközség minden bevétele a gyülekezeti tagok önkéntes adományából származik, s ennek megfelelően a gyülekezet teljes egészében maga rendelkezik ezzel a bevétellel. A gyülekezeti autonómia nemcsak abban nyilvánul meg, hogy a hívek maguk választják lelkészüket és – a közgyűlésen, presbitériumon, a nem lelkészi tisztségviselőknél keresztül közvetlenül vagy közvetve – beleszólhatnak a gyülekezet életének irányításába, hanem a gazdasági kérdésekben is.

A harmadik modell pedig az, melyben a gyülekezetek autonómok az egyházi szolgálat szervezését illetően, a gazdasági kérdésekben azonban nem. Az egyházközség tagjaitól kapott bevételek nagyobbik része a többiekért érzett felelősség, a szolidaritás jegyében újraelosztásra kerül, ezzel biztosítva például azt, hogy olyan helyen is fennmaradjon az egyházi szolgálat, ahol nagy területen viszonylag kevés egyháztagnak él, vagy azt, hogy a lelkészek fizetése ne függjön a gyülekezet anyagi gazdagságától vagy szegénységétől.

Nyilvánvalóan egyik modell sem valósul meg sehol tisztán. A Magyarországi Evangélikus Egyház történelme során többször változott, hogy a világi hatalom tiltotta, tűrte vagy támogatta az egyház munkáját, s ennek megfelelően változott az, hogy a gazdálkodás modellje a három közül melyikhez volt közelebb. A jövőre nézve – egy alulról építkező egyházban gondolkodva – a zsinati tagok többsége számára a második, az autonóman gazdálkodó gyülekezetek képe látszott vonzósnak. Az egyház háztartásáról szóló IX. törvény 1.§ mutatja ezt a legtisztábban: "Az egyházközségek, egyházmegyék, az egyházkerületek, az országos egyház és ezek minden önálló képvisellel rendelkező szervezete vagyonával, a világi és egyházi törvények keretei között önállóan rendelkezik. Vagyon fenntartásáról, bevételei előteremtéséről, gazdálkodásáról és ezek ellenőrzéséről a kölcsönös teherviselés elvének érvényesítése mellett szabadon és felelősséggel dönt."

Ez a mondat szellemében nagyon hasonlít a hatvan évvel ezelőtt elfogadott VII. törvénycikk 1. §-ához: "Az anya-, leány- és fiókegyházközségek, valamint a missziói egyház-községek, az egyházmegyék, az egyházkerületek, s az egyházegyetem, az országos és egyházi törvényeknek és a felsőbb egyházi hatóságok törvényes intézkedéseinek korlátai között, vagyonukkal önállóan rendelkeznek s ezek között a korlátok között a szükséges jövedelem előteremtéséről és hováfordításáról, valamint a háztartás kezeléséről és ellenőrzéséről önkormányzati jogkörükben szabadon intézkednek."

Tulajdonképpen egy új elem jelent meg a mostani törvényi szövegben a hatvan évvel ezelőttihez képest: a kölcsönös teherviselés elve. Bár a többiek terhének hordozása kifejezést az 1966-os törvényben találjuk meg először, szellemében már a száz évvel ezelőtti zsinat által alkotott törvényekben is benne volt. A közalapról szólva a következőket találjuk ott:

"Amely egyházközség saját erejéből nem képes a lelkészi fizetést 800 fitra kiegészíteni [1896-os forintra van szó], arra nézve a – vázlatosan az alábbi séma mutatja.

viszonyoknak minden oldalról való megvizsgálása után, az illetékes egyházmegye véleményes jelentést tesz az egyházkerületi közgyűlésnek, mely döntő határozatra van hivatva abban a kérdésben, hogy az illető egyházközségnek önálló fenntartása, az egyetemleges egyház magasabb érdekében, szükséges-e vagy sem?"

Ha önállóságában való fenntartását az egyházkerület szükségesnek találja, akkor az egyházmegye – föltéve, hogy a hiányzó összeget más úton pótolni, vagy a lelkészi és tanítói hivatalnak egy személyben egyesítésével a bajon segíteni nem lehet – a törvény által kijelölt úton, a közalap segélyezését veszi igénybe."

Az egyházi közalapról, annak forrásairól és a befolyt összegek felhasználásáról egy egész fejezet rendelkezett. A közalap Központi Alapként mind a mai napig élt. A mostani törvényben viszont, az általános elvi deklaráción túl, semmi sem maradt belőle. Pedig, véleményem szerint még a korábrinál is sokkal messzebb kellene mennünk ezen az úton.

Mit ír elő ma a törvény?

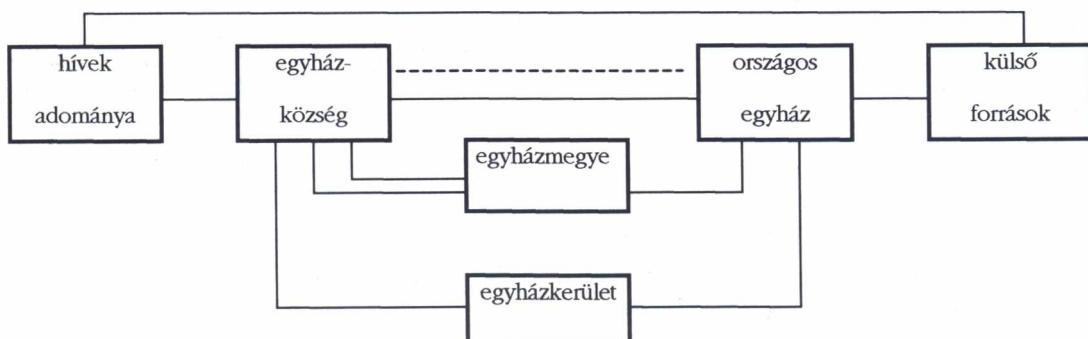
Kétféle kísértés is fellép, amikor az egyházban anyagi dolgok kerülnek szóba. Az egyik az, hogy nem illik az anyagiakról beszélni, mert ez azt mutatná, hogy kicsinyhitűek vagyunk, nem bízunk abban, hogy Isten úgyszólván megadja a szükségességeket. A másik pedig az, hogy az állami támogatás mértéke és módja nem rajtunk múlik. Mindkettő arra visz, hogy tulajdonképpen egyházi törvényeinkben nem kell vagy nem lehet ezeket a kérdéseket szabályozni. Inkább az utóbbi dominált akkor, amikor az előző zsinat még csak alapvető szinten sem mert ezzel a témával foglalkozni. Ezért találok talán a legkidolgozatlanabbnak az egyház háztartásáról szóló törvényt. Megelégszik azzal például, hogy az egyházközségek bevételi forrásai között felsorolja a más egyházi szervtől kapott normatív támogatásokat, de nem mond semmit annak mibenlétéről: melyik egyházi szerv milyen elvek szerint állapítja meg a normatívát. Némileg korrigálja ezt az országos egyháznál kimondásra kerül: az országos egyház – meghatározott elvek és szempontok alapján – évenként támogatja az egyházmegyéket és egyházkerületeket. Az egyházmegyékkel kapcsolatban a szempontok is megfogalmazódtak.

Ezek:

- az egyházmegyék területi nagysága,
- az egyházközségek száma,
- az egyháztalabélok száma,
- a nevesíthető feladatok.

A továbbbontás elveiről azonban már nincs szó. Szerepel viszont az, hogy az egyházközségeknek a maguk részéről rendszeresen hozzá kell járulniuk az egyházmegye, az egyházkerület és az országos egyház költségeihez, bár ennek mértéke sincs megszabva.

Az egyházkormányzati szintek közötti, a törvény előírásainak megfelelő pénzmozgás irányát – kiegészítve azzal, hogy a rendszert pénzügyi szempontból alapvetően a hívek adománya és a külső (állami vagy külföldi) forrásokból származó bevétel mozgatja

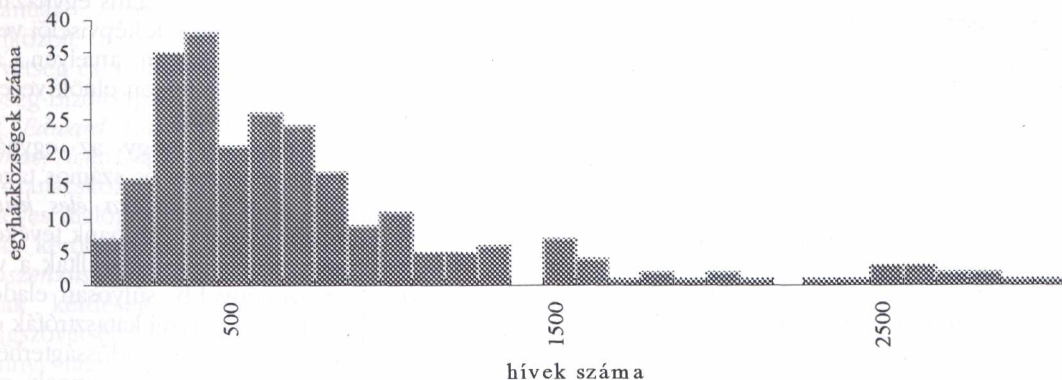

A hívektől a külső forrásokhoz vezető nyíl arra utal, hogy a hívek adója is hozzájárul a külső forrásokhoz. A séma egyszerűsítése érdekében lehagytam azt, hogy külső források közvetlenül az egyházközségek kiadásaihoz is hozzájárulhatnak.

Ebbe a sémába sok minden belefér. A mostani helyzet is, amikor – mindent összevéve – az egyházközségek bevételeiknek kevesebb mint öt százalékát fordítják arra, hogy a szegényebb gyülekezeteket segítsék, illetve hozzájáruljanak az országos egyházi intézmények és adminisztráció működéséhez. Elvben viszont belefér akár az is, hogy az egyházközségek bevételének egy jelentős hányada újraelosztásra kerüljön a gyülekezetek között. A zsinati vitákon szerzett benyomásom alapján azonban azt gyanítom, hogy a tervezet készítői inkább az államtól vagy külföldről kapott pénzek ilyen elvek szerinti szétosztására gondoltak, mintsem a hívektől kapott bevétel újraelosztására.

Miért lenne szükség újraelosztásra?

A cikk elején említett számokra visszautalva, 1996-ban az ország evangélikus egyházközségeinek összesen mintegy 250 mFt bevétele volt közvetlenül a hívektől, további mintegy 180 mFt a gazdálkodásból. Nézzük meg, mennyire egyenletesen oszlik ez meg a gyülekezetek között.

Láthatjuk, hogy az egyházközségek jelentős részében a hívek száma 500-nál kevesebb. Valójában a felnőtt, egyházfenntartói járulékot fizetők, tehát egyházközségi tagok száma ennek még a fele sincsen. Ha viszont az országos átlagot tekintjük – a teljes lélekszámot az egyházközségek számával osztva – körülbelül 1000 körüli nyilvántartott lélekszám adódna átlagosan, illetve 500 körüli szám, ha az egyházfenntartói járulékot fizetőket tekintjük. Vagyis igen nagy számban vannak a matematikai átlagnál sokkal kisebb lélekszámú egyházközségek. Cserében viszont van néhány igen nagy lélekszámú. Akkor, amikor az országos közgyűlés ajánlása legfeljebb az átlagos havi nettó jövedelem 1 %-át meri kimondani elvárható egyházfenntartói járulékként, több száz egyházközségi tag kell ahhoz, hogy az egyházközség működéséhez minimálisan szükséges összeget a hívek összeadják. A jelenlegi helyzetben a kicsi gyülekezetek éppen csak el tudják tartani magukat, esetleg még azt sem, a nagyok pedig semmi kérésztést nem éreznek, hogy segítsenek a gyengébbekben. Ha nem vesszük komolyan, hogy a kis gyülekezetek fennmaradása csak akkor lehetséges, ha mások a jelenleginél sokkal nagyobb áldozatot hoznak, akár gazdasági autonómiájuk feláldozása árán is, akkor rövid időn belül gyülekezeteinknek egy jelentős része megszűnhet, mert még a lelkési fizetést sem fogják tudni előteremteni.

Ma ott tartunk – a Trianon utáni Magyarországon erre eddig valószínűleg nem volt példa –, hogy van olyan közigazgatási megye, amelyben nem lakik egyetlen evangélikus lelkész sem. Olyan több helyen is előfordul, hogy egy megyényi területen két-három lelkész van csak. Hacsak a jelenlegi tendenciák meg

A Bács-Kiskun Egyházmegyében a 10 egyházközségből 4 (a lelkési állásokat tekintve ebben a négy gyülekezetben van az egyházmegye lelkési állásainak a fele) adja a hívektől származó teljes bevétel 80 %-át, Kelet-Békésben a 9 egyházközségből 3 (szintén mintegy a lelkési állások felével) adja a bevétel 70 %-át, Nyugat-Békésben a 12 egyházközségből 3 a bevétel kétharmadát. Ugyanez az arány, ha a Somogy-Zalai Egyházmegye 18 egyházközségéből a 7 legtöbb bevétellel rendelkező gyülekezetet nézzük. A Déli Egyházkerület összesítésében a 110 egyházközségből 47 adja a hívektől származó bevétel háromnegyedét, 63 pedig az egynegyedét.

Ezek a különbségek természetesen nagyrészt azt tükrözik, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyházban az egyházközségek méreteiben nagyon nagy a szórás. Az alábbiakban egy ábrán azt mutatom be, hogy hány olyan egyházközségünk van, melyben a lélekszám (nem az egyházfenntartói járulékot fizetők, hanem a lelkész által nyilvántartottak száma) 100-nál kevesebb, 100 és 200 közé, 200 és 300 közé, 300 és 400 közé esik, és így tovább. Az ábra néhány évvel ezelőtti adatok alapján készült, de az 1996. évi adatok alapján is hasonló képet kapnánk. A jobb áttekinthetőség kedvéért a néhány, 3000-nél nagyobb lélekszámú egyházközséget lehagytam az ábráról.

nem fordulnak, arra számíthatunk, hogy tíz éven belül akár 150 fiatal lelkész is szolgálatba lép. Az időközben nyugdíjba menőket, netán a szolgálatból kiesőket is figyelembe véve még mindig százzal több új lelkész szolgálhat egy évtized múlva az evangélikus egyházban. Közülük többen olyan kis gyülekezetbe kerülhetnek, ahol a lélekszám alapján nem várható, hogy akárcsak a lelkész fizetését is állni tudják. A missziói felelősségnek, amit annyit hangoztatott a zsinat, abban kellene megnyilvánulnia, hogy a tehetősebb egyházközségek – bevételeik jelentős részének átirányításával – komolyan támogatják ezeket a gyülekezeteket.

Meggyőződésem, hogy csak az anyagi javaknak az egyházközségek közötti, a testvéri szolidaritáson alapuló újraelosztására való áttéréssel tudjuk majd a jövőben az egyház missziói szolgálatát biztosítani. Ez nem jelenti a gyülekezeti autonómia megszűnését. Az megmaradna a lelkészválasztásban, a szolgálat szervezésében, de ahogyan nincs autonómia a tanításban, hanem egy közös teológiai alapon áll evangélikus egyházunk minden egyházközsége, a gazdasági ügyekben is fel kellene adni az autonómiát az egymás iránt érzett testvéri szolidaritás jegyében.

Sólyom Jenő

K I T E K Í N T É S

NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

IX. ÉVFOLYAM 4-5. szám

— 1998. február – március —

I. Az Egyházi Világszervezetek

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

A múlt évben az Orosz Ortodox Egyház szent szinódusa heves viták után úgy döntött, hogy tanácskozásokat tart a világ más ortodox egyházaival az ökumenikus mozgalomhoz való további viszonya vitás kérdéseiben. A *kritikus kérdések* az orosz ortodox püspökök és teológusok részéről főleg a nők lelkésszé szentelése, a prozelitizmus kérdése, a homoszexuálisokhoz való viszony és bizonyos teológiai irányzatok voltak, ez utóbbiak főleg a „harmadik világ” egyházaiban.

Ezért kísérte rendkívül nagy figyelem *dr. Konrad Raiser* főtitkár és az EVT héttagú delegációja látogatását február végén az orosz ortodox tagegyházban. A delegáció és a főtitkár mélyreható tárgyalásokat folytatott *II. Alekszij* pátriárkával és fő munkatársaival, a püspöki szinódus tagjaival, a nem-ortodox tagegyházak vezetőivel, sőt — ami talán a legérdekesebb volt — az ökumenizmus nyílt ellenfeleivel is Moszkvában és más vidéki teológiai főiskolákon.

Az *anti-ökumenikus csoportok* az említett vitakérdések mellett támadták az ortodox egyházak „hátrányos helyzetét” is az Egyházak Világtanácsában és a protestáns egyházak „uralmát” annak tanácskozásain. A tárgyalások során az Ortodox Testvériség Uniója konzervatív csoportja fölhívást adott ki. Ebben fölszólította az orosz ortodoxia

vezetőit: szakítsák meg a kapcsolatokat „az ökumenikus herezis támogatóival”, mert „az Egyházak Világtanácsában való tagság szentségtörés és hitehagyás az ortodoxok számára”.

A hivatalos megbeszéléseken a *többség* elítélte ugyan ezeket a szélsőséges nézeteket, de fölhívta az Egyházak Világtanácsa vezetőit, hogy a készülő EVT-reformok keretében foglaljanak állást a világggyűlésen a vitatott kérdésekben és adjanak egyenlő szerepet minden területen az ortodox tagegyházaknak.

A látogatást *befejező sajtókonferencián* Raiser főtitkár kijelentette: a készülő gyökeres reformok keretében az *Egyházak Világtanácsa komolyan fölülvizsgálja jelenlegi szervezetét, megvitatja az említett vitás kérdéseket a többi tagegyházzal és arra törekszik, hogy az ortodox egyházak jobban otthon érezzék magukat az ökumenikus világmozgalomban.* Egyúttal fölhívta a több mint 300 többi tagegyházat, hogy a jövőben a vendéglátó egyházzal együtt nagyobb figyelmet szenteljenek az ökumenizmus céljainak, föladatainak, a tagegyházak teológiájának és kulturális hagyományainak megfelelő és mai nyelven való kifejezésére, mint ez addig történt.

ENI

Nagy várakozás előzte meg a *Világbank vezetőinek és az egyházak és vallások fontos vezetőinek első hivatalos találkozóját Londonban.* A sajtó és az egyházak médiumjai részletesen tudósítottak a tanácskozásról, melyet a Lambeth Palace-ban, az Anglikán Egyház világ-székhelyén tartottak meg

február 18-án és 19-én. A világbank részéről *James D. Wolfensohn* elnök és vezető munkatársai, egyházi részről pedig *dr. George Carey*, Canterbury anglikán érseke mellett a római katolikus, ortodox és protestáns egyházak és más világvallások képviselői vettek részt a találkozón, amelyen Carey érsek és Wolferson elnök vezették a tárgyalásokat.

Ismeretes, hogy az egyházak világszervezetei és számos tagegyház *hosszú idő óta éles kritikát gyakoroltak* a Világbank tevékenysége fölött és síkraszálltak a világ legszegényebb, súlyosan eladósodott és gazdasági katasztrófák előtt álló országai adósságterhének elengedéséért vagy annak csökkentéséért. A találkozón kiadott nyilatkozat szerint „*a dialógus fő célja* az volt, hogy alkalmat teremtsen a megértés és a közös cselekvés számára, valamint a világméretű szegénység kritikus kérdéseinek a megoldására”.

Carey érsek, aki az elmúlt évek során sokszor, néha igen élesen kritizálta a Világbank tevékenységét, „*történelmi jelentőségű eseménynek*” nevezte a találkozót, amely közelítette egymáshoz az egyházak és a Világbank eddig élesen eltérő nézeteit a világméretű szegénység megítélése kérdéseiben.

Wolfensohn Világbank-elnök a találkozót követő sajtókonferencián kijelentette: „A világ-szegénység ugyan nem csökkent, de a bank és a világvallások közötti találkozó közös szándékot hozott létre a fizikai, a spirituális és a kulturális fejlődés szoros összekapcsolására”. *Közölte, hogy a dialógus folytatódik és a vallások*

és egyházak képviselői meghívást kapnak a Világbank fejlesztési terveinek megvitatására. Sőt azt is elismerte: „Ha tévedtünk, ismerjük azt el és tárgyaljunk róla”.

A londoni találkozó után 13 vallási vezető — élén Carey érsekkel — nyílt levelet intézett az államok pénzügyi vezetőihez és a közvéleményhez, sürgetve „a már késésben levő, megígért intézkedéseket a világ leginkább eladósodott országai adósságainak törlesztésére, illetve csökkentésére.

Ismeretes, hogy ez a súlyos kérdés az egyik fontos témája lesz majd az év végén az *Egyházak Világtanácsa* Harare (Zimbabwe) fővárosban, Afrikában tartandó jubileumi világggyűlésen is.

ENI

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Január végén Genfben találkozott a Lutheránus Világszövetség és a Vatikán Keresztyén Egység-Bizottsága. A két delegációt *Edward Cassidy* bíboros és *Ishmael Noko* főtitkár vezették.

A tanácskozáson megvitaták a sokéves dialógus során a megigazulás kérdésében létrejött, *közös konszenzus-nyilatkozat* elfogadásának kérdéseit. A Lutheránus Világszövetség Tanácsa — valamennyi tagegyház állásfoglalásának elemzése után — június 8–17. között tartandó ülésén hozza meg végső döntését. A Vatikán erre vonatkozó válaszát ugyancsak a nyár folyamán teszik közzé.

Noko főtitkár szerint a két egyház közötti, történelmi jelentőségű *Közös Nyilatkozat* ünnepélyes aláírásának helyéről és formalitásairól májusban döntenek majd a két egyház vezetői.

Lwi de

A Lutheránus Világszövetség új, fontos teológiai dokumentuma jelent meg Genfben, német és angol nyelven. Címe: „*A többi vallások teológiai perspektívából — Úton a vallások keresztyén teológiája felé*” 1997. november, 282 lap). A teológusok és egyháztagok érdeklődésére számító kötet számos neves teológus többéves tanácskozásának az eredménye. Összefoglalja egyházunk missziói küldetésének értelmét és részletesen ismerteti a keresztyén viszonyulást a buddhizmushoz, a konfucionizmushoz, a shinto-valláshoz, a hinduizmus-

hoz, az iszlámhoz és az afrikai vallásokhoz. Közli az ebben a témakörben az elmúlt években tartott nemzetközi LVSZ konzultációk eredményeit és az 1997 júliusában Bangkokban tartott zárótanácskozás hat munkacsoportjának jelentéseit. A kötet Genfben rendelhető meg.

Lwi de

Tovább tartanak a viták a német protestantizmus területén a Lutheránus Világszövetség és a Vatikán között hosszú évek teológiai dialógusa során létrejött *Közös Nyilatkozat* tervezete körül, a megigazulás centrális reformatori tanítása kérdésében.

Mint már beszámoltunk róla, a Lutheránus Világszövetség fölhívta 122 tagegyházát, hogy májusig nyilatkozzanak a tervezett *Közös Nyilatkozat* elfogadásáról vagy elutasításáról. Ezután majd a nyáron dönt a Világszövetség véglegesen a *Közös Nyilatkozat* ratifikálásáról és a múltbeli kölcsönös elítélő határozatok visszavonásáról.

Várható volt, hogy a reformáció hazájában, Németországban a döntő reformatori tanítás, a megigazulás kérdésében vita alakul ki. Hiszen a Német Protestáns Egyházszövetségben (Evangelische Kirche in Deutschland) a lutheri- evangélikus tartományi egyházak mellett jelentős számban vannak uniált (evangélikus-református) tartományi egyházak és két református tartományi egyház is. Elsősorban a protestáns uniót támogató teológusok részéről jelentkezték kritikai ellenvetések, mivel az uniált és református tartományi egyházak nem tartoznak a Lutheránus Világszövetséghez és ezért nem vettek részt a LVSZ és a Vatikán több évtizedes teológiai dialógusában sem.

Legújabbban föltűnést keltő támadást intézett a Közös Nyilatkozat tartalma és aláírása ellen 140 német protestáns teológus. A nyilatkozat úgy látja, hogy a tervezett *Közös Nyilatkozat* nem jelent igazi előrelépést a római katolikus egyház és a reformáció egyházai viszonyában a megigazulás döntő teológiai tanítása kérdésében, valamint más, meglévő komoly vitakérdésekben, amilyenek például az egyházi hivatal kölcsönös elismerése, vagy az úrvacsorai közösség egymással. Ugyanakkor emiatt „fenyegetheti az evangéli-

kus egyházak viszonyát a többi protestáns egyházakhoz is”. Az új nyilatkozat aláírói között vannak *Gerhard Ebeling* és *Jürgen Moltmann* ismert német teológusok is.

Előzőleg ismertettük a *Német Protestáns Egyházszövetség (EKD)* 1997 végén tartott wetzlari zsinatának pozitív állásfoglalását ebben a kérdésben: „egy első, fontos lépés, amelynek további következményei lesznek majd az egyházak egysége felé vezető úton” (vö. LP — EVH IX. 1. szám). Hasonlóan kedvező módon nyilatkozott a megegyezés-tervezetről a német protestáns *Felekezettudományi Intézet (Bensheim)* is a múlt év őszén tartott jubileumi ünnepén (vö. LP — EVH IX. évf. 2. Szám).

Válaszul az említett kritikai nyilatkozatra, a bensheimi *Felekezettudományi Intézet* elveti és megalapozatlannak tartja a *Közös Nyilatkozat* elleni érveket, bár óvatosságot is ajánl a „teológiai áttörés” értékeléssel kapcsolatban. Ugyancsak állást foglalnak a *Közös Nyilatkozat* mellett német katolikus teológusok is. *Gerhard E. Müller* müncheni dogmatikus-professzor szerint a *Közös Nyilatkozat*ot kritizálók állva maradnak az évszázados múltbeli ellentétéknél; a római katolikus és evangélikus keresztyénségnek azonban korunk új, ökumenikus folyamatában nem egymással szemben, hanem egymással együtt kell hirdetniük a közös evangéliumot. *J. Cl. Poisset* svájci római katolikus püspök szerint az említett támadás a hosszú évek közös teológiai dialógusával létrejött teológiai dokumentum ellen nem akadályozhatja meg annak elfogadását.

Időközben a világ egyre több evangélikus egyházából érkeznek hírek a *Közös Nyilatkozat* elfogadásáról. Legújabbban a 2,3 milliós lélekszámú *Észak-Elbai Evangélikus Tartományi Egyház* zsinata 140:2 szavazataránnyal és három tartózkodással fogadta el a *Közös Nyilatkozat*ot.

ENI — Lwi de

REFORMÁTUS VILÁGSZÖVETSÉG

A Református és a Lutheránus Világszövetség február 13–17. között újabb *közös teológiai konzultációt* tartott. A főtéma ezúttal ez volt: „*A megigazulás és a meg-*

szentelés a lutheri és a kálvini reformáció értelmezésében". A Genfben tartott tanácskozás az ötödik volt a két Világszövetség közt 1986-ban Prágában megkezdett teológiai konzultációk között.

Érthető módon a találkozó középpontjában ezúttal a LVSZ és a Vatikán közt létrejött Közös Nyilatkozat tervezete állott. A kiadott genfi sajtójelentés szerint a konzultáció során nagy érdeklődéssel vitatták meg a fontos következményekkel járó dokumentumot. Egyúttal kijelölték azokat a témaköröket, amelyek ezzel kapcsolatban további közös földolgozásra és megvitatásra várnak. Ilyenek: mi következik a megigazulás közös reformatori tanításából a teremtett világhoz és a társadalom életéhez való viszonyunkban? Továbbá: Mit jelent a megszentelés az evangéliumi engedelmesség, a jócselekedetek, a személyes megújulás és a szociális átalakulás területén, valamint a „keresztyén tökéletesség” értelmezésében?

Iwi de

A Református Világszövetség vezetőinek genfi értekezlete után sajtókonferencián nyilatkozott dr. Milan Opocensky főtitkár a Világszövetség előtt álló legfontosabb feladatokról.

Kijelentette, hogy a „gazdasági igazságosság” kérdése szerves része a keresztyén hitnek, és akik eltűrik az igazságtalan ökonómiai struktúrákat, „kockáztatják üdvösségüket” (their salvation is at stake). Javasolta, hogy a gazdasági igazságosság tiszteletben tartása is legyen figyelembe veendő föltétele a világszövetségi tagságnak. Mint mondta, a múlt nyári debreceni világggyűlés a középpontba állította a világméretű gazdasági igazságosság, a szegények ügye mellé állást és elindította a tagegyházakban ennek a kérdésnek a „status confessionis” részévé nyilvánítását.

Ugyanakkor — mondta a főtitkár — Debrecenben az is nyilvánvalóvá lett, hogy a következő évek nagy feladata lesz majd „a törekvés a mélyebb spiritualitás felé”. Ebben jelentős szerep jut az „ázsiai teológia” kihívásának a tradicionális református kegyesség számára Európában és Észak-Amerikában (mind a Világszövetség elnöke, dr. C. S. Song, mind a Teológiai Osztály új vezetője, dr.

Kim Yong Bock, ismert ázsiai teológusok).

A Református Világszövetség a következő években együttesen törekszik előtérbe állítani ezt a kétőt: a világméretű gazdasági igazságtalanságok elleni küzdelemben való részvételt, együtt a mélyebb spiritualitás elérésére törekvéssel — mondta a RVSZ főtitkára.

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Február végén Rómában tartotta soron következő ülését az Európai Egyházak Konferenciájának és az Európai Katolikus Püspöki Konferenciák Tanácsának (CCEE) Közös Bizottsága Jéremie ortodox metropolita és Vlk prágai érsek elnöklésével.

Az ülést követő sajtókonferencián a két európai egyházi szervezet vezetői bejelentették: 2001 húsvétján az európai egyházak újabb Ökumenikus Találkozóját kívánják megtartani. A tervezett nagy találkozó — hasonlóan a múlt nyáron Grazban megrendezett II. Európai Ökumenikus Találkozóhoz — kontinensünk valamennyi egyházának legfőbb vezetőit és külön hangsúllyal azok ifjúságát gyűjti össze az új évezred első közös húsvétja megünneplésére (ebben az évben ugyanis mind a nyugati, mint a keleti keresztyénség egyidőben ünnepli majd a húsvétot).

A két nagy európai egyházi szervezet vezetői azt is remélik, hogy Európa ortodox, római katolikus, protestáns és anglikán egyházai aláírnak majd egy „Európai Ökumenikus Iratot” (European Ecumenical Charter) a keresztyén egyházak közötti kiengesztelődésről és az előttük álló legfontosabb közös feladatokról.

A sajtókonferencián dr. Keith Clemets, az EEK új főtitkára, beszámolt arról is, hogy II. János Pál pápa találkozott a Közös Bizottság tagjaival a Vatikánban. A pápa kijelentette: „Hogy leküzdhesük a még meglévő akadályokat és feszültségeket közöttünk, szükség van a még mélyebb elkötelezettségre az ökumenizmus iránt az életben és az imádságban, valamint a közös cselekvésre, amely segíti ezt a folyamatot”.

ENI

VATIKÁN

Carlo M. Martini, Milano bíboros-érseke, aki a világ legnagyobb lélekszámú katolikus egyházmegyéjének a feje és II. János Pál pápa egyik komoly utódjelöltje, 150 papja kíséretében látogatást tett a genfi Ökumenikus Centrumban, hogy megismertesse őket annak világméretű szolgálatával.

A látogatás utáni sajtókonferencián a bíboros föltűnést keltett azzal a nyilatkozatával, hogy Krisztus születése kétezredik évfordulójának „nem világraszóló jubileumi ünnepségek”, hanem befelé forduló, spirituális eseménynek kellene lennie az egyház számára. Olyan eseménynek, amelynek a központi kérdése ez legyen: mit jelent számunkra az, hogy Krisztus ma is velünk van?

A jelenlévő újságírók szerint a bíboros ezzel csökkenteni kívánta a nagy évforduló látványos, világraszóló közös keresztyén megünneplésére irányuló várakozásokat. De azt a látszatot is, mintha a Vatikán monopolizálni kívánná az ünnepek megrendezését.

A média képviselőinek a kérdéseire beszámolt arról a bibliaközpontról is, amelyet évekkel ezelőtt ő kezdeményezett egyházmegyéjében, s amely annak 70 gyülekezetéből mintegy 15 ezer fiatal gyűjt össze minden hónapban a milánói székesegyházban.

ENI

II. A világ egyházai

„Böjtölés a bőség társadalma ellen” — ezen a címen számol be a német ökumenikus sajtószolgálat (epd) arról a protestáns társadalmi akcióról, amely a böjti időszakban már évek óta fölhívja az egyház tagjait a „luxus-ételektől” való tartózkodásra (édességek, zsíros ételek, alkohol stb). Több mint 1700 egyházi csoport vállalta ebben az akcióban a fölösleges és az egészségre is káros étel-bőségtől és bizonyos italoktól való tartózkodást. Az országos akció szervezőbizottsága szerint már több mint 2 millió protestáns hívő vesz részt évente ebben a „szociális mozgalomban”, amelynek indítására két héten keresztül a család lemond a „kedvenc ételekről”, és az így megtakarított pénzt az egyházi

szociális segély-akciónak juttatja el.
epd-w

Új ökumenikus kezdeményezés Németországban: az észak-elbai evangélikus tartományi egyház és a hamburgi római katolikus érsekség *azonos szövegű, közös ökumenikus imádságot* vezetett be a két egyházszervezet gyülekezeteiben (az előbbinek 2,35 millió, az utóbbinak 4100 ezer hívő a tagja). Az imádságot *Maria Jepsen* hamburgi püspöknő és *Jaschke* római katolikus püspök írta. Benne az ökumenizmus előrehaladását és a keresztyének Krisztusban való egységét kéri Istentől.

epd-w

Roman Herzog államelnök egy februárban tett nyilatkozatában fölhívta mindazokat, akik oktatási és nevelési intézményekben dolgoznak, hogy az óvodáktól az egyetemekig *mindenütt segítsék elő az egyházak és a vallások közötti megbékélést, illetve ennek növekedését.* Elsősorban a keresztyének és a zsidók közötti párbeszéd és megértés elősegítésére utalt, de ezzel együtt fölhívott a keresztyének és az iszlám hívei közötti párbeszédre és egymás hitének kölcsönös megbecsülésére is Németország oktatási-nevelési intézményeiben.

epd-w

NAGY-BRITANNIA

Az Anglikán Egyházban hosszú időn át *teológiai vita folyt a Mi-atyánk ötödik kérésének hagyományos és új fordításáról.* A Common Prayer Book hagyományos szövegében sokan kifogásolták, hogy az angol fordítás (temptation) félreértést okozhat, mivel azt az érzést kelti, mintha Isten „kísértené meg” az embert. Az új bibliafordítás hívei ezt a fordítást javasolták: „*Save us from the time of trial!*” (Őrizd meg minket a próbatétel idejétől!).

Most a püspöki zsinat a liturgiai bizottság javaslatára elfogadta, hogy a gyülekezetekben 2001-től az új fordítás szövege is egyenlő jogot nyerjen az istentiszteleteken.

A zsinati döntés kritikásai mindenesetre kifogásolják, hogy ez a döntés zavart okozhat a hívek között, melyik szöveget tekintsek

az eredeti bibliai szöveg hiteles fordításának az egyház istentiszteleti életében?

ENI

FINNORSZÁG

Templomok fölgújítása az USA, Németország és hazánk után újabb Finnországban is nagy felháborodást keltő gonosztett. Nemrég a világ kultúrkincseként számon tartott, közel ötszáz éves, nagy műgonddal és költséggel nemrég helyreállított

evangélikus fatemplom Tyrvää-ben esett szándékos merénylet áldozatául. A Finn Egyház gyülekezetei megkezdték a gyűjtést a világhírű egyházi műemlék helyreállítására.

Erős Vár

HOLLANDIA

A holland művelődési minisztérium bejelentette, hogy a hat állami protestáns teológiai fakultás közül a közeljövőben *bezárnak* a hallgatók és professzorok kis létszáma miatt *három egyetemi fakultást.* Néhány évvel ezelőtt hasonló okokból az öt római katolikus egyetemi kar közül kettőt ugyancsak megszüntettek az országban.

lwi de

AUSZTRIA

Nagy föltűnést keltett és élénk vitát okozott az ország római katolikus társadalmában *Reinhold Stechernek,* Innsbruck nyugalomba vonult katolikus püspökének a levele, amelyben kritikát gyakorolt *II. János Pál pápa vezetési stílusa* fölött. „Róma régóta az irgalmasság vonását és egy önmagával elégedett, szigorú hatalom képét vette föl” — írja a levélben. Rómának és a pápának mindenekelőtt az irgalmasságot kellene megtestesítenie a mai időkben, jelentette ki a főpap, aki szerint egyházában sok pap és laikus osztja ezt a véleményt.

A levél körül támadt belső egyházi vita miatt *Johann Weber* grazi püspök, az osztrák katolikus püspöki konferencia elnöke viszont kifejezésre juttatta azt, amit szerinte sokan gondolnak ebben a vitában: „Az ember kritizálhatja a Vatikán egyes rendelkezéseit... de nem szabad vádolnia a pápát, hogy téved az Úr ügyeiben”.

Stecher püspök levele és a körülötte támadt vita kényes helyzetben érte Ausztria római katolikus

egyházát egyfelől a pápa júniusra tervezett újabb látogatása miatt, másfelől a „Mi vagyunk az egyház” laikus kritikai mozgalom miatt, amelyet félmillióan írtak alá a hívek közül.

ENI

ROMÁNIA

Az erdélyi *Szász Evangélikus Egyház* az elmúlt 10 évben híveinek 90 százalékát veszítette el a Németországba történt kivándorlás következtében. Lélekszáma jelenleg mindössze 17.500 hívő. A legújabb jelentések szerint azonban *kedvező irányú fejlődés jelei* mutatkoznak a szász kisebbségi egyház életében. A lélekszám csökkenése megállt; növekszik az egyházban a keresztelesek és az egyházi esküvők száma. Nagyszébenben újra jelentkeznek teológiai hallgatók a lelkesi hivatásra (közöttük legújabbban egy cigány nemzetiségű is). Az egyház lapja szerint a súlyos veszteségeket megélt szász evangélikusoknak meg kell tanulniuk népegyház helyett szórványegyházként élni Romániában.

ALGÉRIA

Az egyházi média Európa-szerte részletes és megrendítő helyszíni tudósításokat közöl *az algériai véres tragédiáról.* Közlik egy 12 éves algériai kislány, Serezáde beszámolóját is: „Nagyapám, nagyanyám, 15 éves leány- és 3 éves fiútestvérem, 3 unokatestvérem, nagybátyám és az édesapám már mind halottak”. Egy Rais nevű kisvárosban egyedül Serezáde családja lakóházában 45 embert gyilkoltak le kegyetlenül, fejszékekkel és késekkel a valószínűleg fanatikus iszlám terroristák. A holttesteket aztán halomba dobták és a hat óráig tartó öldöklés után fölgyjútták az egész házat. A kislány egy szomszédos ház padlásán rejtőzött el és így kerülte el a halált.

A véres erőszak és a megtorlás hat év óta szedi már áldozatait. Naponként újabb öldöklésekről érkeznek hírek a szerencsétlen országból. Az áldozatok száma azóta már sok tízezerre emelkedett.

A véres tragédiák elleni egyházi tiltakozások és az európai országok közvetítő kísérletei ellenére sincs eddig semmilyen megoldás.

„Valamiért nem lehet élni - csak valakiért”

- Beszélgetés Bíró László római katolikus püspökkel -

LP.: Szeretném bemutatni Püspök Urat olvasóinknak.

B.L.: A szülői házban találkoztam először a kereszténységgel. Nagyon jó papjaink voltak. A családi otthonban az Isten szeretetén túl a papnak, a tanárnak a tisztelete is hozzásegített ahhoz, hogy pap lehettem. A gimnáziumot Győrött végeztem a bencéseknél, 1974-ben szenteltek pappá. Szolgálati helyeim voltak: egy baranyai település, Mágocs, Szigetváron voltam rövid ideig, Pécssett voltam káplán-titkár, aztán plébános, 1994-ben szenteltek püspökké. Kalocsa-Kecskeméti segédpüspök vagyok, központi szolgálatban a Központi Szemináriumnak vagyok a rektora, a Püspöki Kar részéről pedig családreferens.

Pécssett folyamatosan volt egy ökumenikus körünk 1977-től, 17 éven keresztül havonta találkoztunk a különböző felekezetek papjai, imádkoztunk, beszélgettünk együtt, forgattuk a Bibliát, lelkipásztori, teológiai kérdésekről beszélgettünk.

LP.: Milyen konkrét szolgálatot végez a Központi Szeminárium rektora?

B.L.: A Szeminárium egy ősi intézmény, régen Papnöveldeként hívták. A Központi Szeminárium egyházmegyei, olyan növendékeket küldenek ide a püspökök határon innen és túl, akik a Pázmány Péter Tudományegyetem teológiai fakultásán végzik a tanulmányaikat. Az ő közösségük van rámbízva. Jelenleg 52 kispap él itt a házban. Az oktatást a teológiai kar végzi, a lelkipásztori képzés részben, valamint a spirituális formálódás marad a szemináriumra. Ősi struktúrában tesszük ezt, négyen vagyunk erre a feladatra. A lelki vezető, a spirituális, aki a belső fórumon vezeti a rábízottakat. A prefektus a tanulmányi felelős és a fegyelmi elöljáró. A vicerector a gazdasági és a személyi ügyeket viszi, és a rektor a "karmester", az egésznek a koordinálója. Az Egyetemi Templom ellátása is ránk van bízva, egyfajta pasztorációs gyakorlatban is benne vagyunk tehát.

LP.: Milyen papi vonásokat kell szem előtt tartani annak, aki a mai és a holnapi társadalomban folyó szolgálatra készíti fel a fiatalokat?

B.L.: Nézhetjük a papot funkcionális és ontológiai szempontból. Ha csak funkcionális szempontból nézem, akkor könnyen zátonyra futhat a papi identitás. Mert ha azt mondom, hogy a pap menedzseli a gyülekezetet, akkor minek legyen pap? Egy civil is meg tudja tenni. Ha a pap fő profilját a hitoktatásban fogalmazom meg, más is tud hitoktatást

végezni.

Nagyon fontos, hogy pontosan fogalmazzuk meg, hogy ki a pap! Azt a megfogalmazást szeretem leginkább használni, hogy a papszentelésben az Isten elveszi az embert önmagától, lefoglalja önmaga számára. Annak a jelvé teszi, hogy Krisztus ma is itt van az egyházban. Tehát a pap, az ordo nem arról szól, hogy Krisztus elment, mi pedig itt maradtunk, hanem hitünk szerint annak is jele, hogy Krisztus ma is köztünk van a maga közvetlenségében. Az ordot hivatal szóval szoktuk fordítani, de nem hivatalnok értelemben. Éppen nem a személytelenség fölszenteltségét bírja a pap, hanem Krisztus személyes szeretetét hivatott megjeleníteni. Ez alapvetően a pap feladata.

A mostani pápa egyik írásában azt mondja, hogy a pásztori szeretet nem az egyes tettekben rejlik, hanem az *önátadásban*. Ahogyan a házasságban az önátadásban valósulnak meg a személyek, ugyanígy a papi szolgálatban is *csak az átadott élet tud kiteljesedni*. Rendszertől, társadalmi rendtől függetlenül a papi szolgálat lényege az, hogy adja át magát teljesen annak, aki meghívta.

Egy konferencián arról beszélgettek, hogy a papszentelés Jézussal teremt közösséget, Jézust meg az Atya küldte. A pap küldetése az, hogy megjelenítse az emberek között az Atya irgalmas szeretetét. Alapvetően két szomjúság van a világban: az Isten szomjúhozza az embert, az ember pedig Istent. A samáriai asszony jelenetét idézhetjük itt, ahol Jézus kimondja, hogy szomjúhozom, az asszony pedig vízéért megy. Összetalálkozik a két szomjúság. A pap szolgálata, hogy a két szomjúság egymásra találhasson és betöltődjék.

LP.: És az egyházközség? Ebben a szekularizált társadalomban milyen legyen az egyházközség?

B.L.: Amit magunk között sokszor el kell mondanunk: nem szabad, hogy az egyház belül szekularizálódjon. Sajnos van hozzá érzékünk, hogy még a liturgiát is horizontalizáljuk, egyfajta „bratizó” közvetlenkedéssel a sacramot eltüntessük belőle. Beszélnek ma ekkleziogén ateizmusról, egyházas ateizmusról. Őrizni kell a szenttel való egységet. Valaki azt mondta, hogy az egyház nem Isten országa, de ha nem ismerhető fel benne az Isten országa, akkor nem egyház. Ez az Istennel és egymással való kapcsolat harmóniáját jelenti. Ma tudomásul kell vennünk egy kisebbségi helyzetet. Az elkötelezett keresztények nagy terhet hordoznak a történelmi

egyházakon belül: egy nagy, lagymatag, közömbös, kényelmes tömeget. Néha talán jobban szeretnénk, ha reális kisebbség lennénk a társadalomban. De vajon nem éppen ebben valósul-e meg a mustármag példázata "amikor az ágakon sokan raknak fészket"? Sokan bújhatnak oda hozzánk, hogy a vallásosság oltalmát megtapasztalják. Másrészt kisebbségi helyzetünkben is tudnunk kell, hogy mi sokak számára vagyunk referenciapont. Még azok számára is sok esetben, akik haragosan elfordulnak tőlünk. A kisebbségi helyzet két dolgot diktál. Egyrészt lépünk közel egymáshoz, alkossunk közösséget először a saját egyházunkon belül, aztán egymással is. Másrészt: közösségeink nem lesznek jelle, ha nincs mögöttük a személyes elkötelezettség, a személyes megtérés, hitre jutás. A pasztorációnak szolgálnia kell egyszerre a személyes megerősödést a hitben, ugyanakkor a közösségi emberré válást. A közösségi vonást azért kell hangsúlyoznunk, mert egyre inkább individualisztikus, egoista, nárcisztikus világban élünk, a társadalom viszont nem tud másként épülni, csak a közösségi embertípusból. A kereszténységnek pont az a lényege, hogy „te-központú”.

LP.: Püspöki szolgálat és felelős szolgálat a papnevelésben, emellett még egy templom gondja is. Nem jelent mindez túl sok terhet? Hogyan éli meg Püspök Úr a mai papi szolgálat sokrétűségét?

B.L.: Az édesanyákat szoktam csodálni. Annyi mindent tesznek, mégis csak egyet tesznek: szeretik a férjüket a gyermekekben. Egy célra fogott élet az édesanya élete és a papi élet is. Ha minden tettünkben Krisztust szeretnénk szolgálni, akkor ha sokfélét is teszünk, mindig egyet teszünk. Ez nagyon fontos a papi szolgálatomban: egyet, Valakiért tenni. *Valamiért nem lehet élni, csak Valakiért. Papnak sem.* Ha a papnak van imaélete, akkor szüntelenül Jézusért él. És nem ügyért. Mert ügyért, intézményért élni unalmas. A mi egyházi életünkben az a jó, hogy mindennap misézhetünk, van kötelező zsolozsma, ami a lelkiismeretre van hagyva, de úgy tartjuk számon, hogy kötelező. A régi papok breviáriumnak, rövidítménynek mondták, de azt sem szabad elfelejteni, hogy a kötelesség maga is szeretet.

LP.: Püspök Úr Karon belüli feladata a családfereferenci szolgálat.

B.L.: A katolikus egyházban a püspöki karban már kb. egy évtizede van családfelölös püspök. Az első Ács István volt. 1994-ben, a család évében, amikor fölszenteltek, rábízta ezt a szolgálatot. Annyi volt a háttere, hogy tudták, házascsoportjaim voltak. Ez többérté munká.

LP.: A kor, amiben élünk, nem családpárti. Püspök Úr hogyan tekint a családokra?

B.L.: A család a társadalom indikátora. Ha ez igaz, akkor szomorú társadalmi kép van mögöttünk. Sokan azt mondják, a család a társadalom alapsejtje. De ezt általában úgy értik, hogy az állam is fölötte áll. Mi azt tartjuk, hogy a család Jézus akarata szerinti intézmény. Sokan visszaélnék ma a családdal, tulajdonképpen fogalmában kikezdett a család. Szívesen beszélnek ma helyette háztartásról, együttélésről, kapcsolatról. Ezzel elmosás az, hogy kezdetben az Isten férfivá és asszonnyá teremtette az embert, s ezért a férfi elhagyja apját, anyját... Ebben a mondatban minden benne

van a házasságról. Kezdetől fogva van, férfinak és nőnek az egysége, Istentől akart egység, és nem parlamenti döntés kérdése, hogy kik házassodhatnak össze.

Kikezdett a család fogalmában, emberképében, amikor a kapcsolatokat pusztán biológiai kapcsolattá degradálják. A házastársi és a szülő-gyermek kapcsolatot is. Ha csak biológiai kapcsolat az egész, akkor a hűségnek nincs értelme. Ha a szülő-gyermek kapcsolat csak biológiai, akkor szikék kérdése, hogy megszülethet-e egy élet, vagy sem. Az ember személy, és fontos látni, hogy személy-tudatunkat sokszor felülmúlja az individuuum-tudatunk. De ha két *individuuum* kerül össze a házasságban, akkor csak kívülről csatlakoznak egymáshoz. Ha két *személy*, akkor azok megosztják egymással az életüket. Ha az ember emberhez méltóan akar házasságban élni, akkor kell, hogy személy találkozzon a személlyel. Ha tudjuk, hogy az ember Isten képmása, és helyes az Isten-képünk, akkor tudjuk, hogy személy vagyunk, egymásra figyelők, az adás és elfogadás harmóniájában kibontakozó személyek vagyunk. Innen kellene indulnunk.

Nagyon szeretem idézni a pápánkat: *A család kiindulópontja és célpontja a házasság.* Nekünk a lelkipásztori szolgálatban a házasságot kell a leginkább erősíteni, mert ha a házasság jó, akkor a család boldog lesz. Ez a pasztoráció elkezdődik a családi életre való felkészítésnél, folytatódik a jegyesoktatásnál és magában a házasságkísérésben.

LP.: Hogyan valósul meg az egyház családsegítő szolgálat?

B.L.: Minden történelmi egyházon belül volt házasságra felkészítés, amikor az igazi Jézus-képet adtuk tovább. Aki kiüresítette magát értünk. Amikor ezt közvetítettük, tulajdonképp a házasságra is fölkészítettük az embereket, mert egy másikra figyelő, személyközpontú értékrendet közvetítettünk. Amikor az embereket megtanítjuk imádkozni, akkor mélyítjük bennük a személyközpontú értékrendet. Megint hadd idézzem a pápát, aki azt mondta, hogy az imádság által *belső emberré* formálódunk, és *belső ember* nélkül nincsen házasság. Legyen helyes öntudatunk ezen a téren! Tehát mindig is volt az egyházban házasságra való felkészítés. Híveink számára talán nem árt hangsúlyozni, hogy a gyermek motiválásakor - „tanulj, hogy jó szakember lehessél!” - nem szabad kifelejteni azt sem, hogy „tanulj, hogy jó férj/feleség, édesapa/édesanya, lelkipásztor lehessél”. Az életállapotok jelenjenek meg a motivációban. Ez egy távolabbi előkészítés, és nagyon fontosnak tartom.

A házasság-pasztoráció konkrét formái: szervezett házassági felkészítés csoportosan, jegyeskurzusok, amelyekre lelkipásztorokat, orvosokat, elkötelezett keresztény házaspárokat hívhatunk meg pl. hétvégenként. Komolyan kell venni a személyes beszélgetést a jegyesekkel. A hagyományos formákat is megőrizni, de jegyeskurzusokon is összefogni a fiatalokat. Ez az egyik forma.

A másik a házasság összefogása. Sok gyülekezetben már most is van házascsoport. Háromféle szolgálatot is végzünk ezzel: szolgáljuk a házasság titkát, az egyes emberek házasságát, építjük az egyházközséget és a társadalomnak is szolgálunk ezzel. Magyarországon

annyi intézménye van a válságba jutott családnak, de alig van intézménye az egészséges családnak. Pedig az egészséges családoknak intézményt teremteni a legjobb prevenciós módszer. És nem kerül pénzbe. Minél több gyülekezetben legyen házascsoport!

A gyülekezeti kereteket átlépve egy egyházmegeye házascsoportjai időnként összetalálkozhatnak akár egy majális formájában, akár egy lelki- vagy csendesnapra. Hogy lássuk egymást, hogy tudjuk azt, hogy *vagyunk*. Fontos a találkozás, ahogy Szent Pál mondta, hogy egymás hite által épülhessünk.

LP.: Ezt a gondolatot én mindenképpen folytatnám egy ökumenikus körrel. Annál is inkább, mert a családot segítő, karbantartó szolgálat olyan keresztyén szolgálat ebben a társadalomban, ami össztársadalmi hatású, ahogyan erről már szót is ejtettünk. Olyan terület tehát, amit lehetne jobban együtt végezni. Bár mi evangélikusok tanulhatunk ezen a vonalon. Nálunk kevés gyülekezetben vannak kifejezetten házaspár-körök vagy családi összejövetelek.

B.L.: Azt gondolom, az ökumené ott kezdődik, hogy mindenki a maga otthonát építi. Legyen otthona mindegyik egyháznak, legyen hová meghívni a

másikat. Ha mindegyik egyházban minél több gyülekezetben megszületik a házascsoport, ha pl. az evangélikus aktív házaspárok megismerkednek egymással, akkor örömmel találkoznak egy másik felekezet házascsoportjával. Kell érezni, hogy *vagyunk*. El kell mondanunk, hogy a keresztyén házasság *tény* a magyar társadalomban. Felmérték, hogy a magyar elkötelezett keresztyén házaspárok száma kb. 3-5%, de ezeknél van a gyerekek 15-17%-a. Sokszor tele vagyunk kisebbségi érzésekkel, mert nem vagyunk tudatában annak, hogy vagyunk. Legyen bennünk is egy megtapasztalt valóság ez! Házaspárok és csoportok egymáshoz indulása azt is rejti magában, hogy *a családoknak kell indulni a család felé*. Ha a családok egyenként indulnak egymás felé egy-egy gyülekezetben, ha le tudnak ülni egy otthonban, gyülekezeti termekben közösen Bibliát olvasni és imádkozni, ha a gyülekezeti házascsoportok elindulnak egymás felé, akkor egy hatalmas háló borul az országra, amely föl tudja fogni az egészséges házasságokat és indulni tud a vajdó házasságok felé is. A cél az legyen, hogy egyre sűrűbben fonott háló legyen azon családok számára, akik keresik Krisztust.

Szabóné Mátrai Marianna

In memoriam

Ernst Käsemann (1906–1998)

„Gyakorolhatjuk-e másként a mesterségünket, mint annak a tudatában, hogy azok, akik kivisznek bennünket, régóta és mindenkor az ajtó előtt állnak?” — egy 1964-ben megjelent írásában ezzel a szokatlan, ApCsel 5–9-hez kapcsolódó metaforával fejezte ki a teológiai iskolák mulandóságát Ernst Käsemann. Valóban ilyen gyorsan egymás után el kell temetni teológiai irányzatokat, mint ahogy Anániás, majd Szafira holttestét kivitték ama ifjak? A 91 éves korában elhunyt német újszövetséges professzor életműve a bizonyosság arra, hogy sok genitívusos teológia és divatáramlat valóban szinte nyomtalanul elmúlhat, ám az igazán értékes teológiai gondolatok időtállóak.

Käsemann életműve ma már a teológiatörténet része. Sorsa összefonódott századunk német történetével. Barthhoz hasonlóan ő is a gyülekezeti lelkész azon küzdelmével indult, hogy az ígét hogyan lehet a kortárs ember számára hitelesen megszólaltatni. A szószéken formálódott teológussá, nem a katedrán. Weszfáliai bányászok papjaként kezdte, nem szobatudósként.

Elsők között lett a Hitlerrel és az őt kiszolgáló „német keresztyének”-kel (Deutsche Christen) szembeszálló Hitvalló Egyház tagja. Az „egyházi harcot” (Kirchenkampf) tudatosan vitte ki az egyház falain kívülre, azzal a tudattal, hogy ilyen sorsfordító

helyzetekben politikai kérdésekben nem hallgathat az egyház. Nem csoda, hogy 1937 után többször le is tartóztatták. Isten vándorló népéről szóló rehabilitációs dolgozatát a börtöncellában készítette el. 1940-ben a Hitvalló Egyházzal is szakított, mert képviselőit nem tartotta elég következetesnek és radikálisnak. A háború után azonnal katedrát kapott (előbb Mainzban, majd Göttingenben, végül Tübingenben tanított), de professzorként is megmaradt kellemetlen embernek. Vitriolba mártott tollal és szenvedélyesen bírált számos egyházi és társadalmi jelenséget. Figyelmeztetett a jólét kísértéseire és a piacgazdaság gyakori kíméletlenségére. Rokonszenvennel szemlélte az 1968-as diákmegmozdulásokat: részt vett a tüntetéseken és még a barikádokon is felbukkant. Hiányolta az egyháznak az esetekkel való közösségvállalását és a szegények jelenlétét az egyházban. Nyilván személyes példaadásának is köszönhető volt, hogy lánya Argentína nyomorgyevedeibe ment a szegények megsegítésére, a katonai diktatúra idején. A titkosrendőrség meggyilkolta. A veszteség mélyen megrázta Käsemant, de nézeteit nem vonta vissza.

Ernst Käsemann volt az a Bultmann-tanítvány, aki 1952-ben megjelent, a történeti Jézusról írt (Das Problem der historischen Jesus című) tanulmányával szembe mert és szembe tudott fordulni mesterével.

Úgy vélte, hogy a marburgi óriás által meghirdetett program oly mértékben eltávolítja egymástól az úgynevezett történeti, földi Jézust és a hirdetett, kériümatikus Krisztust, hogy az előbbi gyakorlatilag jelentőségét is veszíti. Ennek szemléletes példája Bultmann újszövetségi teológiájának ez az elhíresült kezdőmondata: „Jézus igehirdetése az Újszövetség teológiájának előfeltételei közé tartozik, de nem része annak”. E bultmanni tétel mögött az az egyébként helyes felismerés áll, hogy az újszövetségi hagyományban az Isten országát *hirdetőből* az *ősgyülekezet* által *hirdetett* személy lett („aus dem Verkündiger is der Verkündigte geworden”), vagyis Jézus már nem az igehirdetés alanya, hanem tárgya lett. Bultmann a hangsúlyt a diszkontinuitásra tette: a hirdetett Krisztus már nem azonos a földi Jézussal. Vele szemben Käsemann viszont a kontinuitást és a kettő azonosságát hangsúlyozta. Bultmann óriási tekintélyével szemben ilyen polemikusan fogalmazott: „Ha nem a történeti Jézus a hit alapja, akkor Krisztus pusztán mítosszá válik”. Meggyőződése: a történeti Jézus tanításának alapvonásai akkor is hitelesek, ha azokat évtizedekkel az ő halála után írták le. A kontinuitás tanúbizonysága egyebek mellett a „Jézus a Krisztus” hitvallás.

A földi, názáreti Jézus és a hit Krisztusa tehát azonos. Ma már újra természetes ez a tétel, de a történet-kritika e radikális korszakában bátorság kellett ennek kimondásához. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Käsemann kétfrontos harcot folytatott az evangélikál „hitvallási mozgalmakkal” szembeni Ruf der Freiheit címmel adott ki egy igen jelentős iratot.

Munkásságát a Hegyi beszéd és Pál apostol kereszt-teológiájának radikalizmusa hatotta át. (A Római levélről írott kommentárjában ötven év Pál-kutatását foglalta össze.) „Az apokaliptika a teológia szülőatyja.” — ebből a sokat hangoztatott tételéből ered állandó egyház- és társadalomkritikája. Mivel a feltámadott Jézusé minden hatalom mennyen és földön, ez lehet csak az egyház, a hit és a politika egyetlen kritériuma is. Korunk egyik legnagyobb teológusa távozott el közülünk, akinek egyaránt szívügye volt az ige kutatása és hirdetése, s aki egyházával és társadalmával szüntelenül kritikus szolidaritásban élt.

Fabiny Tamás

FIGYELŐ

Dicsérjétek az Urat!

(Na de trombitával is lehet?)

Egyik gyülekezetünkben a presbitérium elé került a kérdés: vajon helyénvaló-e, ha a templomban, az istentiszteleti zenei szolgálatban részt vesz a trombita? A komoly problémát néhány elkötelezett hangadó nyomán gyorsan megoldották, hiszen addig ilyen hangszereket csak a lakodalmi menetekben láttak. Akkor pedig nyilvánvaló az ügy, a templomhoz semmi köze a trombitának. Szegény Praetorius, Scheidt, Pezel, Bach.

A fúvóshangszerek végigkísérik az emberiség történetét. Ők kísérik a dicső római kohorsókat, a kalandozó magyar csapatokat sem hegedű hangja hívta a csatába, hanem a cink és a dob. A török seregek monumentális fúvószeneikarai világhírűek voltak. Fafúvósaikkal mellett natúrkürtöket is használtak. Szemben a magyar oldalon szintén a kürtök adták harcias válaszukat. Sokan használták ki a bennük rejlő lehetőségeket, messzehangzó érces hangjukkal a szabad téren nem volt vetélytársuk. Nem csak harc közben, vagy győztes seregeket kísérve találhatjuk meg őket, hanem jeladásra is kiválóak. Még a múlt században is használták a világ számos pontján a hegyi emberek a fúvós hangszereket jeladásra, „beszélgetésre”.

A politeista kultúrákban már általános a felfogás, miszerint az egyes hangszerjátékos szép zenéjével közel csalogatja az istenséget. A görög és római vallásokban is komoly szerepet kaptak hangszereink. Mars tiszteletére bemutatott áldozatoknál az ünnep fényét a zengő fúvósok adják. Sajnos a korai keresztyénség a pogány vallásokban betöltött szerepük miatt nem szimpatizál a hangszerekkel. Inkább a diaszpórában élő zsidóság zsolttárekléses hagyományait követték. A jeruzsálemi templom elpusztulása után (70), a zsidó templomi gyakorlatban is csak a sófár marad meg, emlékeztetőül a régi időkre. A korai keresztyénség többségében egyszerűen megveti a hangszereket és a hangszerjátékosokat.

Néhány nagyhatású keresztyén író véleménye a korból:

Ambrosius (339–397): „...himnuszokat énekelnek, és te a citerát fogod? Zsolttárokat énekelnek és te veszed a hárfát és a dobot? Jaj neked, mert elveszted az életet és a halált választod!”

Basilius (330k–379): „Jaj azoknak, akik fuvola-, citera- és dobszó mellett, valamint zsolttározás mellett boroznak! Az arannyal és elefántcsonttal díszített lírát úgy tiszteled, mint egy bálványt, ami magas tartóra van állítva.”

Chrysostomos (354–407): „A fuvola-, síp- és dobjáték, valamint a mámoros táncok és a többi mai gyalázatosság az akkori keresztyénektől távol álltak. Nálunk azonban a táncosok a lakodalom napján Afroditéhez énekelnek himnuszokat meg szemérmertlenséggel teli dalokat.”

Jeromos (347–419): „A leány legyen érzéketlen az orgona hangjával szemben és ne is tudja, mi célból készült a fuvola, lant és citera.”

Arnobius (310k): „Vajon azért teremtette Isten a nőket, hogy szajhák, hárfás- és citerásnők legyenek, akik megvásárolható testüket kiszolgáltatják??”

A másik „oldal”:

Alexandriai Kelemen (200k) próbált valami megoldást találni: „Ha lírára vagy kitharára akarsz zsolttárt énekelni, az nem hibáztatható, mert egy igaz lelkű zsidó királyt utánzol véle” (Dávid).

Augustinus is mellé áll: „A zsolttár ugyanis ének, nem akármilyen, hanem a pszaltériumkíséretes. A pszaltérium pedig az éneknek bizonyos hangszere, mint a líra és a kithara és az olyan hangszerek, amelyeket az énekhez találtak fel. Aki tehát zsolttároz, nem csak hanggal zsolttároz, hanem hozzávéve egy hangszert, amit pszaltériumnak hívnak; ez a kéz segítségével a hanghoz illeszkedik.”

Sajnos az ő egyensúlyozó lehetőségük kevés. Ebben a helyzetben összegezi a főleg zsolttáreklésen alapuló istentiszteleti hagyományt Nagy Gergely pápa (540k–604). Az „új stílus”, a gregorián egy évezreden keresztül egyeduralgó maradt. A hangszerek kiszorultak az istentiszteleti gyakorlatból.

A reformáció az egyházzenet is alapjaiban rengette meg. Míg Kálvinék szerint a templomban helye csak a régi zsolttáreklésnek van, addig a lutheri ág hozzányúl a korabeli népi dallamokhoz, a műdalokhoz is. Fontosnak érzik, hogy a zene közel álljon az emberekhez, hogy a hétköznapi élet dallamaival is találkozhasanak az istentiszteleteken. Az emberi élet, mint istentisztelet elvének fontos gyakorlati része ez. Döbbenetes lendülettel indulnak az evangélikus és katolikus egyházban a zeneszerzők. A 16. sz. bővelkedik olyan komponistákban, akik összegezik a korábbi évszázadok zenei anyagait és ezeket összeépítik az addig istentiszteleti szempontból közömbös reneszánsz dallamokkal. Ebben az időben már természetes a fúvósokra komponált mű, magától értetődő a trombiták, blockflóték istentiszteleti használata.

(A közelmúltban összeállítottak egy 16. sz-i evangélikus istentiszteletet, Praetorius (1571–1621)

Karácsonyi Miséjét, a fellelhető kották és a korabeli liturgikus sajátosságok szerint. Megdöbbentő a zenei gazdagság, a hangszerek sokszínűsége. Pl. az olvasmányokat is énekelték, tehát csak az ígértetés hangzott elbeszélve. Sajnos a szomorú századok alatt inkább átvettük a református puritán istentiszteleti életet, mintsem a „katolikusokéhoz hasonló” sajátunkat tartottuk meg.)

Bach oratórikus műveiben a fúvós hangszerek szinte egyenrangúak a kórusal, a szólistákkal. Ha valaki már hallotta a Karácsonyi Oratóriumot, tudja, mire gondolok. Olyan zseniálisan használja a trombitákat, hogy még ma, a 20. sz. végén is komoly feladat ezek eljátszása. A mai egyházi gyakorlaton felnövő magyar evangélikus el sem tudja képzelni, milyen zenei gazdagság jellemezte Bach korának gyülekezeti életét. A kántorok többsége kiváló komponista volt. Együtt éltek a gyülekezettel, vezették a temetőben az éneket, irányították a kórust, a fúvószenekart, ellátták az istentiszteleti kántori szolgálatot. A gyülekezet használatára rendszeresen írtak zenéket, némelyek akár hétről hétre. Sok gyülekezetben, a birtokos támogatásával, minden zenei funkcióra külön főállású muzikusok álltak rendelkezésre.

Bach és kortársai a kor lehetőségeihez képest „modern” zenéket komponáltak, bár nagyon erősen a korábbi két évszázad stílusait újítják föl, összegezik, tehát mondhatni, hogy nem kísérleteznek, nem hatásvizsgálatot tartanak. Összegyűjtik a használatos korálokat, harmonizálják. Tulajdonképpen még ma is ez a zenei alapja az európai evangélikusoknak. Mindig változtattak (semper reformanda), de minden esetben az előzőekre támaszkodva, kis lépést téve előre. A fúvós karokat ebben az időszakban egy-egy fejedelem tartotta fent, tehát a hangszeresek is főállásúként dolgoztak.

A pietizmus időszakában területileg eltért a hangszerek, fúvóshangszerek használata Európában. Volt, ahol tiltották, hiszen csak megzavarja az Ige meghallását, tanulmányozását, volt, ahol szorgalmazták, hiszen elmélyíti az ígétanulmányozásban. Ebben a korban indulnak ismét nagy számban az iskolák, árvaházak. A hangszereknek a népoktatásban is már szerepe volt. A puritán istentiszteleti rend ebben az időszakban már általános és tart Magyarországon a XX. század első feléig. Ekkor indulnak el az új liturgikai törekvések, sokszor hihetetlen nagy lépésekkel (Jánossy). A háborúk azonban ismét hallgatást parancsoltak. Sok zeneszerző mondta: Auschwitz után már nincs értelme a komponálásnak. Németországban azonban a gazdag múlt század végi tapasztalatok (Johannes Kuhlo összegyűjti Bach koráljait, hangszereli őket rézfúvósokra. Egymás után alakulnak a templomi zenekarok), nem vesznek el, már a negyvenes évek végén kiadják ismét a fúvósok számára írt Kuhlo-korálkönyvet. Magyarországon az ötvenes évektől, szinte a maximum volt, hogy a legalább meglévő orgonán játsszon valaki. Egyházi hangszeregyüttes tartósan szinte nem is létezett, a kórusok is úgy éltek, hogy a Kodálytól és tanártársaitól tanult karvezetők álltak-állhattak az énekkarok élére.

Ma újra kell építenünk gyülekezeteinket, gyülekezeti életünket. Ehhez hozzátartoznak az aktív tagok. Ők alkotják kórusainkat, zenekarainkat is. Rádöbbenünk arra a 90-es évek végén, hogy a gyülekezet emberekből áll, akkor működik igazán, ha a Szentlélek segítségével sokan munkálkodnak benne. Szükség lenne minél többfelé a gyülekezeten belüli csoportokra, így a

kórusokra, zenekarokra is. Mindenki érzi, hogy ha nem tudjuk a fiatalokat a korál-kultúrába bevezetni, megszakad egy olyan vonal, ami a korai századoktól, Lutheren keresztül ível hozzánk a XX. századba. Az egészséges lutheránus identitás kialakításában nélkülözhetetlen a szerepük. Hiszen az evangélikus egyház alapja a közösség, az egyház gyülekezeteiben él.

Nem csak hangulatában más, mikor egy egyházi zenekar játssza a jól ismert korálokat. Egyházi nevelő hatása felbecsülhetetlen, ugyanis az első „alaptörvény” az, hogy a résztvevőknek egymást kell figyelniük. A másikat pedig azért figyeljük, hogy a magunkét az övéhez tegyük és így szöveljen meg a közös hang. Csak egységesen, egymásra figyelve lehet zenét játszani, énekelni, másként nem.

Azt hiszem, egész egyházunk sokat tanulhatna ebből a mentalitásból.

Az idei nyáron már két fúvóstáborot tartunk a nagy érdeklődés miatt. Egyet a 18 év alattiaknak, egyet pedig az idősebbeknek. Táborainkban, a reggeli és esti áhítatok mellett, bibliacsoportokba is rendeződünk és bizonyos tematika szerint együtt olvassuk a Szentírást. A többi időben pedig képzett zenetanárok segítségével egyházi kamarazenét oktatunk. A tanultakat azonnal hasznosítjuk, hiszen a záró istentiszteleten minden csoport játszik. Idén felveszünk egy 50–55 perces evangélikus, fúvószenei hanganyagot, amit összesen mősoros kazettaként kiadunk. A „kicsik” táborá idén **július 13–19**-ig Keszöhidegkúton lesz. A „nagyoké” pedig **július 23 – augusztus 2**-ig Kismányokon. Mindkét táborra június közepéig fogadunk el jelentkezéseket a következő címen: Johann Gyula, 7100 Szekszárd, Luther tér 1. Tel: 74/311-653.

Várjuk a gyülekezetekből mindazokat, akik fa- vagy rézfúvós hangszereken játszanak, nem teljesen kezdők. A furulyásokkal sajnos nem tudunk foglalkozni.

Azt gondolom, rosszul döntött a bevezetőben említett presbitérium, mikor a trombitát nem engedte a templomba, hiszen a keresztyénségben nem az eszköz hordoz magával szakrális tartalmat. Isten dicséretéhez bizony minden hangra szükség van. Dicsérjük az Urat!

Johann Gyula

Egy lelkész másfélszázados vallomása hivatásáról

Az alábbi tanulmány 150 éve jelent meg a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1848. november 10-i számában. Úgy vélem, azon túl, hogy megismerésével közelebb kerülhet hozzánk az 1848-as forradalom és szabadságharc korának szelleme, a cikk számos gondolata ma sem veszített frissességéből, és érdemes a továbbgondolásra.

A szerző, Sztehlo János fiatalember volt. 1824-ben született, 1846-tól volt az eperjesi gyülekezet lelkésze. Édesapja és testvére is lelkészek voltak. Ötven évi szolgálat után ugyanebből a gyülekezetből vonult nyugalomba. Közben egyházmegyéje esperesi tisztét is betöltötte és rövid ideig az eperjesi teológián tanított. Rendszeresen jelentek meg cikkei különböző egyházi lapokban, emellett alkalmi prédikációi közül is sokat kinyomtatnak.

A cikket szó szerint közlöm. A nyilvánvaló sajtóhibákon kívül csak néhány, ma már nem, vagy másképp használt és nehezen érthető kifejezés helyesírását javítottam, illetve mai szóval helyettesítettem. A mottóként idézett igeszakaszt az új fordítás szerint közlöm.

Kertész Botond

¹ Szinyei József: Magyar írók élete és munkái, 14. Bp., 1914. 1130. o.

Ifj. Sztehlo János:

Elmélkedés a papi hivatás- és készületségről

„Nem mintha már elértem volna mindezt, vagy már célnál volnék, de igyekszem, hogy meg is ragadjam, mert engem is megragadott a Krisztus Jézus”
Fil 3,12

Szent hivatal, mint magasztaljalak?! Rendeltetésed oly fontos, miképp nem is csodálkozom, hogy e világ gyermekei¹ fel sem foghatják s nem is érthetik. A szellemileg vak az örök igazság fényzőnőbe bele nem tekinthet; s igen természetes, hogy „*coecus de colore non judicat*”²

Kétségkívül igen búsító azon vajmi gyakori tapasztalás, mely szerint papjaink nagyobb része nem ok nélkül panaszkodik az iránt, hogy a papnak működésére nézve a világ nincs kellő méltánnyal és becsülettel. Mennél többet gondolkodom a dolgról, tekintetbe vevén saját csekély tapasztalásomat: annál könnyebben magyarázhatóan találom e szomorító körülményt. Hiszen híveinek nem csekély részében a világi tüzet rég kioltotta a vallásos kegyelet azon dolgok iránt, melyeket a keresztyén „nem lát, de mégis hiszen”. Az élet praktikus, világi mozgalmi nem mindenütt kedvezők annak, ki az Isten láthatatlan országának munkása. A világ haszonlesési teóriái mellett haszontalannak, s merő ábrándnak látszik azon mennyei kincsekről szóló tan, melyeket „rozsa és moly meg nem emészthet, tolvajok el nem lophatnak”. Azért egy részből csak azok méltatják a papnak működését, kikben a mindennapiság még ki

nem oltotta a gyermeki indulatot, a menyeeinek és tisztán szelleminek is csak homályos sejtelmét; más részről azok, kik — bármily kevesen legyenek is — az emberi szellemi létnek mély titkába beavattattak, sok oldalú szellemi műveltség rögs pályájáni fáradozás, lélektani emberismeret és tiszta, őszinte önzés nélküli igazságszeretet által.

Jaj azon papnak, ki háládatosságra tart számot az emberek között! Mennél több az emberek között az önzés, annál kevésbé fog méltányoltatni; mert mennél önzőbb az ember, annál háládatlanabb. Meg kell szoknia a papnak, ha mindent megtett, beérni az öntudat tisztaságával. Tán senkinek sincs több alkalmi, ha csak kisebb körben is, használni az emberiségnek, mint a papnak; de mennél szerényebb ő maga, az Úrnak példáját követve, s mennél szerényebb működési köre: annál kevésbé fognak kikürtöltetni a lehető legnagyobb érdemei. Ismerek egy községet, példányát az erkölcstisztaságnak, kegyességnek, s a törvény iránti engedelmisségnek; emberszerető, szelíd keresztyén szelleme papjának érdeme, ki azon község jelen nemzedékének nevelője volt, s közel 30 év óta lelki atyja.

Itt láttam konkrét példában legszebben, mi legyen a papnak hivatása; s látom hazánk jelen veszélyes korszakában, hogy sok jó papnak a haza körüli érdeme kimérhetetlen s megbecsülhetetlen. Midőn a polgári biztos a néppel nem igen boldogulhatott, a papnak egy szavára a nép megtett mindent, mert — úgymond — a lelki atya tanácsolta, ki mindig javunkat akarta, s kinek legjobban kell tudnia, mitévők legyünk. De ritkán akad a szerény, elvonult protestáns lelkésznek méltánylója. S

¹ Az aláhúzással jelzettek a szerző kiemelési

² vak a színéről nem ítélt

holott jelenleg a nemes lelkű nemzet a haza körüli legkisebb érdemet is kitünteti, s hálás elismeréssel jutalmazza: a pap maga magának jutalom. No de hiszen kötelessége, s megteszi a jó pap minden köszönetzavazás nélkül is! Csak azt akarám mondani, miképp azon botránnyos körülmény miatt, hogy napjainkban találtattak honunkban az egyháziak közt az egyháznak méltatlan tagjai, nem fognak az illetők az egész egyházi karra húzni következtetést: s ha majdan a haza annak idejében kérdezní fogja: kik legyenek hí fiai, kik veszély idején a jó ügyet lehetőleg támogatták: nem lesz felesleges betekinteni imitt amott a szerény protestáns paplakokba is.

A papnak hivatása — tudjuk — nem csak abban áll, hogy tanítsa a népet, s tehát vallástanító legyen. Igen kisszerű felfogása a papi hivatalnak az, amely szerint „a pap maradjon bibliájánál” — mint egy érdemes felügyelő mondá egykor papi elnöktársának — s vasárnap mondja el „morális prédikációját”. Így csak olyanok szólhatnak, kik a vallásosságot és áhítatosságot csak névről ismerik. Tanítson igenis a pap: de nem szárazon morált: hanem mindig vallásos alapon, vallásos szempontból s vallásos malasztal és ihletettséggel. Mert ha áhítatosságot, imádást, buzgalmat s nemes lelkesedést általában vallásos érzelmet ébreszteni nem képes: elvette jutalmát! Ez, kivált műveltebb községekben, egyik főtekinet. Mert nem annyira azért gyűlnek össze az Úr házában a hívek, hogy tanuljanak, hanem inkább azért, hogy épüljenek. Ha a hétnek hat hosszú napján át híven fáradozott a lelkiismeretesen munkás keresztyén: az Úr napján szűkséget érez magában — elfeledve az élet mindennapi nyomorát, bajait, gondjait s ezerféle disszonanciát — szellemileg megújulni az igazság igéjének hallgatásában. Itt tehát a pap ember legyen a gáton, hogy táplálékot nyújthasson a sóvárgó lelkeknek; hogy — valamint meleg szívből jöjjon az igazság igéje — úgy tülelje hallgatóit az élet mindennapiságán, sejtessen velük ama láthatatlan istenország titkait, amelyet Isten csak a tisztaszívűeknek nyilvánított; hogy eszméletre hozza a hallgatónak azon örök igazságot, melyet szíve redőibe vésett maga az alkotó; hogy éreztesse vele ama mennyieieknek magas és mély voltát, ugyanannyira: hogy érezvén emberi gyarlóságát a hallgató, áhítatossággal s a legmélyebb tisztelet és imádás érzelmeivel térdre omoljon a megfoghatatlan és mégis mindenütt jelen levő szent szelem előtt, melyről írva van, hogy bennünk vagy on és mi őbenne. Ha sikerült az avatott hitszónoknak, megszentelni a hallgatót a hitben és annak igazságában: megszentelte őt *eo ipso*³ már a szereletben is, mely „a törvények betöltése és a tőkélynek köteléke”.

„*Sed non est hoc ita parvum, ut homines opinantur* — elmondhatjuk bizvást Ciceróval — *sed ex multis studiis artibusquae collectum.*”⁴ Oly fenséges a hitnek tárgya, hogy aki sejtí, s érzelemben és eszméiben megközelíti, lehetetlen azt nem szeretnie. De éppen ez az, ami kimondhatatlan nehézséggel jár: megkísérteni a kimondhatatlannak kifejezését, lehetőleg elevenen és a tárgy fontosságához méltó kiállítását annak, amit „szem nem látott, fül nem hallott”. Itt tudományos készület okvetlenül szűkséges, s hogy az igazság hirdetője ment

legyen minden világi üres sarlatánságtól, s távol a mindennapias felületességtől. És kell folytonos komoly gondolkodás és őszinte törekvés a vallásos igazság alapjaibani megismerése körül. S kell különösen és mindenek felett ihletett, szelíd és komoly, magának világos, szilárd és határozott papi lelkület és jellem.

Ki a komoly igazságnak bátran szemébe tekinteni nem mer, ki az igazságért privát érdekeit megtagadni nem tudja, ki nem az igazság szent zászlaja alá esküdött: az nem való a Krisztus zászlaja alá. Sőt azt mondom: amely papnak nem volt bizonyos életszaka, melyben kétségbeesett hivatala sikeres viselésének lehetősége iránt — az nem érett a mennyország titkainak sáfárságára. Hiszen hívei minden életviszonyait kell átszellemítenie s nemesítenie; az élet keserőségeivel terhelt lelket kell a földi nyomorúságból a magasabb élet fénykörébe felemelni; a megtört szíveket kell gyógyítania s vigasztalnia, s a bűntört és könnyelműt kárhozatos álmából vagy gondatlanságából felrezzentenie. Ha a lélek titkai körül örökké csak dilettánsokosdik, ha avatatlan kézzel nyúl ahhoz, miről a jobb érzésű világ fia is némi tisztelettel emlékezik: vagy nevetségessé lesz, s a szentségest kompromittálja, vagy pedig ahelyett, hogy szíveket nyerne, eltaszít magától és a szentségest megutáltatja. Ahol aztán szentnek mi sem tarttatik, ott úgy vagyunk vele minden életviszonyban, mint a szerelem körül, szemérem nélkül.

Ha papjaink nem becsültetnek, kétség kívül maguk is okai: vagy inkább nem is annyira maguk, mint neveltetésük. Kimondhatatlan fontosságú itt hittani intézeteink feladata: a jelölteknel a keresztyén vallás tanainak formáit összhangzásba kell hozni a művelt korszellem igényeivel. Mert igen leverő azon tapasztalat, hogy sok műveltebb embereink idegenkednek attól, ami örök igazság s ami az embert üdvözíti. A baj egy részének oka tagadhatatlanul minket illet, s legjobb elmondani részünkről a „*mea culpa*-t”, s mind inkább tisztulni minden trivialitástól. Vajha minden hittani jelöltnek a lehető legmagasabb eszméje volna a papi hivatalról! Vajha minden pap szeme előtt tartaná a német költőnek a rokon-feladatú művészekhez intézett e mély igazságú szavait:

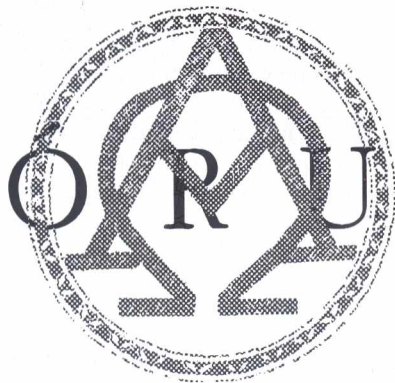
„Der Menschheit Würde ist in Eure Hand
gegeben:
Bewahret sie!
Sie sinkt mit Euch: mit Euch wird sie
sich heben!
Die Dichtung heilige Magie
Die einem weisen Weltenplane
Still lenke sie zum Oceane
Der grossen Harmonie!”⁵

³ Az emberiség méltósága a ti kezetekbe adatott:
Őrizzétek!

Veletek hanyatlík, veletek fog felemelkedni!
A költészet szent varázslata bölcs világrendet szolgál:
A határtalan harmónia óceánjához vezet.

³ ennél fogva

⁴ Nem olyan kis dolog ez, milyennek az emberek gondolják, hanem többféle tudományból és mesterségből összetett.

Az egyház mozgástereiről – a mai Magyarországon (Vigilia, 1997)

Hazánkban eddig egyedülálló, szociológiai felméréseket és ezeket feldolgozó tanulmányokat tartalmazó könyvet vehet kezébe a történelmi egyházak mai társadalmi megítélése és helyzete iránt érdeklődő olvasó. A Magyar Katolikus Püspöki Kar Tömegkommunikációs Bizottsága megbízásából az MTA Társadalmi Konfliktusok Kutató Központja és a Szonda-Ipsos végezte el 1995-ben a 24 kérdésből, illetve kérdéskörből álló felmérést.

Miért izgalmas egy ilyen vizsgálat a történelmi egyházak számára? Közel tíz esztendővel a rendszerváltozás után (számos, az egyházakat is érintő társadalmi konfliktus után) lehetőséget ad – ugyan 3 évvel ezelőtti véleményeket tükrözve – a mai magyar társadalomban a történelmi egyházakról kialakult képpel, a tőlük nem várt, eltűrt és elvárt feladatokkal, általános mozgásterükkel való szembenézésre. Ugyanakkor kitekintést ad a körülöttünk (és gyülekezeteinkben, egyházainkban) élő egyes emberek és közösségek, végső fokon pedig a társadalom gondolkodásmódjára, képet alkot azokról, akikhez az egyház küldetése szól. Tehát mind az önmagunkról, mind a mai magyarországi környezetünkről alkotott kép megrajzolásában segítségünkre van.

A felmérés különlegessége, hogy az a katolikus egyház vezető testületeinek a megbízásából készült el. Külön figyelmet érdemel, hogy nem "felekezeti legkiszájtított" munkáról van szó, az evangélikus és református sajátosságokat is reprezentáló feldolgozást vehetünk kezünkbe. (Megtudhatjuk például, hogy a történelmi felekezetekhez tartozók közül – talán meglepő módon – az evangélikusok a legbizakodóbbak a jövőre tekintve.)

Miről tájékoztat bennünket maga a könyv?

A mai magyar társadalomban (az ezer fős reprezentatív minta alapján) 13,1% az egyház tanítása szerint vallásosak aránya, míg a "maguk módján vallásosak" 54,6%-ot tesznek ki. A nem vallásosak kategóriájába 26,9% esik, határozottan nem vallásos mindössze 4,6%. Ezek az adatok világossá teszik, hogy a mai Magyarországon a vallás iránti ellenszenv kisebb, mint azt a médiából vagy más megnyilvánulásokból (s az elmúlt rendszer évtizedei után) várni lehetne, ugyanakkor a történelmi felekezetek egyértelmű támogatói erősen kisebbségben vannak. Társadalmi helyzetük szerint az egyház tanítása szerint vallásosak a szegényebb, tanulatlanabb rétegekhez tartoznak inkább.

Az ezen a mintán kapott adatokat 14 elemzés és további tanulmányok dolgozzák fel ismert szerzők tollából (Lukács László, Horányi Özséb, Tamás Pál, Cseh-

Szombathy László, Tomka Miklós, Schlett István András, Tóth Károly). Ezek az írások két szempont szerint tárgyalják az eredményeket: külső, társadalmi mozgásokkal és belső, az egyházak életével kapcsolatban. Az oktatási intézmények körüli viták, a szociális feladatok ellátása, kulturális tevékenységek

vállalása tekintetében a megkérdezettek véleménye alapján keresik a szerzők – társadalomtudósok és teológusok együtt – a választ a kérdésre: mely területeken számíthat az egyház további konfliktusokra, melyeket lehet elkerülnie, s melyeket kell minden körülmények között vállalnia? Mi tartozik ma az egyház krisztusi küldetéséhez, s mi az, amit emberi hagyományként ennek betöltése érdekében fel kell adnia? Két területet kiemelten is tárgyalnak: a minden keresztyén hívő egyetemes küldetését és annak érvényesítését az egyházban is, valamint az ifjúsági és hitoktatási munka hatékonysága növelésének szükségét. A belső egyházi helyzetről (templomlátogatás, feladatvállalás, a pap- és lelkész-centrikus gyülekezetmodell) önkritikus észrevételeket a többi történelmi egyházhöz hasonlóan mi is tehetünk a könyv olvasása közben. (Az egyház belső kérdéseivel kevesebb adat foglalkozik a könyvben, de ezek minden felekezet számára igen tanulságosak, különösen a papok és lelkészek számára: milyen kép alakul ki rólunk, "hivatalos" egyháziakról.)

A vizsgálat célja azonban nem egyszerűen a helyzetfelmérés, hanem az egyházi megújulás lehetőségeinek a felkutatása. "Ez a népcsoport (a vallás iránt érdeklődőké) ugyanis még nem vált érzéketlenné Isten egyoldalú, feltétel nélküli, korlátlan szeretetére, csak nem talált rá azokra a hiteles tanúkra, akik ezt számára közvetíteni tudnák" – írja Aszalós János, s hozzáteszi azt is: "A misszió főútvonala most a visszatérés a világba a hagyomány emberi rétegeinek érzékeny, de határozott megrostálásával és ugyanakkor felfrissítésével."

Az egyház mozgástereiről

a mai

Magyarországon

EGYHÁZ A TÁRSADALOMBAN

Az egyház mai küldetésének komolyan vétele kötelez bennünket azok megismerésére, akik egyházon belül és kívül a Jó Hír címzettjei. Bőséges adathalmazával (317 táblázatban), megfontolásra érdemes tartalmával, sokoldalú és színvonalas tanulmányaival ez a könyv feltétlenül ennek szolgálatában áll. Katolikus testvéreink

munkája evangélikus egyházunk számára is hasznos és építő, s figyelmeztet bennünket arra is, hogy az egyház felekezetre tagolva is – sok vonatkozásban – egy közösségként áll a jövő kihívásai előtt.

Korányi András

„Reménységünk nem szégyenült meg...”

— **Veöreös Imre: Levél Kőbányára, az Evangélikus Gyülekezetnek** —

Nem illik a másnak címzett levelet elolvasni. Most, kivételesen, mégis erre biztatok mindenkit, akit érdekel egy fővárosi gyülekezet sorsa, története a megalakulástól kezdve az önálló egyházközséggé alakuláson át az elmúlt negyven esztendő sok tekintetben akadályokkal terhes, az egyházak életére nehezedő elnyomatás időszakában, közel harminc év lelkészi jelentéseinek tükrében.

Mint Pál apostol levelei a Bibliában, ez a gyülekezeti levél is köszöntéssel, áldáskívánással és hálaadással kezdődik. „*Hálát adok az én Istenemnek, valahányszor megemlékezem rólatok...*” — kapcsolódik a Filippi levél igéihez Veöreös Imre nyugalmazott lelkész bevezetőjében, annak bizonyosságában, hogy „*mind az egész egyházban, mind egy gyülekezetben jelen van a feltámadott, élő Krisztus. Ugyanaz a Krisztus átfogja a világmindenséget, a láthatókat és a láthatatlanokat. A kőbányai gyülekezetben is jelen van a teljes Krisztus.*” Ha egy szóval próbálnánk jellemezni a könyvből — és az írott sorokon túl és mögött kirajzolódó gyülekezeti életből — kicsendülő hangot, ez a szó a reménység lehetne. „*...Nemcsak a beköszöntő, 1958. évi igehirdetésben, hanem a további esztendőkből is újra és újra előtör. Kőbányai szolgálatom egész időszakát átíveli a szívárvány sugaraként a reménység.*”

Huszonhét év dokumentumait tartja kezében az olvasó. A gondosan válogatott lelkészi jelentésekbe mélyedve már az első oldalak után nyilvánvalóvá válik: nem statisztikai adatok halmazát, elvégzett szolgálatok, konfirmandusok, istentiszteleteken és bibliaórákon résztvevők számszerű feljegyzését, sem pedig presbiteri ülések vagy közgyűlések jegyzőkönyvének közreadását, hanem a közelmúlt történelmének egy hiteles és elgondolkodtató darabját ismerhetjük meg Veöreös Imre könyvéből.

Isten népének e kicsiny, kőbányai gyülekezete áll előttünk hétköznapi szürkéjében és ünnepek fényében, aggasztó gondok és ajándékul vett örömök óráiban. Neves és névtelen, hűséges szolgálattevők vonásai tekintenek ránk, még élő és már a temetőben pihenő kőbányai egyháztagoké, kiknek élete úgy fonódott össze a gyülekezet sorsával, hogy kitartó és csendes szolgálatuk Isten közelségében élő bizonyítékává vált annak: a szeretet — közeli és távoliak iránt egyaránt — érezhető meg egyes-egyedül azt, hogy „*egy gyülekezet közösségében élni nem kötelesség, hanem áldott lehetőség.*”

Míg forgattam a könyv lapjait — s amint egyre tovább haladtam benne —, az az érzésem támadt: vendég

vagyok ott, Kőbányán, helyet kínálnak, szoba elegendnek velem, beavatnak mindennapjaik megannyi titkába, terveik, álmaik, vágyaik, csüggedésük és gyászuk egy kicsit az enyém is. Mert „*az egyházban még az elmúlt dolgok is beépülnek a jövődbe.*” Krisztus evangéliumának erejétől vezérelve formálódik az egyház élete, az ő láthatatlan munkájának jeleit hozza elénk az idő tengerének e parányi darabkája, s ha néhol magunkra, saját gyülekezetünkre, lelkészi szolgálatunk kínzó kérdéseire és továbbsegítő, új reménnyel feltöltő pillanataira ismerünk — talán nem véletlen.

Külön említést érdemel a jelentés-gyűjtemény összeállításában fellelhető tudatos koncepció. Az ismertetett lelkészi beszámolók kiemelendő erénye, hogy évről évre más-más nézőpontból tekint vissza, a gyülekezeti élet és munka különböző részeire irányítja a figyelmet, s ad ezáltal igen változatos és többirányú áttekintést. A reflektor fénye hol a gyülekezet „arcvonásaira” vetül (1958. év), hol a látogatottság csökkenése *ellenére*, a csüggedéssel dacoló bizakodásra irányul (1962. év), máskor az idősök hűségére (1966), az

halottat. De egy életút lezárulása és egy ember kilépése a család rendszeréből mindenképpen megingatja őket. Ha nem egyértelmű, nem szeretetteli az emlék, annál nehezebb nekik: küszködhetnek haragjukkal és büntudattal, az egész ellentmondásos érzelmtömeggel. A gyászolók az én szememben mindig pásztor nélküli nyájak tűnnek, jobban, mint bármilyen más gyülekezet. Mindig irgalmas szavakat keresek magamban, vigasztaló, befogadó szavakat.

Azok az igehirdetések, amelyek nekem, mint gyászolónak, sokat jelentettek, az elhunytól szóltak, az ő életén át ragyogtatták fel az evangéliumot - ha ez, mint kínzó hiány volt jelen az életében, akkor úgy. Hozzásegítettek, hogy egységesebb, elfogadhatóbb, emberibb képem legyen arról, akit elvesztettem - és, mert ezt a képet valóban a kegyelem, a feltámadás terében lehet meglátni, e prédikációk szükségszerűen megtérésre, a kegyelem elfogadására hívó prédikációk is voltak. Azt gondolom, ez a helyes, a krisztusi út: konkrétság, és a kegyelem meghirdetése e konkrét életen át, valamennyiünkre nézve.

Ehhez azonban az kell, hogy az ember maga hinni tudja, amit mond, hogy őbenne, ha csak körvonalaiiban is, de kirajzolódjon ez a kép. Kétszer temettem úgy, hogy egyáltalán nem tudtam beszélni előtte a hozzátartozókkal, mind a kettő borzasztó rossz élmény volt. Mindkét alkalommal megfogadtam, hogy soha többé. Inkább nem vállalom, inkább szakadjon le az ég, de én nem fogok igazi tudás nélkül, az elhunytól csak néhány adatot a kezemben tartva odaállni a gyászolók elé. Önmagam miatt is szükségem van arra a beszélgetésre a családdal.

Talán ott rontottad el, hogy amikor a temetésre készültél, abból a képből indultál ki, amit a falubeliek, a távoli ismerősök rajzoltak az elhunytól. Nem hihető, hogy valakinek az élete csupa rossz lett volna. Valami minden emberben van, amiért az övéi szerették, amiért Isten megteremtette őt. Az arcok komplexek. Az, aki együtt élt vele, elsődlegesen biztos nem padlássöpörő kommunistának látta őt, hanem férjnek, apának, nagyapának. Lehet, hogy mint férj és apa is kudarcot vallott, de akinek a férje volt, az bizonyára másféle vádakat és másféle mentségeket tudott volna mondani róla, mint aki messzebből nézte.

Nagyon nehéz lehet gyászolnia annak, aki tudja, a körülötte élők nem osztoznak a fájdalmában, megvetéssel és utálattal gondolnak arra, akit elvesztett. Ilyenkor az ember dühösen-dacosan védelmére kel az elhunyt, olyasmiket hoz fel, mint ez a "gondoskodott a családjáról"-érv, és nem jut ideje, alkalmá, hogy saját sebeivel, haragjával, vádjával megbirkózzon. Lelkészként ebben lehet segítségére az ember, hogy meghallgassa a védekezést, a sok ellentmondó állítást, amit egy családtag előadhat, és a szavak közül kihallja a valódi érzelmeket, a valódi panaszt és a valódi szeretetet. Hogy olyan levegőt teremtsen, amelyben ezek az érzelmeik kerülhetnek végül felszínre.

Ha az ember át tudja élni ezt a gyászolókkal, a közvetlen hozzátartozókkal, akkor már nem is olyan nehéz ellenállni a külsőbb körök néha nem is túl jóindulatú nyomásának, azoknak, akik a temetést, a lelkeszt, az Urtestet saját haragjuk szolgálatába szeretnék állítani. Minél személyesebb, emberibb szemünkben az elhunyt, annál kevésbé ér el, bizonytalanít el azoknak a hangja, akik ridegen, keményen beszélnek róla. És, ha az igehirdetés végül valóban a gyász és a szeretet szemszögéből fogalmazódik, az javára lehet ezeknek a "ridegeknek" is. Ha egy prédikáció irgalommal, részvétellel szól a halotról, aki nekik csak "régi kommunista gazember" volt, akkor talán ráéreznek, hogy legfőképpen ember volt, szerettei szemében is, de a "ridegek" mennyei Atyjának szemében is. Úgy tapasztaltam, temetéseken a "külső kör" legfőképpen saját veszteségeit éli újra. A szertartás maga régi temetéseket idéz fel, utána meg úgyis "elnéznek a saját halottaikhoz". Az igehirdetés, amely mint férjről, mint testvéréről szól a hajdani kommunistáról, talán őket is eléri, ráismernek a más gyászában a magukéra, s ez segíthet nekik a megbocsátásban.

Örülök, hogy Te, Imsi, kiprovokáltad belőlem e sorokat, rávettél, hogy tisztázzam magamban e kérdéseket. Az, hogy ennyire részesévé váltam a problémának, hogy ennyire foglalkoztatott, valószínűleg annak köszönhető, hogy olyan becsületes, olyan önelemzően őszinte volt a kérdésfelvetésed. Köszönet érte!

Andorka Eszter

Utóhang — Lüdemann búcsúja a keresztyénségtől

A Der Spiegel idei 11. (márc. 9.) számában „Schmerzlicher Irrtum” (Fájdalmas tévedés) címmel közli, hogy Lüdemann — minden eddigi állításán túltéve — immár valóban elbúcsúzott a keresztyénségtől (56. o.).

„Máriát valaki megerősökölt az eljegyzés és a házasságkötés között, így nem Isten, hanem egy ismeretlen zsidó vagy római volt Jézus apja” — írja. A cikk szerzője szerint Lüdemann ezzel az eretnokséggel dühítette fel az elmúlt év októberében az alsó-szászországi protestáns egyházi vezetőket. Legújabb művével: „A nagy csalás — amit Jézus valóban mondott és tett” a nyílt szakítást óhajtja kiprovokálni, olvashatjuk a cikkben. A mű előszavában egy „Jézushoz intézett

levél” található. Ebben közli az Úrral: „egyáltalán nem az vagy, akinek a Biblia és az egyház állít. A legtöbbet, amit a Biblia szerint mondott vagy tettél, egyáltalán nem mondta és nem tetted.”

Jézus feltámadásának tagadása után Lüdemann „tabula rasa”-t csinál: Jézus nem Isten fia volt, hanem csak valamiféle vallásos csavargó, aki „nyughatatlan vándoréletet élt”, néha „mint egy varázsló, démonokat űzött”, és „grandiózus magatartási kódexet” tanított.

„Te is kiittad a halál kelyhét. Nem voltál büntelen, és nem vagy Isten Fia.” Igaz, hogy sokáig vett úrvacsorát Jézus emlékére, de arra a következtetésre jutott, hogy Jézus nem/nem Jézus szerezte: „A kenyér, amelyet ettem, nem a Te tested, és a bor, amelyet ittam, nem a Te véred

volt”.

Az egyház Jézusból „kivetítést, kívánságokat és víziókat” csinált. „Igazi vallás erre nem építhető fel, még akkor sem, ha olyan erőteljesen lép fel, mint a keresztyén egyház”.

„A teológia, az egyház és a Biblia helyzete” szerinte teljesen félresiklott, és tovább már nem tartható. Jézus iránt „normális viszonyra” van szükség „a valóság talaján”. „Kozmoszunk sorsa tőlünk, emberektől függ, nekünk magunknak kell etikát elérnünk, amely nem függhet Tőled vagy Atyaistenedtől.”

Lüdemann — miután eltolták a lelkészvizsgán való részvételtől — attól tart, hogy mégiscsak valamiféle (tan)fegyelmi eljárást indítanak vele szemben eltávolítása céljából. Ilyesmire protestáns részről Németországban az utolsó hetven évben csak maroknyi egyetemi oktató ellen került sor. Legtöbb kilenc éve a feminista teológus Elga Sorge távozott így a kasseli általános főiskoláról (Gesamthochschule). A katolikusok közül Hans Küng és Eugen Drewermann a legismertebb.

Lüdemann persze nem kíván önként távozni, hanem továbbra is „tisztázní akarja Jézus valódi történetét”. Az egyházból való kilépésre akkor sem gondol, ha annak létalapját radikálisan tagadja. Ezt a „skizofréniát” (a cikk kifejezése vele kapcsolatban) ezzel a lapidáris mondattal indokolja: „Éppen akkor kell igazán vitatkozniuk velem” (ti. ha marad).

Lüdemann persze annyira mégsem „bíz a saját hitetlenségében” — olvashatjuk. „Ha mégis az ég felhőin jönnél vissza” — írja — „már most örülök annak, hogy végül majd megismerhetlek. Addig azonban vallásilag legyen vége mindennek közöttünk, a Neked már említett okokból — végérvényesen”.

Lüdemann a cikk megjelenéséig, mint olvashatjuk, még nem talált kiadót legújabb, immár végső „felismeréseinek”.

Tanulmányom végén Lüdemann jószándékát régi-új „felismerései” ellenére sem vontam kétségbe (lapunk idei 1. számában). E nyilvánvalóan feltűnési viszketegség által (is) motivált „levél” nyomán azonban kénytelen vagyok revidálni véleményemet. A fenti kitételekről annyi biztosan elmondható, hogy sokkal többet árulnak el Lüdemann „valódi történetéről”, mint Jézuséről. Azt az állítást viszont nem kell revidálnom, hogy szomorú, ha teológiai tanulmányai folyamán egyetlen tanára sem foglalkozott komolyan már akkor kezdődő kételyeivel. Így a mostani helyzet az, hogy Lüdemannak egy demokráciában állampolgári joga akár ilyesmiket is állítani. De feltétlenül szükséges-e, hogy jövődől lelkészeket (is) „tanítson”?

Szentpétery Péter

Emlékezzünk Brachna Gábor amerikai magyar evangélikus lelkészre^{*}

Mostani előadásom címét hallva, vagy az elhangzott szavak kissé kibővített kéziratát olvasva, talán többen feltették vagy most, ezt a címet elolvassva, felteszik azt a kérdést „Miért kell újból emlékeznünk? Hiszen az „Evangélikus Élet”-ben olvashattunk már arról, hogy egy ilyen nevű, Magyarországon közel 90 évvel ezelőtt született evangélikus lelkész 1988. január 10-én Amerikában elhunyt.

Elsősorban alá szeretném húzni, hogy „nem kell” megemlékeznünk Brachna Gáborról a budapesti Evangélikus Teológián, illetőleg a „Lelkipásztor” címet viselő folyóiratban. Csupán Isten munkája iránt érzett hálaadás, egyháztörténeti okok és a tisztesség unszolhat bennünket az emlékezésre.

Brachna Gábor több földrészen volt Isten ügyének a munkása. A rábízott szolgálatot mindvégig hűségesen próbálta végrehajtani. Így van okunk érte hálát adni az Úrnak.

A mi egyházunk szórványegyház és a szórványban élők összegyűjtésével foglalkozó lelkészeket — legalábbis a múltban — „missziói lelkészek”-nek nevezték, és az általuk szervezésben levő közösségeket „missziói egyházközösség”-eknek. Brachna Gábor ilyen munkában állt, csakhogy nem Magyarország területén, hanem tengeren túl. Ahogy az országban ilyen munkában állókról nem felejtkezhetünk meg, mert szolgálatuk részét jelentik a magyar evangélikusság életének, a magyar evangélikus egyháztörténet is csonka lenne, ha megfejtkeznenék azoknak a szolgálatáról, akik az ország határain túl ilyen, missziói munkában állottak vagy állanak.

Végül azt is meg kell említeni, hogy Brachna Gábor, 1982 óta a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémia tiszteletbeli doktora volt, azaz ezzel egy olyan közösség — universitas — részévé vált, amely századok óta a tudományt művelőknek, tudományok segítségével szolgálóknak, vagy az ilyesmire felkészülőknak földrajzi, nyelvi és politikai határokon felülálló egységét képezte. Hogy a doktori cím adományozásának ez a jellege ne tűnjön el, becsületes és fontos dolognak tartom a Brachna Gáborra való emlékezést, mert egyszer kimondtuk: „Közénk tartozol!”

Néhány életrajzi adat következik most: Brachna Gábor 1908. október 30-án, Szarvason született. Édesapja evangélikus egyházi tanító volt. Iskoláit szülővárosában végezte, már középiskolás korában eldöntötte, hogy a lelkézi pályát választja élethivatásul. Így került 1927 őszén Sopronba, az Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karára.

1931. június 27-én Brachna Gábor végzett teológust püspöke, D. Dr. Raffay Sándor lelkésszé szentelte és segédlelkésznek Csömörrre küldte ki, ahol magyar és szlovák nyelven szolgált. Szeretett volna külföldre kijutni, hogy tanulmányait ott kiegészítse. 1932-ben eljött ennek az ideje, mert ebben az évben kapott a két világháború közötti időben először két magyar evangélikus ösztöndíjat az Egyesült Államokba. Az egyik Blaniczky Jenő, későbbi cinkotai lelkész, a másik Brachna Gábor volt. Az előbbi az Új-angliai államok valamelyik egyetemére került, Brachna Gábor pedig a New York-i „Union Theological Seminary”-ba. Ott két évvel később

* A budapesti Evangélikus Teológián 1998. február 20-án lerövidítve elhangzott megemlékezés teljes szövege

megkapta a teológiai magiszteri fokozatot („Master of Sacred Theology” — STM).

Tanulmányai színhelyén azonban hamarosan bekapcsolódott a New York-i magyar evangélikus egyházi munkába. Az ottani szórványban élő magyar evangélikusok összegyűjtését már 1928-ban megkezdte a legtöbb amerikai magyar evangélikus gyülekezetet megalapító, Pál apostolhoz hasonló missziói munkát végző Ruzsa István evangélikus lelkész, aki első ízben 1907-ben érkezett ki Nyíregyházáról Amerikába. Ruzsa István — egészségi okok miatt — kénytelen volt a szervezés alatt álló egyházközséget 1929-ben elhagyni, őt a lovászpatonai születésű, de a teológiát már Amerikában végzett Pölöskey Sándor követte, akit néhány évvel később Pittsburghba hívtak meg magyar lelkésznek.

Nemsokára ezután érkezett a fiatal Brachna Gábor New Yorkba és folytatta a néhány évvel korábban megkezdett szervezői munkát amellel, hogy a teológiai főiskolán tanult. Míg társa, Blانيتzky Jenő egy év után visszatért Magyarországra, Brachna Gábornak sikerült egy évvel meghosszabbítani amerikai tartózkodását. Önként vállalt szolgálata felvirágoztatta a New York-i szórványmunkát, azonban amikor eljött 1934-ben a búcsúzás ideje, a helybenlakó lelkész nélkül hanyatlani kezdett.

Ezen a ponton, csupán betoldásként szólni szeretnék a New York-i magyar evangélikus munka további sorsáról. Ez a harmincas évek közepén megszűnt és csak 1952-ben, egy új bevándorlási hullám érkezésekor sikerült újra elindítani. Ekkor az illetékes amerikai egyházkerület segítségével az emigránsként Amerikába érkezett Varga László volt abaújszántói lelkész eredménnyel kísérte meg egy kis gyülekezetbe szervezni a világ egyik legnagyobb városában élő szórványevangélikusokat. A már nem fiatal lelkész csak két évtizedig szolgálta őket. Nyugdíjbamenetele után az egyházkerület Belopotoczky Lajos lelkészt, akinek Jersey Cityben volt egy nagy angol nyelvű gyülekezete, bízta meg a gyülekezet gondozásával, aki ezt a munkát megkezdte, de szolgálata — váratlan elhalálása miatt — sajnos, hamar végéhez ért. Ezután a gyülekezet nem tudott lelkészt szerezni és a kerület feloszlatta, kérve a híveket arra, hogy csatlakozzanak egy, a lakóhelyükhöz közellevő, angol nyelvű evangélikus egyházközséghez. Ez a megoldás azonban csak a tagok egy részét elégítette ki, a nagyobbik rész vagy a New Yorkban munkálkodó két magyar református egyházközség valamelyikéhez csatlakozott, vagy szaporította azon Amerikában élők számát (azaz a lakosság 50%-át), akik nem tagjai semmiféle vallási közösségnek.

Brachna Gáborral még valami történt első amerikai tartózkodása során: megismerkedett New Yorkban egy Dunántúlról Amerikába kivándorolt magyar evangélikus családdal, Bogádékkal, amely család tagjai sokat segítettek neki az egyházi munkában. A három Bogád lány közül a legidősebb, Etel, igen megtetszett neki és fájó szívvel búcsúzott Amerikától, amikor eljött az idő, hogy Magyarországra visszatérjen. Későbbi lakásaikban, a kandalló felett, egy festmény vonta magára figyelmemet. Az sziklás tengerparton egy fiatal lány kendőt lobogtat egy már eltűnt hajó után. Mint később megmagyarázta nekem: ez a kép őket egymásra emlékeztette.

Visszaérve Magyarországra, Egved Aladár szegedi lelkész mellett lett Brachna Gábor segédlelkész, majd — a makói parókusi állás megüresedésekor — azt megpályázta és oda meg is választották. Így elérkezett házasságkötésének is az ideje, amelyre 1936-ban, Magyarországon került sor. Első gyermekük, a kis Eti, a szegedi szülészeti klinikán látta meg — a következő évben — a napvilágot.

Azonban Brachna Gábor makói munkája csak két évig tartott, ugyanis közben Cleveland városában, ahol 1906-ban, a város keleti oldalán sok magyar evangélikust összegyűjtő egyházközség már megalakult, az ottani fiatal lelkész, a miskolci származású Leffler Andor, gyülekezeti munkát kezdett a város nyugati felében is, ahol nagyszámú magyar evangélikussal került kapcsolatba, akik számára, rendszeres időközökben, délutáni istentiszteleteket tartott. Felhívta erre a

szép jövőt ígérő kezdeményezésre az Egyesült Amerikai Evangélikus Egyház vezetőségét és ajánlotta e szervnek egy lelkésznek Magyarországról való kihozatalát. Az egyház említett missziói szerve azután megtette a szükséges lépéseket, tárgyalt a Magyarországi Evangélikus Egyházzal és 1938-ban sikerült Brachna Gábornak és családjának Amerikába kiutazni. Így átvette Leffler Andortól a Nyugat-Cleveland-i Magyar Evangélikus Egyházközség pásztorlásának a szolgálatát, amelyet 18 évig hűségesen végzett. Nem egyszer kellett a gyülekezeti istentiszteletei számára az előző helynél alkalmasabb templomot illetőleg paplakot keresnie, amíg végül is a W 98. utca és Denison Avenue-i utcák sarkán felépült a magyar evangélikus templom, amelynek épületében gyülekezeti termek is vannak, mögötte pedig a paplak áll és az egyházi lakása. Ez a ma már kétnyelvűvé vált gyülekezet mostani otthona. Jelenlegi lelkészei Tamásy Zoltán és felesége, Molnár Éva.

Egy évvel Brachnaék kiérkezése után kitört a második világháború és — különösen az 1941 utáni évek — nehéz idők jelentettek a gyülekezet és lelkésze számára. 1945 után pedig új és szokatlan feladatok elé állították a történelmi események mind a kis gyülekezetet, mind a fiatal lelképásztort, amelyek a következők voltak: az európai menekültábrókban sínylő magyarok bevándorlási lehetőségének a megteremtése, a Clevelandba érkező magyarok fogadása és elhelyezése, valamint az egyházi munkába való bekapcsolása. Mindezeket a feladatokat a gyülekezet és Brachna Gábor — az adott körülmények között — példaszerűen oldotta meg. Így azután 1954-ben az Amerikai Magyar Evangélikus Konferencia (ez az amerikai magyar evangélikus gyülekezeteket összefoglaló érdekvédelmi szerv) elnökévé választotta, amivel a főesperesi cím jár. Az ezzel járó munkát 39 évig végezte. Évekig ő volt a Konferencia hivatalos lapjának, a legrégebben fennálló magyar evangélikus egyházi lapnak, az „Erős Vár”-nak a szerkesztője. Több írása jelent meg nyomtatásban, ezek között a legjelentősebb egy könyve, amelyet a bibliai könyvek történetéről, tartalmáról, sajátos üzenetéről és a Szentírás olvasásának gyakorlatáról, főleg magyar laikusok számára írt.

1955-ben a másik clevelandi gyülekezet, a keleti oldalon fekvő és akkor még mindig sok evangélikust gondozó „Első Magyar Evangélikus Egyház” hívta meg lelképásztorául, ahol 1976-ig, nyugalomba vonulásáig szolgált. Itt megismételte 1956 után, a II. Világháborút követő bevándorlási hullám alkalmával a nyugati oldali gyülekezetben végzett munkát: a menekültként Amerikába beengedett magyarok fogadását, elhelyezését, lelkigondozását; és, mint főesperes, ilyesmire biztatta magyar és nem magyar lelkésztársait is. Mint főesperes különösen sokat tett a torontoi Magyar Evangélikus Egyházközség megmaradása érdekében, amelynek egy ideig helyettes lelkésze is volt.

Már nyugdíjbamenetele után vállalkozott arra is, hogy helyettes lelkészként egy esztendő — feleségével együtt — a venezuelai Caracasban töltsön és az ottani magyar gyülekezetben, ahol e sorok írója közel két évtizeden át szolgált, lelképásztori munkát végezzen.

Az utóbbi években egészsége megromlott, így többször szorult kórházi kezelésre vagy ápolásra. Legjobban látásának meggyöngyülésére panaszkodott. Feleségével és már Amerikában született fiával és szeretteivel együtt, nehezen viselte el — még Magyarországon született — leányuk korai elvesztését. 1998. január 10-én azután az Úr idős szolgálja követte egyetlen leányát az örökkévalóságba.

Temetésére három nappal később került sor, mégpedig a Nyugat-Cleveland-i Magyar Evangélikus templomból, ahol koporsóját felesége, fia, négy unokája és sok rokona, jóbarátja és két amerikai gyülekezetének sok tagja állta körül. Az angol nyelvű ige hirdetést az Északkeleti Evangélikus Egyházkerület püspöke, a magyar nyelvűt Bernhardt Béla, az Amerikai Magyar Evangélikus Konferencia főesperese és Tamásy Zoltán tartotta, aki Harmati Béla püspök részvétnyilvánítását is felolvasta. Több laikus is méltatta Brachna Gábor szolgálatának a jelentőségét, végül egy ökumenikus lelkészi kör a „Térj magadhoz, drága Sion” eléneklésével búcsúztatta. A virrasztón

és a sírnál Tamásy Zoltán és felesége, Molnár Éva szolgáltak és így vettek búcsút a clevelandiak az észak-amerikai magyar evangélikusságnak nesztörától, akit Isten megőrző és az örök üdvösséget nyújtó ajándéka meglátásának a kegyelmébe ajánlottak.

Még néhány szó Brachna Gábor egyházi szolgálatáról:

Már korábban szoltam az elhivatásához való hűségéről. Szülőházájához és népéhez való viszonyát is hűség jellemezte, családi élete is hűségről tesz bizonyosságot.

Életének fordulatai sokszor új helyzetekbe hozták és ilyenkor, szinte mindig, jól felismerte, hogy mit jelent ilyen esetben az ige terjesztése és az embertárs szolgálatának a területén végzendő, addig talán még nem is gyakorolt teendő.

Otthona mindig tárva-nyitva állt vendégek számára és mindig talált időt, arra, hogy azokkal, akik segítséget, főleg lelkipásztori tanácsot kérnek tőle, foglalkozzon.

Talán nem egyszerűsítem le a dolgokat azzal a kijelentéssel, hogy az amerikai magyar evangélikus munka egy korszaka befejeződésének és egy új korszak eljövételének a határvonalán álló ember volt. Ha szükség volt arra, hátra nézett, kész volt a múltból tanulni, ha azonban a jövő útjainak a kanyargásait vizsgálta, mindent maga mögött hagyott és csak az előtte álló feladatokat látta, de mindenkor, leginkább összekulcsolt kézzel, fölfelé is tekintett, arra, Aki életének majdnem egy évszázad során át tartást adott.

Ezért ne legyen Brachna Gáborra való emlékezésünk csak az Úr egy idős szolgájának az eltávozásakor megvalósuló kegyeletteljes elcsendesedés alkalma, hanem kíséreljük meg azt, hogy meglássuk életének ama tanításait, amelyekkel az emlékezés órájában Isten minket gazdagítani képes.

Pósfay György

Igehirdetés Koren Emil temetésén

Zsid 13,14

Megrendülten állunk D. Koren Emil testvérünk ravatala mellett.

Társunk volt a vándorúton, biztatónk a boróban, az evangélium elkötelezett szolgája. Meleg szívű édesapa, akiről fia így vallott a gyász első perceiben: most is érzem kézmelegét. Odaadó hitves, aki gondoskodó határozottságával biztosította a család életének feltételeit. Megbízható testvér és a vérségi kapcsolatokat szívesen ápoló rokon.

Összeszámláltam általa írt önéletrajzában, 11 településen élt és részben szolgált. Az Isten vándora volt. Igaz reá a Zsidókhöz írt levél ígéje: Nincs itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük. S most a vándor hitünk szerint, hazaérkezett.

Koren Emil Békéscsabán látta meg a napvilágot 1915. április 7-én. Édesapja MÁV főmérnök volt.

Nagyapja hazánk akkor legnagyobb evangélikus gyülekezetének megbecsült papja. Anyai ágon Haan Lajos szintén csabai lelkész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja dédunokája. Koren István, a dédapa Aszódon Petőfi egyik tanára volt.

Szegeden szerzett érettségi oklevele után Sopronban tanul teológiai fakultásunkon. Közben egy évet Kolozsvárt tölt élete végéig hűséges barátjával, Benczúr Lászlóval, ahol életre szóló indíttatásokat nyer Jánosi Andor teológiai magántanár és helybéli lelkész előadásai és barátsága nyomán.

Raffay Sándor püspök avatja lelkésszé, majd ösztöndíjasként egy esztendőit tölt Finnországban. A testvéremmel való első találkozása egész életén át elkíséri. Suomiba újból és újból visszatér, mint második hazájába.

Majd káplán lesz Keken András mellett Hódmezővásárhelyen, később Debrecenben és Munkácson. A kárpátaljai Ungvár első paróchusi állomása, ahol a II. Világháború befejezéséig szolgál. A szórványmunka minden nehézsége és öröme között, kisebbségi helyzetben, új ösvényeken új módszereket próbál bevetni az evangélikusság megőrzése és a magyarság megmaradása érdekében.

Hatalmas asszimilációs áradattal szegül szembe. A határok új vonulata gátszakadás erejével sodorta el a parányi evangélikusságot, akiknek legjava az anyaországba menekült. Három év szakadatlan szolgálatát a közelmúltban kiadott *Kárpátaljai napló* című írása lírai szépséggel örökíti meg.

Mivel maga is elhagyni kényszerül őrhelyét, itthon Sztehló Gábor munkatársa lesz, s gyermekmentő akciója nyomán több mint másfélezer ifjú életet sikerül megmenteniük.

A Gaudopolis egykori gyermekei kegyelettel állják körül ravatalát, akikkel évente találkozott a Sztehló emléktáblát őrző budavári templom kápolnájában.

Humanitárius, de keresztény hitből fakadó tettéért a jeruzsálemi Yad Vasem kertben díszfa őrzi cselekedetét az igazak gyülekezetében. Példája jelzi, hogy a keresztény hit nem formális vallásosság, amely megreked a templom falai között, hanem a veszélyben lévőket elrejtése, a gyengék felkarolása, a szeretet leleményességével és a jézusi irgalom őszinteségével.

Budapesten három gyülekezetben szolgált. Kőbányán előbb káplánként, majd paróchusként 1957 áprilisáig, Budapest-Fasorban 1971-ig, majd Budavárán 14 éven át, 1985 húsvétjáig.

A evangélizáció határozta meg igehirdetését egész szolgálati ideje alatt. Nem véletlenül került Turóczy Zoltán püspök egyházkerületébe, a Tiszai táj lelki sodrásába. Klasszikussá vált bemutatkozó mondata vendégigehirdetőként a szószeiken: Koren Emil a nevem, s nagyon szeretem az Úr Jézust.

Ajkáról a finn kegyesség melegével szólt az evangélium, s átszótte a magyar nyelv szépsége és irodalmi igényessége. Egyszerre tudott teológiai mélységekből kincseket feltárni és az érzelmekhez szólni. A gyülekezeti alkalmakat családiassá, meghitté formálta egyénisége kisugárzásával, szétosztott szellemi-lelki kincseivel.

A szószeiknél jobban talán csak az írott betűt szerette. Századunk egyik legtöbb talentummal megáldott lelkészírója volt. Irodalmi vénája alkotásaiból kitűnik. Műveiben a finn táj szépsége éppúgy meglevenedik,

mint a szétszórt diaszpóra evangélikusainak keserű sorsa. Döng a hant az utolsó testvér koporsójára, írja. Most az ő urnáját takarja be az anyaföld csendje. Míg ott az utolsó evangélikust temetik, itt népes család hitvalló sokasága veszi körül a ravalt.

Egyházunk kétszer bízta meg sajtó-feladattal. Először 1945-ben, majd 1957 után öt évig az Evangélikus Élet szerkesztője. Keze nyoma, stílusa és szívverése kitapintható az öt évfolyam egyes példányain. Fájdalmas, hogy súlyos szemműtéte e munka feladására kényszerítette.

Gyülekezeteinkben országszerte ismert műve *Irgalmadat éneklek* című könyve, melyet szívesen olvasnak az énekeink keletkezése után érdeklődő híveink. 2500 cikke jelent meg, tíz önálló kiadvány gazdagította egyházunk teológiai és főként szépirodalmát. Írásai közül több szlovák, finn és német nyelven is kiadásra került.

Külön kell szólnunk — Isten iránti hálával — finn testvéreink közt végzett szolgálatáról. Egyedül Isten a tudója, hányszor tért vissza az ezer tó országába. Ha Suomiba utazott, átforrósodott a szíve. A nagyobb egyház gazdagabb irodalmából sokat közkinccsé tett magyar nyelven. Prédikált és előadásokat tartott. A két egyház közti hídverést egyházdiplomáciai feladatának tekintette. 1967-ben a Helsinki-i egyetem teológiai kara honoris causa doktornak fogadta, majd később a két nép és egyház közti szolgálatok elismeréseként a finn Fehér Rózsa lovagrend aranykeresztje kitüntetéssel mondhatta magáénak. Itthon is több kitüntetést kapott.

Hat ciklusban volt előbb a pesti, majd a budai egyházmegye esperese.

1957-től 1971-ig a déli, 1976-tól 1985-ig az északi egyházkerület püspökhelyettese. A totalitárius diktatúra esztendeiben — ellentmondásokkal teli kor nehézségei között — végzett egyházkormányzó szolgálatának értékelése az utánunk következő nemzedék egyháztörténéseinek a feladata. Az erdélyi költő, Reményik Sándor szavai biztatnak: Nem a mi dolgunk igazságot tenni, a mi dolgunk igazabbá lenni.

1944-ben kötött házasságot Podhradszky Margittal. Két fia, menyei és négy unokája állja körül a ravalt, hogy Istennek köszönjék meg mindazt, amit rajta keresztül közvetített számukra a Teremtő.

Koren Emil testvérünk, az Isten vándora életét végigkísérték a testi megpróbáltatás, a betegség gyötrelmei. Szívinfarktusok sora, tüdőembólia, a már említett szemműtét. Élete alkonyán a klinikai halál állapotából nyeri vissza alkotóképességét. Egészen Istené volt ő. Tenyerén hordozta.

Amikor budavári lelkészi stallumában utódja lettem, az iktatásomon sem lehetett jelen. Kórházban írt verséből idézek:

„Élet vagy halál
e két véglet eddig feszülő ritmusa
Most oly közeli, s oly mindegy lett!
Békévé simult mindegy.
Tenyérbe vésett névvel nézlek
s hogy markodba írtál
oly mindegy mely szóban
életben vagy halálban
gyűrsz vissza lényed melegébe.”

Őszinte vívódás ez, mely a hit bizonyosságába torkollik.

Nyugdíjas éveiben egy ideig szomszédok voltunk. Jó szomszédok. Gazdag volt humora és nem fogyott el jó kedélye.

Amikor a finnek vásárolta Tartsay Vilmos utcai otthonába költözött, akkor is hűséges maradt budavári gyülekezetéhez. Betegségei miatt szószerűre alig lépett már, de a budavári templom és gyülekezet története című könyvei kifejezték ragaszkodását egykori gyülekezetéhez, híveihez.

A halál árménykának völgyében írta személyes vallomásként:

„Mosollyal szeretnék meghalni. Nem a félelmes kaszást várom, a fekete leplevel, csontarcával és rozsdás kaszával. A Küldöttet várom, aki a hazahívó szót hozza... Meghasad a véges és kitarúl a végtelen. Kicsivé törpül, ami immanens, és betölt mindent a transzcendens. Céljához ér a hit is, amely itt homályos sejtés, ott a nem látott dolgok valósága. Hogyne szeretnék hát mosollyal meghalni! Uram Jézus, mosolyogj helyettem, mint egykor szenvedtél helyettem!”

Nincs itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük. Koren Emil testvérünk Magyarország, Erdély, Finnország és Isten országa polgárának tudta magát. Szolgált az Urat, s fürkésző szemével a jövődöt körvonalait pásztázta.

Az Isten vándora, aki 11 földi országot barangolt be Európában, hazaérkezett. Koren Emil, az édesapa, hitves, testvér és nagypapa, rokon és szolgatárs kezében az útlevelel Istennél kopogtat. Az útlevelelben egyetlen pecsét, mely érvényessé teszi és belépésre jogosítja, Krisztus keresztje. Amikor most utolsó Isten hozzádót kiáltunk, fájdalomunkban legyen e kereszt mindnyájunk menedéke, vigasza és jövődöt adó reménye.

Szebik Imre

Egy volt tanítvány visszaemlékezései...

Amikor az ungvári kis neogót templom oltára előtt, a színes üvegablakokon beáradó nap fényében, 1942-ben hatan térdeltünk és lelkészünk áldóan fejünkre tette kezét, nem hittem volna, hogy egyszer majd nekem kell megírnom a nekrológiát. A Ti nevetekben is, drága konfirmandustársaim, Jenő, Viktor, Aladár, Piri, Katuska... Meg lehet azt írni, hogy mit jelentett az az

áldás, akik a nagy vihar idején ennek erejéből éltetek (egyikötök a haláltáborban pusztult el), és csapzottan, viharverten most is vallotok róla, mint ahogy az Te is tetted Jenőké, Zólyomból mostani karácsonyi soraiddban?!

Koren Emil volt az áldó lelkészünk.

Életrajzi adatai: 1915. IV. 7-én született Békéscsabán. Gyermekkorát ott töltötte a templomtornyok tövében,

rövid ideig Orosházán. Mire iskolába került, szüleivel Szegeden élt. Nyolc gimnáziumi évét a szegedi Klauzál Gábor reálgimnáziumban végezte, s ott is érettségizett 1933-ban. — Teológus lett és 1933–37-ig Sopronban tanult, majd a hatodik szemesztert a Kolozsvári Református Teológián töltötte stipendiánsként. Ifjúkori lelki fejlődésében meghatározó volt Ittész Mihály győri és Járosi Andor kolozsvári lelkész, akikre később is mindig nagy szeretettel emlékezett vissza. 1937. június 26-án avatta lelkésszé a Deák téren Raffay Sándor püspök, majd azt követően egy éves tanulmányútra Finnországba utazott, s Helsinkiben iratkozott be az egyetemre. Segédlelkészi éveit Hódmezővásárhelyen, Debrecenben, majd önálló munkakörben Munkácson töltötte. Ezután egyhangú meghívással Ungvárra került parókus lelkésznek, ahol három évig, a háború befejezéséig szolgált. Az ostrom alatt Budán volt, rövid ideig Ganz-gyári munkásként, majd a Pax gyermekmentő akciónál dolgozott. 1945 után közel egy évig Szentotnyát, Rákóczi telepet és Nagymágocsot gondozta helyettes lelkészként. Ezután Kőbányára került, előbb Majba Vilmos mellé, majd az ő nyugdíjba vonulása után egyhangúan meghívott lelkészként. Ő volt a Pesti Egyházközség utolsó, még Deák téren választott parókus lelkésze kőbányai szolgálati hellyel. Kőbányán 12 évet töltött. 1957 áprilisától a fasori gyülekezetben szolgált 1971. július 18-ig, amikor is a budavári gyülekezet hívta meg lelkészének. Kőbányai működésének kezdetén három évig az Egyetemes Egyház sajtólelkésze, később a Pesti Egyházmegye főjegyzője, majd 1956 tavaszától esperese lett. Budavári meghívása után a Budai Egyházmegye választotta esperesnek. 14 éven át volt a Gyülekezeti Segély országos vezetője, a Déli Egyházkerület főjegyzője, majd püspökhelyettese. 5 éven át szerkesztette az Evangélikus Életet. Tagja volt az énekügyi bizottságnak. Sokat fáradozott a második világháború után a finn-magyar kapcsolatok kiszélesítése érdekében. Számos finn könyv és tanulmány fordítását készítette el kéziratban. 1967-ben a Helsinki-i egyetem hittudományi kara doktorrá avatta (honoris causa). Családot 1944-ben alapított, felesége Podhradzky Margit, az egykori tordasi esperes leánya, pedagógus lett. Két fia Péter és András mérnökök.

Papi ősök ivadéka volt, a békéscsabai Haanok, a mezőberényi Jeszenszkyek anyai, nagyanyai ágon elődei, az aszódi, majd szarvasi Koren István dédapja, a békéscsabai Pál nagyapja volt. Ötvenes éveitől kezdődően betegségek által sok próbának volt kitéve.

Egy sokszínű, gazdag talentumú, baráti nemzedéknek volt tagja. Ez a nemzedék veret adott evangélikus egyházunknak a II. Világháborút megelőző évtizedekben. Koren Emil elsősorban írásai által lett ismert, amelyekből egyszerűség, derű és gyermeki hit áradt. Írásainak hatása máig is elevenen él a lelkekben. Írt az ébredésről, finnországi élményeiről, utakról, gondolatokról, énekekről. Érdekelte az emberek sorsa,

felfogta az élet finom rezdüléseit, minden mögött felfedezte a szépet, a vigasztalót. Igyekezett a rábízottakat a Biblia szeretete és az irodalom szeretete által egy belső, a nyers realitásokon kissé felülemelkedő érzékenységre nevelni.

Otthona nyitott volt mindenki számára. Könyvtárát mindenkinek — akiben érdeklődést fedezett fel — rendelkezésre bocsátotta. Az ifjúságot mindig olvasásra nevelte. Tőle tanultuk meg szeretni Reményiket, Adyt, József Attilát, Babitsot, Túrmezei Erzsébet verseit. Írásait, fordításait indigóval több példányban legépelte, szépen befűzte és az érdeklődőknek átadta akkor, amikor ilyen irodalomhoz nem lehetett hozzájutni. Mindezt nevelő szándékkal tette. A baráti beszélgetéseket mindvégig igényelte. Utolsó ideig várta, hogy valaki betoppanjon hozzá vagy felemelje a kagylót.

Tanítványai a nyolcadik parancsolat — lutheri magyarázatának komolyan vételét tőle tanulhatták meg. Soha nem tudott bántóan ítélni. A gyűlölködésre képtelen volt. „Mindent mindig a javára magyarázni” — és megbocsátani, ez volt belső mottója.

Végig érezte, hogy szép nemzedéke valahol tovább is együtt van és összetartozik. Utolsó írásainak egyike őszinte, meleg visszaemlékezés volt „találkozásaira”. Vágyódott a kézfogásra. Pedig a nagy sodrásban az utak valahol elváltak egymástól. Ő bízott abban, hogy az egyháznak van útja a mocsáron, hínáron, zátonyokon keresztül is. A legkeményebb időkben is elvitte ifjúságát a Mátrába egy kis „lelki-teszt táborozásra”, ahol már évről-évre vártak bennünk nagy szeretettel Ordass püspök úr nőtestvérei. Gyülekezetében soha nem politizált.

Segítette az egyház élén álló barátját az egyházért folytatott nem könnyű küzdelemben. Bizonyára voltak rossz döntései, kötött fájdalmasan rossz kompromisszumokat. Talán ezeket sem volt mindig könnyű felvállalni. Isten bocsássa meg tévedéseit!

A nyugodt, zökkenőmentes háttérrel felesége biztosította számára.

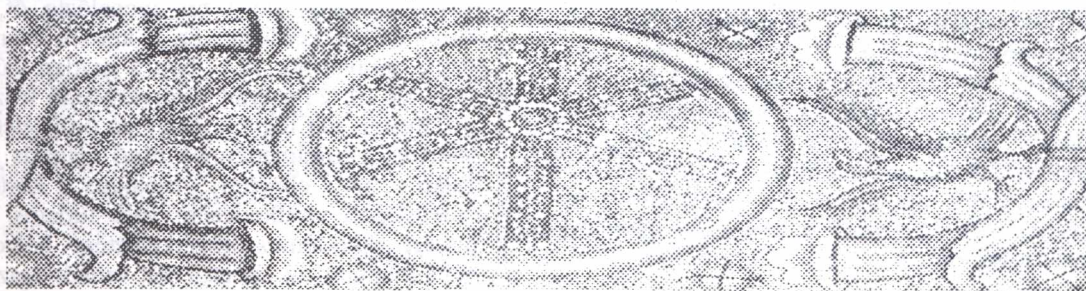
A halállal régen kibékült, mivel többször állt a halál szélén. Ady istenes verseit akkor tanította nekünk, amikor a diktatúra éveiben ezeket szinte kiiktatták költészetéből. Gyertyafény mellett — Finnországból hozta a gyertyák szeretetét — kedves finn énekei eléneklése után gyakran olvasta Ady versét: Imádság háború után.

„Uram, háborúból jövök én,
Mindennek vége, vége
Békíts ki magaddal és magammal,
hiszen Te vagy a Béke!”

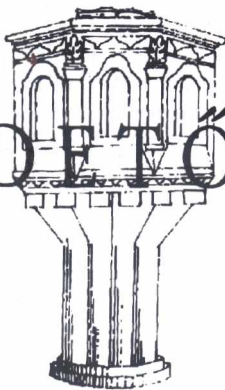
Jézus Krisztusban ő megbékélt Istennel, a világgal, önmagával és a halállal.

Legyen emléke áldott!

Kinczler Irén

AZ IGEHIRTETŐ MŰHELYE

Szentháromság ünnepe

Jn 3,1-15 exegézise

Titokzatosság szövi át Szentháromság ünnepének tartalmát és ógyházi evangéliumát. Az evangéliumi szakasz – mely a Nikodémus látogatása történetének különválasztott első része (s mint ilyen tartalmilag nem teljes) – nem e titok magyarázatát akarja adni, hanem egyfelől a Szentháromság egy Isten munkálkodását állítja elének, másfelől e munkálkodás célját és eredményét az ember életében: az újonnan, hívő életre születést.

A farizeus Nikodémus, a zsidók gazdag főembere a zsidó apokaliptikus várakozások (a messiási korszak beköszöntét várók) képviselője, akik Jézust „féligmeggig hittel” (Kamer) tisztelik. Jézus világossá teszi a számára, hogy az ő személyében és tetteiben az új korszak beköszöntött, az Isten országa (amit János csak e történetben említ, s megtapasztalása – *ιδειν*: meglátni, megtapasztalni 3. v. – tartalmilag azonos az örök élet fogalmával 15. v.) hirdetik. Más rokon megközelítés szerint (Barrett) Nikodémus a zsinagóga képviselője a keresztyén egyházzal szemben, s ez magyarázná, hogy a történet második részében már csak Jézus beszédét olvassuk.

A Lélek munkája nagy hangsúlyt kap. Úgy tapasztaljuk, mint a szél tevékenységét (8. v.): bár magát nem látjuk, de amit végez, tapasztaljuk (*pneuma*: lélek, szél). „A *pneuma* fúj, és annak zúgását hallod...” – mindkét ige folyamatos (*impf.*) cselekvést jelöl!

Jézus, aki egyetlen mennyei „összekötő” e világon (13. v. – melyben már mennybemenetelére is utal, illetve amiről az evangélista tanúságot tesz), az Emberfia (a mennyei és földi világ összekötője) a hitre vonatkozó földi dolgokról (újjaszületés) tesz bizonyosságot (9-12. v.). (Kamer megjegyzi, hogy talán nagyobb érdeklődést váltana ki, ha Jézus a mennyei dolgokról szólna, de a földi élet valóságában az ide, az ember megmentéséért eljövő isteni munkálkodásról kell beszélnie – a mi hitre jutásunkért is.) De a zsidó messiási várakozásokra nagy hatással levő pusztai vándorlás hagyomány ércikgyő történetét felhasználva előre megvilágítja munkálkodásának központi helyét, a kereszten való felemeltetést, ami egyszerre a szenvedés és a megdicsőülés helye Jánosnál. A kereszten adott váltság ajándéka az örök élet.

(Az Atyaisten munkálkodásának tartalmát – *αγαπη* – megadó 16. vers tenné egészé az igehirdetési alapige szentháromsági tanúságtételét.)

Igeszakaszunk tartalma: „A Szentháromság együttes műve a Szentlélektől születő új élet” (Jánossy Lajos). Tehát a Szentháromság egy Istent munkálkodásában állítja elének, nem elemzendő dogmatikai tételként. Ettől azonban elválaszthatatlan, hogy e munkálkodás címzettje az ember.

Az újonnan (*ανωθεν*: újonnan, újra, felülről) születés nélkül senki sem tapasztalhatja meg Isten országát (az örök életet). Az ember természete szerint test (*σαρξ*: hústest, evilági – tehát nem egyszerűen anyagi!), s ezzel el van zárva e lehetőségtől. Csak a víztől és Lélektől születés mentheti meg (e gondolat 1,33-ra utal vissza). Ezt a csodát az ember éppúgy nem érti meg, mint Nikodémus. „A Lélek csodája csak olyan módon 'lehetséges', hogy Isten szeretetből elküldi Fiát” (Kamer). Ez csak Isten ajándéka lehet, mely az egyetlen lehetőség a „testi” ember számára, s amit az ember csak a hit bizalmával ragadhat és tapasztalhat meg, s amiért e vasárnapon is magasztalhatja és imádhhatja a Szentháromság egy Istent.

Korányi András

Igehirdetést segítő gondolatok

A TITOK NYITJA

Jézus és Nikodémus éjszakai beszélgetése nem a Szentháromságtan akadémikus elemzése, hanem a Szentháromság „története”. Bár a tekintélyes vallási vezető bevezető mondata tipikusan teológiai ihletésű és hangvételi, hiszen az Isten Küldöttét igazoló „jelek”-ről szól, Jézus válasza egészen más irányt ad a beszélgetésnek. Egyszerre élessé és személyessé válik a kérdés azáltal, hogy Jézus a kettős „Ámen, ámen” formulát használja, illetve azonnal az Isten országáról kezd beszélni, mégpedig nagyon erőteljes, kategorikus kijelentésekkel. Az az érzésünk, hogy Nikodémus még folytatta volna, de Jézus megelőzte őt, válaszolva a kimondatlan kérdésre. Ez a kérdés talán ugyanaz lett volna, amivel Mk 10,17-ben a gazdag ifjú áll Jézus elé, vagy Lk 10, 25 szerint a törvénytudó tesz fel Jézusnak: „Jó Mester, mit tegyek, hogy az örök életet elnyerjem?” Miért ez a türelmetlenségű tűnő reagálás Jézus részéről? Talán az elméleti teológus körülményeskedő, óvatoskodó viselkedésére való tudatos reflektálás ez, hiszen Nikodémus következtetése helyes – a jelek egyértelműen az Istentől jött tanítót igazolják – de a

farizeus mégsem meri vállalni nyíltan ezt a felismerését. A továbbiakban az is kiderül Jézus szavaiból, hogy ez a felismerés még nem jelenti az Isten országa titkának föltárulását, a titok az ember számára felfoghatatlan és megvalósíthatatlan. Mit kezdünk hát textusunkkal? Hogyan kerülhetjük el az érdektelen teologizálást? Ma igazán keveseket érdekel a trinitárius-unitárius vita, pedig egykor magasra csapott a szenvedélyek, sőt a máglyák tüze emiatt.

1) KÖVETKEZTETÉS A JELEKBŐL — A TEREMTŐRE

Úgy vélem, kiindulhatunk abból, hogy az ember ma is figyel a valós, vagy nem valós jelekre. Jeleket vár az űrbeli civilizációtól, jeleket lát a gazdasági mutatók változásában, jelzésértékűnek vesz bizonyos környezeti, illetve társadalmi változásokat. Igehirdetésünk tétje, hogy sokféle ellentmondásos jelértelmezés világában a Jelre mutassunk, mely változatlan. Nem kell megtagadnunk a revelatio naturalis időtálló alaptételét, a Teremtőről való bizonyágtételt. Ezt a Jelet szinte mindenki érzékeli, ezért el kell mondanunk: a Jel valós, de nem elégséges a Titok megfejtéséhez, tovább kell lépünk, ahogy Nikodémust is továbbvezeti Jézus.

2) KÖVETKEZTETÉS AZ ÚJONNAN SZÜLETÉSBŐL — A LÉLEKRE

Ugyancsak tagadhatatlan tény, hogy az ember életében vannak minden logikának ellentmondó változások. Ezek mögött valamilyen lelki tényező áll, pl. egy megrázó baleset, halál-közeli élmény stb. Igehirdetésünknek itt a Lélek által és a más lelkek által való újonnan születés közti alapvető különbségre kell irányulnia. A „felülről születés” nem emberi közreműködés eredménye, hanem kizárólag a Lélek műve. Ez a változás elengedhetetlenül szükséges, de nincs az ember hatalmában. A Lélek nem gerjeszhető különféle vallásos vagy okkult módszerekkel, e módszerek csak a pszichikumra vannak — többnyire káros — hatással. Az újonnan születés éppen ezért határozottan megkülönböztetendő minden emberileg motivált változástól, sőt a megtéréstől is. A megtérést a próféták, apostolok, Keresztelő, sőt Jézus is úgy hirdeti, mint az ember által megtehető és joggal elvárt életűjülést, ezzel szemben az újonnan születés kizárólag a Lélek által történhet.

3) A TITOK MEGRAGADÁSÁNAK EGYETLEN LEHETŐSÉGE — A JÉZUS KRISZTUSBAN VALÓ HIT

Nemcsak mi küszködünk a magunk és hallgatóink értetlenségével, hanem Jézus is erről beszél: „hogyan fogtok hinni, ha majd a menyieket mondom nektek?” A tanítványok sem tudtak hinni, pedig hallhatták eleget, és pedig magától az Úr Jézustól. Ezen a ponton kell elhangoznia annak, ami Jézusban, mint Emberfiában valósul meg. Itt beszél Jézus a legnagyobb titokról, ami mégis mindenki által megragadható. A kereszt titka ez, ahol a testté lett Ige megnyílik és a halálra ítélt ember számára elérhetővé válik a kegyelem.

A szentháromság ma is érthetetlen, a kegyelem ma is megmagyarázhatatlan, de mindkettő valóságosan megragadható Jézus Krisztus személyében és váltságművében.

Szentháromságünnepi igehirdetésünk bizonyára gyarló kísérlet marad csupán, minden becsületes igyekezetünk ellenére. Ez azonban senkit se kedvetlenülítsen el, mert az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Atya szeretete, a Szentlélek közössége ma is létező, cselekvő és történő Valóság.

Győri Gábor

Szentháromság ünnepe utáni első

vasárnap

Lk 16,19-31 exegézise

A Lukács külön anyagából származó kétpólusú példázat első (19-26) része ismert volt már a rabbinikus, sőt az ősi egyiptomi hagyományban is. Feltételezhető, hogy Jézus ismerte és használta, ugyanakkor saját céljainak megfelelően át is alakította őket. A második (27-31) rész viszont teljesen új betoldás, hiszen a történet e nélkül is kerek egész lenne.

Nyilvánvaló, hogy teljesen félrevezető lenne a szakaszt úgy értelmezni, hogy az a földi életben megmutatkozó szociális egyenlőtlenségeket kompenzáló, a szegényeket túlvilági örömmel kecsegtető, a gazdagokat pedig a Gyehenna tűzével fenyegető programot hirdetne (bár a történelem folyamán az egyház többször élt ezzel a lehetőséggel - ennyiben jogos az a bizonyos marxi kritika a "nép ópiumáról"). Ugyancsak félreértés lenne azt gondolni, hogy itt gondosan kimunkált teológiáról, egyfajta "túlvilági útmutatóról" lenne szó - ilyen értelemben az angyalok, pokol, stb. említése félrevezető - hiszen mindez tulajdonképpen csak arra szolgál, hogy figyelmünket az evilági történésekre fordítsa, mint az egyetlen olyan lehetséges helyre, ahol az ember képes helyzetének megváltoztatására.

Természetesen tagadhatatlan tény, hogy mindnyájan különböző adottságokkal és eséllyel születünk a világra, ami sok tekintetben meghatározza sorsunk további alakulását. Mégis ostobaság lenne azt gondolni, hogy mindez csupán a véletlennek, a természet szeszélyének tudható be. Bár sokszor ez nem világos előttünk, de nagyon is konkrét, meghatározott oka van, hogy hova, és milyen anyagi erőforrások közé születünk. És ahogy önmagában véve nem jelent semmiféle erényt, vagy belépőt a Paradicsomba az, hogy valaki szegény - ugyanúgy a gazdagság sem számít bűnnek. A túlvilági sors nem a szociális helyzet függvénye, ugyanakkor a szociális helyzet eltérő evilági lehetőségeket jelez. Gazdag és szegény - mindkét formának megvan a maga létjogosultsága és értelme - ugyanakkor buktatója is.

A gazdagságnak minden korban megvolt az a veszélye, hogy egy idő után öncélú birtoklási vágygá fajul, és végső soron elzár: először csak embertársainktól, ugyanakkor rajtuk keresztül Istentől is. Egyszerű hangsúlyeltolódásról van szó. A példázat nem beszél arról, hogy ez a gazdag kifejezetten gonosz lett volna. Könnyen elképzelhető, hogy részt vett különböző jótékonyági akciókban, esetleg közéleti tevékenységet is folytatott, ahol pozitív módon szónokolt a szociális egyenlőtlenségek visszaszorítása érdekében - csak éppen azt az egy szerencsétlen koldust (konkrét embert!) nem vette észre a saját kapujában! Nyugodt lelkiismeretét jelzi az az alig palástolt öngazolás is, amikor arra kéri Ábrahámot, hogy figyelmeztesse testvéreit - annyira erős tehát a saját maga köré épített fal, hogy az még a konkrét baj beköszönte után is megőrzi az illúziót, és képtelenné teszi a bűnbánatra.

A másik oldalon ott van a szegénység. Társadalmilag - hol burkoltan, hol nyíltan - megvetett állapot, a szegény

osztályrésze a nyomor, kiteszítottság és helyzetének reménytelensége (21.vers: kutyák = tisztátalanság). Központi fogalom itt a szenvedés. Sajnos boldogságmániás korunkban túl gyorsan *értékelünk* bizonyos dolgokat, anélkül, hogy az *értelmükre* rákérdeznénk. Így felejtettük el azt is - amit az ókor összes nagy vallása tudott - hogy a szenvedésnek értelme és értéke van, a szenvedés megnyit. Figyelmeztető jelzés, ami tudatosítani szeretné helyzetünket, és rávilágít a kritikus pontokra. És pontosan ez az, ami kiemeli Lázárt ebben a példázatban (Eleázár = Isten megsegít/ett). Lázár - bár borzasztóan szenvedett - a megaláztatások közepette sem felejtette el, hogy sorsa nem a véletlen műve, Istennek terve van vele. Nem vált hasonlóná XX. századi kortársaihoz, akik megcsömörölten és kiábrándultan a megváltást görcsösen a másik pólus elérésében látják, és képesek egy életet végigsíránkozni a "külső körülmények" igazágtalan voltáról. Nem, Lázár nem keverte össze az eszközt a céllal, és nagyon jól tudta, hogy a feladat végeredményben mindig és mindenkinél ugyanaz: eltérő szociális helyzet közepette is megtalálni az utat ahhoz az Istenhez, aki egyedül képes arra, hogy megsegítsen. Ez az út pedig a másik emberen keresztül vezet.

Nánai László

Igehirdetést segítő gondolatok

Az egyházi esztendő olykor „ünneptelen” félévnek nevezett időszaka kezdődik ezen a vasárnapon. Az ünnepeket látható, látványos külsőségek között ünnepeltük — ez természetes és rendjén van. Karácsony, húsvét és a konfirmáció ünnepe különösen is látható, látványos elemekkel, kellékekkel, mozzanatokkal díszes. Pünkösöd és Szentháromság ünnepén már jóval szegényesebb ez a kelléktár. Most viszont mintha egyfajta „böjt” kezdődne: december végéig, azaz karácsonyig nincs olyan ünnepünk, ami a maga látványos elemeivel templomokat megtöltő tömeget hívogatna. Talán ezért is nevezik sokan ünneptelennek az előtűnk álló félévet.

Éppen ezért igénk rögtön e félév kezdetén nagyon fontos dolgokra irányítja figyelmünket: ne a láthatókon csüngjön hitünk, ne azokon tájékozódjunk! Rövid emlékeztetőül húsvét ünnepére: A tanítványok húsvéti hite, öröme nem a közöttünk megjelent Feltámadott meglátásával született! *Akkor megnyitotta értelmüket, hogy értsék az Írásokat, és így szólt nekik: „Így van megírva: a Krisztusnak szenvednie kell, de a harmadik napon fel kell támadnia a halottak közül.”* Lk 24.45 És míg Tamásnál (szabályt erősítő kivételként!) célt ért a „hiszem, ha látom!” nagyon általános emberi igénye. Tamás óta kizárólag a „hiszem, ha hallom” isteni rendje van érvényben. *A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által.* Rm 10.17. Az Agenda által megadott téma is erre utal: „Figyelj a hívó szóra!”

1. A gazdag és Lázár példázata világosan mond ellent az ún. „viszonzás-teológiának”, azaz: a gazdagság Istentől kapott jutalom, mintegy igazoló pecsétje a kegyes életnek; a szegénység viszont éppen ellenkezőleg: Isten büntetése, mely az istentelent sújtja. Az anyagi helyzet tehát a kegyesség fokmérője. Ez a

súlyos tévedés mai, magukat keresztyénnek nevező szektákra is jellemző. Sőt, melyikünk ne hallotta volna buzgó templomlátogató szájából a döbbenetes mondatot: „Jól megbüntette, megverte Isten N.N-t a betegséggel”; vagy éppen ellenkezőleg: „Miért pont engem, nyilvánvalóan kegyes embert ért utól a szenvedés?” A példázatból kiderül: Isten igazsága éppen ennek, azaz a láthatókon való tájékozódásnak az ellentéte! E földi gazdagság, jólét nem jelent, nem jelenthet belépőt az örök életbe, ugyanakkor az e földi nyomorúságnak nem föltétlenül folytatása a kárhozat. Persze a gazdagság Istentől elválasztó veszélyeire is gondolhatunk. *„Sőt azt is mondom nektek: „Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.”* Mt 19,24. E textusban azonban nem ezen van a fő hangsúly, és nem is a szociális érzékenységen, hanem a látható körülményeken és a hallható igén való tájékozódás szöges ellentétén.

2. Megszivlelendő mondanivalója a példázatnak az is, amit így summázhatnánk: a síron túl a kocka már el van vetve! Ott már végleges lesz az a bizonyos szakadék. *Mert ő mondja: „A kegyelem idején meghallgattalak, és az üdvösség napján megsegítettek. Íme, most van a kegyelem ideje! Íme most van az üdvösség napja!”* 2Kor 6,2. A kegyelem ideje nem a színről színre látás idején lesz, hanem most van, ebben az aiónban: az ige hallásának idején! Az örök élet sem a síron túl kezdődik, hanem már e földi életben, ha az ember hiszi és vallja az Úr Jézus érte, helyette, miatta vállalt kereszthalálát, és ezt tényleg igaznak is tartja. Örök élet vagy kárhozat választítja tehát itt és most van. A Lukács írása szerinti evangéliumban különösen hangsúlyos a kairosz: az „itt és most”.

3. Isten mindig küldött embereket, akik az Ő igéjét szölták. (Zsid 1,1) Isten ritkán küldött látványosságot és jelet. Ha küldött, abból sem támadt hit. Lázár feltámadásából nem született hit. A kereszt látványosságából nem született hit. A Feltámadott meglátásából nem született hit. Az Egyház látványos ünnepeiből, ügybuzgalmából önmagában még nem születik hit. Sem az „ünnepes”, sem az „ünneptelen” félévben. Van Mózesünk, vannak prófétáink, nekünk is írtak ők — de húsvét után a Szentlélek által mi már tudhatjuk, vallhatjuk: mindenk fölött van Krisztusunk — *Őt hallgassátok!* Az Ő hitet teremtő és tápláló szava és a keresztség és úrvacsora szentsége a Krisztusban való élet (üdvösség) egyetlen forrása, nem pedig a látható, látványos dolgok. Figyeljetek **erre** a hívó szóra!

Igehirdetési vázlat:

1. Isten és ember mérlege ellentétes módon működik
2. Az örök élet vagy kárhozat kérdése „itt és most” dől el, a földi életben. Az örök élet feltétele egyedül a Krisztus érdemébe és az Ő személyébe kapaszkodó bizodalmas hit.
3. E hit forrása ma sem a látás, hanem az ige hallása. Énekjavaslat: 258-as.

Kovács László

Lk 14,15-24 exegézise

A kijelölt szakasz szoros kapcsolatot mutat 14,7–14-gyel. Az asztalnál ülők egyikének felkiáltása is a közvetlenül előtte elhangzottakra utal vissza, vagyis a mennyei viszonzásra, mely az igazak feltámadásakor valósul majd meg. „Boldog az, aki Isten országának vendége.” Reflexszerű, őszinte kijelentés ez, s ráadásul valóban igazságot mond el. Jézus azonban észreveszi mögötte azt a túlzott magabiztosságot is, mely az üdvösség kérdésében a saját vallásosságában öntelt emberre jellemző. Ezért hangzik el, válaszként a felkiáltásra, a nagy vacsora példázata. Ebben Jézus azokról beszél, akik a vacsorára való meghívásukat túl könnyedén veszik és végső soron éppen e magatartásuk miatt veszítik el az asztalhoz való letelepedés jogát.

A történet szerint a házigazda először gondosan megválogatja, kiket hívjon meg vacsorájára, s a kor szokásának megfelelően már jó előre közli velük szándékát. A vendégség idejének elérkezésekor e korábbi meghívást illet megismételni, de most már személyesen. A házigazda ezt sem mulasztja el. (Jézus példázata egyébként ennél a mozzanatnál kezdődik, s az első meghívásra csak a „meghívottak” kifejezés utal.) A meghívottak azonban (Jézus hallgatói számára hallatlanul udvariatlan és érthetetlen módon) most sorban lemondják a megjelenést. Elképzelhető, hogy terveik időközben megváltoztak — ezt próbálják bizonygatni egyébként különböző kifogásaikkal is —, erről azonban megfélemlítettek értesíteni a házigazdát. Nem vették komolyan, sőt félvállról vették a meghívást. De ha szigorúbban akarnánk értelmezni a példázatot, akkor azt is mondhatnánk, hogy előnyben részesítik mindazt, ami a pillanatnyi jólétet és boldogságot biztosítja számukra, szemben azzal, amit a házigazda adni szeretne, s e meghívás valamint a vendégségben való részvétel egy olyan terhet jelent számukra csupán, amely alól mindenképpen szeretnék kivonni magukat. Ez esetben tehát nem egyszerűen nem becsülik meg, de egészen határozottan megvetik a meghívást s azon keresztül magát a vacsorát is.

Ezek után a házigazda még kétszer küldi ki szolgáját: először a szegényeket és elesetteket invitálja meg (vö. 14,12–14), majd mindazokat, kiket a szolga az utakon talál. Kijelenti: az első körben meghívottak közül senki sem fogja megízlelni a vacsorát. Ez utóbbi két meghívás egyike Isten gondoskodó szeretetének Izrael szegényei és elesettei felé való odafordulását, míg a második a kegyelemnek a pogányok irányában való kiterjesztését jelképezi. „Kényszeríts bejönni mindenkit” — hangzik a felszólítás. Ez semmiképpen sem erőszakra való buzdítást jelent. Olyan embereket kell most meghívnia a szolgának, akik még csak álrukban sem gondolnának arra, hogy valaha is részük lesz ilyen kiváltságban. Meg kell értetni, el kell velük fogadtatni az üzenetet, meg kell

győzni őket, hogy megértsék: valóban meghívottak a nagy vacsorára.

Smidélus András

Igehirdetést segítő gondolatok

Lehetséges vázlat:

1. Vágyakozás Isten országába
2. Visszakozz? Mi a fontosabb annál, amit Urunk kínál?
3. Isten mindenkit hív — rajtad áll, mit kezdesz a hívó szóval!

BOLDOG EMBER AZ, AKI ISTEN ORSZÁGÁNAK VENDÉGE!

Egyetemes emberi felsőhajtás lehetne ez. Ugyan ki ne szeretne Isten országába kerülni, főként annak a tudatában, hogy „Fenn a menny egy boldog hely”. A mindennapok sodrásából és problémái közül bizony jó lenne kikerülni. Aki megteheti, évente legalább egyszer, nyáron megpróbálja elfeledni a robotos hétköznapiakat és elutazik lakóhelyétől jó messzire, hogy kikapcsolódjon, kikerüljön a mókuserékből. Az utazási társaságok kínálata is paradicsomi szépségű helyekre, szigetekre szól. Egy gyönyörű tájon nincs gond, nem lehet szó földhözragadságról, nem kísért a tandíj, energiaáremelés, a közbiztonság romlása és a munkahelyi konfliktusok sem. És milyen szerencsés az, aki eljuthat oda. Különböző játékok hozzák lázba a közvéleményt: milyen boldog ember az, aki egy repülőjegyet nyer Hawaiiira... A szíve mélyén minden ember arra vágyik, hogy eljusson oda, ahol nincs könny, betegség, fájdalom, halál. De amikor kiderül, hogy ez egyedül Isten országában van csak így, és a „belépőjegy neve”: Jézus Krisztus, akkor jönnek a fenntartások.

Vágyakozás ugyan minden emberben van, de ha személy szerint rájuk kerül a sor, már nem is gondolják olyan szépnek, jónak és nélkülözhetetlennek azt, hogy Isten országának ünnepi vacsoráján részt vegyenek... (vö. Prölhle Károly Lukács evangéliuma 237. o.) Van számos dolog, ami széppé varázsolja az életünket, amiért érdemes fáradozni, ami már most a boldogság forrása lehet, s amire nem kell hosszú időn keresztül várakozni. Hiszen amit Isten kínál, amiatt át kell rendezni az életünk menetét! El kell feledni elképzeléseinket. Aki Isten országába hivatalos, annak Jézus Krisztushoz kell mérnie szavait, tetteit. Úgy kell dolgait intéznie, mint aki tudatában van, hová is készül.

A meghívottakat *jó előre* értesítették: előzetes meghívásban részesültek, tehát nem hivatkozhattak arra, hogy nem tudták életük ügyeit ennek függvényében alakítani... Kifogásaik így nem is igaziak: ők egyszerűen megvetik a hívást, illetlennek, érdektelennek és durvának bizonyulnak a meghívással szemben. Nevetséges kibúvókat találnak. Talán azt gondolják, a vacsorát elkészítő majd igazat ad nekik, és elfogadja indokaikat. Valójában nem értékelik a gazda fáradozását, hívó szavát. Itt derül fény arra, hogy nem is gondolják valóságosnak és igaznak Isten munkálkodását. A mennymországról szóló üzenet bizony nagyon sokak

számára egy álommal, vágyképpel egyenlő, nem tudják elfogadni, hogy amit hallanak, az a valóság.

A hívás nem olyan valami, amiről ne tudnánk. Isten egyértelműen üzeni, hogy vár ránk az Ő országában és mindent megtett már azért, hogy eljussunk oda. Valaki már helyet készített ott nekünk: az Úr Jézus értünk. helyettünk szenvedte le bűneink büntetését. Ő az út az Atyához. A Róla szóló információt igehirdetők, templomtornyok, útszéli keresztek hordozzák. Csak komolyan kell venni. Nem hivatkozhatunk tehát arra: kérem, én nem tudtam, mi is a terve velem Istennek!

A meghívottak szemtelenül közönyösek a hallottakkal szemben. A nagyon kemény mondat nekik szól: nem fogják megízlelni a vacsorát... **Isten senkit sem zár ki, ők maguk nem élnek ezzel a páratlan lehetőséggel!** Isten szeretet, de nem fog mindenki üdvözülni — Ő azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön (1 Tim 2,4), de lehet a meghívást megvetni, aminek mindenki maga hordozza a következményét.

Jézus mondandója meglepő fordulatot hoz: viszont azok, akik nem is gondolják, hogy **méltók** erre, részesei lesznek a vacsorának. (Nyilvánvaló a szöveg eredeti értelmében: azok, akik magukról azt gondolják, hogy Isten népe, kirekesztik magukat azzal, hogy nem veszik észre: Jézus Krisztusban már a megígért Megváltót látják. Ezért szól a társadalom perifériáján élőknek a hívogatás és a pogányoknak is!)

Nincs kivételezett! Isten országába nem egy exkluzív közösség mehet csak be. Az Ő szemében *nincs high society*, különleges előjoggal! És a gazdát sem köti az előzetes meghívás. Szeretete már abban megnyilvánult, hogy fáradságot nem kímélve készült a vacsorára, de még inkább láthatóvá válik abban, hogy nem személyválogató vagy kirekesztő.

Azok, akik a társadalomban és közvetlen környezetükben a megbélyegzettség és kizártság terhével küszködnek, meglepődnek Isten elfogadó jóságán, bűnt törölő irgalmasságán. Akik méltatlannak gondolják magukat Isten dolgaihoz, és nem is remélik, hogy megszólítottak lehetnek, elámulnak az Úr hozzájuk intézett szaván! (Innen csak egy lépés Jézus farizeusoknak címzett mondata: Bizony a vámszedők és a parázna nők megelőznek titeket a mennyek országában. Mt 21,31) — Nagy feladat, de öröm is egyben erről az Istenről tanúskodnunk!

Kár, hogy éppen azok, akiknek a figyelmeztetés szól, nincsenek is jelen az istentiszteleten! Reménységünk azonban, hogy Isten igéje sokakat elér és hívogat!

Skorka Katalin

Szentháromság ünnepe utáni 3.

vasárnap

Lk 15,1–10 exegézise

Lk 15 az öröm fejezete. Mindhárom itt szereplő példázat azonos sémára épül fel: valaki/valami elveszett — de megtaláltatott —, amit azután öröm követ a mennyben. Isten országában a legnagyobb örömet az

Istentől eltávolodottak megtalálása és visszatérése váltja ki. Ugyanakkor emberi oldalról is igaz: a mi legnagyobb örömünk az Istentől való megtaláltságunk öröme. Atyánk tehát a Vele és a „megtalált” embertársunkkal való együttörvendezésre (συναίρω) hív.

Ebben a közösségi örömben a farizeusok, akik a „99”-be és a „9”-be tartoznak és a tékozló fiú bátyjához hasonlítanak, nem akarnak részt venni. Ők, az otthon maradók, a látszólag nem elveszettek igyekeznek nagy buzgón kisajátítani maguknak Istent, miképpen szülőjét a nemrég született kistestvérkéjére féltékeny gyermek. Inkább zúgolódnak, vagyis kilépnek az Úrnak való engedelmisség állapotából. Azzal próbálkoznak, hogy Istennek ők maguk írják elő a játékszabályokat.

A bevezető szakasz a velük való vitahelyzetet tükrözi. Azáltal, hogy Jézus a vámszedők és a bűnösök barátja, megbotránkozást kelt a magukat kegyesnek tartók körében: akik erkölcsi lazaságot feltételeznek róla, és azzal vádolják, hogy elnézi a bűnt. Bírálatak jogtalan. Hiszen megvizsgálva az Úr értékrendjét, rögtön megállapítható, milyen magas erkölcsi szintet képviselt és elvárását egyértelműen kifejezte az őt hallgatók életével kapcsolatban. (Hegyi Beszéd) Ők is azért mentek Krisztushoz, mert már megelégtették saját életvitelüket és nyomorúságukat. Vétkeiket Krisztus nem tolerálja, viszont közösséget vállal velük.

Lk 15 vázolja az eltévelygett bűnös ember három típusát is:

Vannak olyanok...

- mint a bárány, amely ostobán elkóborog,
- mint a drachma, amely nincs elveszettségének tudatában és így teljesen kiszolgáltatott,
- mint a tékozló fiú, aki tudatosan szembehelyezkedik Atyjával.

Bármelyik kategóriába is tartozzon valaki, nem képes magától „Gazdájához” visszatalálni. Noha az atyai ház emléke és az önmegvalósítás kudarcra kell ahhoz, hogy valaki elinduljon hazafelé, de a teljes hazajutáshoz mindenképpen Isten kegyelme kell. Isten pedig mindenképpen utánunk jön, hiszen az „elveszett” keresése az egyik legfontosabb jézusi program, ezt kijelenthetjük mind alapigénk, mind Mt 18,11 8 („Azért jött az Emberfia, hogy megmentse, ami elveszett”) alapján.

Mai textusunk két példázata sokak szemében mindössze „bemelegítést” jelent a „fő” példázathoz, a tékozló fiú esetéhez. Jézus olyan mindennapos példákat hoz fel, amelyekből ellenfelei rádöbbenhetnek, hogy ők is azt tennék a maguk elkallódott tulajdonával, amit a pásztor — az asszony — Isten: utánamennének és visszafognának.

A példázatokban szereplő Birtokos számára mindenki potenciális érték. Tulajdona minden bárány és az összes drachma, amelyek egytől-egyig fontosak neki. Az elveszettet nem kárpótolhatja az, ami megmaradt, legyen az bármilyen nagyságrendű. Atyánk nem a statisztika büvöletében él: nem az egyet hagyja ott a 99-ért és a 9-ért, hanem fordítja.

Isten úgy kerül elénk, mint a jó pásztor, aki szánakozik juhain (Jn 10) és mint az az asszony, aki mindent felfogat, mindent tűvé tesz a vagyonkájáért, mindent megmozgat a sikeres felkutatás érdekében. (Ahogyan tengereket „megmozgat” egy engedetlen proféta, Jónás „visszaszerzéséért”). A példázatok alapján leszűrhető Atyánk szeretetének öt ismérve: Szeretete...

egy felkiáltójel: Éljetek, járjatok Istennek értetek, veletek, rajtatok véghezvitt cselekedeteihez méltóan.

Az alapigénken átszövődő ritmus is kettős ütemű: Amivé az Isten bennünket tett — ez az egyik akkord. Ahogyan ennek megfelelően élnünk kell — ez a második akkord.

Ha sorrendben talán nem is, de tartalmilag a felszólító módot: és „éljeteke szeretetben” — megelőzi a kijelentő mód: „szeretett gyermekei” vagytok az Istennek.

A keresztyén, evangéliumi etika sorrendje mindig ez: előbb az indikativusz (a kijelentő mód) és csak utána következik az imperativusz (a felszólító mód). Csak azt kell tovább adnunk szeretetben, amit már megkaptunk.

Ne tévesszük ezt szem elől akkor sem, amikor az 1998. esztendő igéjét olvassuk vagy halljuk: Éljetek szeretetben! Ez óv meg attól, hogy csupán egy szép erkölcsi prédikációvá szegényedjen ez a gazdag tartalmú ige.

Akkor értjük meg igazán, mit jelent ez a felszólítás: Éljetek szeretetben! — ha az összefüggésében figyelünk rá. Nekünk nem általában kell szeretetben élnünk, hanem mint Isten szeretett gyermekének úgy kell szeretetben élnünk, ahogyan Krisztus is szeretett minket.

Ez az Istentől jövő szeretet: az agapé, amely nem csupán szimpátia valaki vagy valakik iránt, — nem altruizmus, azaz készség a másokról való önzetlen gondoskodásra — nem humanizmus, nem humánus filantrópia, azaz jótékonykodó emberszeretet, hanem az Istentől jövő krisztusi szeretet, amely (illetve aki) az életét is odaáldozta értünk.

Ez áldozati ajándék, „Istennek kedves illat”, mert Jézus Krisztus önmagát áldozta fel értünk. Az áldozati ajándék elillan, semmivé lesz. Krisztus semmivé lett értünk, hogy mi valakik lehessünk az Isten előtt.

Az „agapé”, az isteni szeretet primátusa, realitása a golgotai kereszthalál, amely kiapadhatatlan erőforrás. Csak Krisztus áldozatából élve lehet a szeretet követelményének gyönyörűsége, de egyúttal szörnyűsége is nehéz terhét elhordozni.

A feladat mérhetetlen: életünk példaképe maga az Isten! „Legyetek Isten követői, mint szeretett gyermekei!” A keresztyén ember mások iránti szeretetének a mintája a mennyei Atya szeretete gyermekei iránt, és Krisztus önfeláldozó szeretete a Golgota keresztién.

Ez nem egyszerűen kopírozás, élettelen másolás, hanem valahogyan úgy, ahogyan a nagy hóban az apját követő gyermek mondta: „Én mindig a te lábnyomodba lépek, apám”. Isten szeretete irántunk nemcsak minta és példa, hanem az Ő nyomdokában járva felénk áradó valóság és így az erőforrás is. Isten útján járnunk azt jelenti, hogy alkalmilag, időnként szeretünk, ahogyan az ember alkalmilag sportol, bélyeget gyűjt vagy valamilyen hobbijának hódol, hanem életünknek állandóan Isten szeretetét kell tovább sugározni.

Ez bizony sokszor nem könnyű feladat. Megfáradhat az ember a szeretetben is. Szellemesen állapította meg Pascal, a nagy francia matematikus és filozófus: „Mivel az emberek nem tudtak szeretni, kitalálták az udvariasságot”.

Szép világi erény az udvariasság, de sokkal többre van szükségünk: egész életünknek cselekvő, másokért élő, másokat elhordozó szeretetté kell válnia. Van egy igazi ösztönzője, hajtórugója szeretetünknek. Ez pedig az Istennek irántunk való szeretete. Ez ad mindig új erőt, ha megfáradunk. Ez óv meg az elmélet és a gyakorlat ellentmondásától a szeretetben is.

Éljetek, járjatok szeretetben — ez nem azt jelenti, hogy sokat beszéljeteke a szeretetről. Figyelemre méltó, hogy Jézus milyen keveset beszélt a szeretetről. Keveset beszélt arról, hogy mennyire szerette az embereket. De ahol másoknak kellett szolgálni, ott szolgált és végül életét is odaáldozta értünk.

A szeretet cselekedete nem biztos, hogy mindig látványos. Szeretetről fakadhat egy barátságos szó, amelyre emberbarátunknak éppen szüksége van. Szeretet a tapintatosság és gyengédség is, amellyel senkit sem bántunk meg. És mindaz, ami az Isten szerinti étellel gazdagítja a környezetünket és embertársaink életét.

Az Isten követésére való felhívást Pál apostol ezzel a gondolattal zárja: Adjatok hálát Istennek, az Atyának mindenkor, mindenért... Hálaadás és ismételten hálaadás — ez a tipikus páli szemlélet. Ez is egy ismétlődő, állandó életfolytatás, mint a szeretet. A hálátlan gyermek lenézi, megveti, semmibe veszi az ajándékot. A hálátlan keresztyén ember nemcsak a kegyelem és a szeretet ajándékait veti meg, hanem az azokat adományozót, magát a mennyei Atyát, az Istent is. Ezért a hálátlanság bűn! Már egy régi latin közmondás szerint is: „akit hálátlannak nevezel, arról minden rosszat elmondál”.

De nem túloz az apostol, amikor ezt mondja: adjatok hálát mindenkor mindenért? A jóért és a kellemesért talán könnyű hálát adni, — ez nem művészet, ezt még akkor is meg lehet tenni, ha sokan még erről is megfélekednek. De a rosszért, a szenvedésért, a testi-lelki nyomorúságért köszönetet mondani? Ezt csak az Isten követésében, a hit iskolájában lehet megtanulni.

Ha olykor kegyetlenül nehéz is, mégis jogos az apostol buzdítása. Mert bármilyen sok rossz és szenvedés van is az életünkben, bármitől meg is fosztanak bennünket, soha nem juthatunk olyan élethelyzetbe, amelyben ne lenne indokolt a hálaadás. Isten mindig többet ad, mint amennyit megérdemlünk. És soha nem hagy bennünket atyai szeretetének ajándékai nélkül. Hogy mennyire élünk Isten szeretetéből, mennyire ismerjük Őt és önmagunkat, milyen a közösségünk Jézus Krisztussal — annak egyik legmegbízhatóbb mutatója a hálaadásunk gyakorisága és őszintesége. Mennyire rászorulunk Dietrich Bonhoeffer tanácsára: „Ne panaszkodjunk amiatt, amit Isten nem ad meg nekünk, hanem köszönjük meg Istennek mindazt, amivel Ő naponta megajándékoz minket”.

1998 első LMK ülésén és az egyházmegye gyülekezeti vezetőinek az együttlétén is van okunk a hálaadásra. A múltban kapott ajándékokért, de a nehézségekért és a próbatételekért is. De ha hittel vesszük, még a kudarcokért is. Isten azokat is felhasználhatja a magunk és egyházunk javára.

Ebben az esztendőben ne csupán egy év igéje, de egész életünk naponta valósuló felhívása legyen: járjunk szeretetben, ahogyan a Krisztus is szeretett minket. A hálaadás görög szava: „eucharistia”. Az a kifejezés, ami az úrvacsorai ünneplést is jelenti. Hálaadás a bűnbocsánatért, a Krisztussal és egymással való közösségért, az új kezdés lehetőségéért, az új életért.

Egy németországi evangélikus templom oltárán olvastam: „Isten adja meg mindnyájunknak, hogy mindenkinek a lelke ennél az asztalnál felüdüljön”. Ezt kérem most én is az Istentől és kívánom minden testvéremnek.

Júniusi számunk szerzői

Andorka Eszter s.lelkész – Dunaharaszti

Fabiny Tamás lelkész – Budapest Kőbánya

Gabnai Sándor teológiai hallgató – Budapest

Győri Gábor lelkész – Orosháza

Johann Gyula lelkész – Szekszárd

Kertész Botond történész – Budapest

Kinczler Irén ny. lelkész – Budapest

Kondor Péter lelkész – Szarvas Ótemplom

Korányi András teológiai hallgató – Budapest

Kovács László lelkész – Orosháza

Kőhádi Dorottya s.lelkész – Sajtóosztály

Nagy Gyula ny. püspök – Budapest

Nánai László teológiai hallgató – Budapest

Pósfay György ny. lelkész – Genf

Rác Miklós lelkész – Nádasd

Ribár János lelkész, esperes – Orosháza

Rosin, Robert teológiai professzor – Concordia Seminary,
St. Louis, USA

Sárkány Tibor ny. lelkész – Kecskemét

Smidéliusz András teológiai hallgató – Budapest

Skorka Katalin s.lelkész – Orosháza

Sólyom Jenő fizikus, kerületi felügyelő – Budapest

Szabóné Mátrai Marianna lelkész, felelős szerkesztő –
Budapest

Szebik Imre püspök – Budapest

Szentpétery Péter teológiai tanár – Budapest

